

T.C.
İSTANBUL ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
MALİYE ANABİLİM DALI
MALİ HUKUK BİLİM DALI

YÜKSEK LİSANS TEZİ

KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNDA YURTDIŞI
İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANÇLARI
İSTİSNASI

Bilgehan ARSLAN
2501170609

TEZ DANIŞMANI

Doç. Dr. Yasemin TAŞKIN

İSTANBUL, 2022

ÖZ

KURUMLAR VERGİSİ KANUNU’NDA YURTDIŞI İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANÇLARI İSTİSNASI

BİLGEHAN ARSLAN

“Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası” konulu yüksek lisans tezi çalışmamızda esas olarak Kurumlar Vergisi Kanununda bir vergi harcaması olan istisna konusunda getirilen kanuni düzenlemelerin amacı ve şartlarının incelenmesi amaçlanmıştır.

Yurtiçi ve yurtdışından elde edilen kurum kazançlarının hangi durumlarda istisnalardan yararlanabileceği konusu açıklanırken çifte vergilendirme sorunu ele alınarak uluslararası vergilendirme ilkeleri ışığında uygulanan istisnalar vergide genellik ilkesi boyutunda değerlendirilmiş, aynı kaynaktan elde edilen kazancın farklı kurumlar bünyesinde vergilendirilmesi olarak tanımlanan çifte vergilendirmenin detaylı olarak araştırılması ve önlenebilmesi için yapılan bu düzenleme sonrasında uygulamada karşılaşılabilecek özellikli durumların tüm yönleriyle araştırılması hedeflenmiştir.

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanununda düzenlenen istisnalardan yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnasının uygulanabilirliğinin değerlendirilmesinin öncelikle iştirak kavramının açıklanması ile mümkün olabileceği düşünülmektedir. Bu bağlamda iştiraklerin amacı ve kapsamı açıklanarak şirketlerin neden iştirak ettikleri konusu araştırılmış, iştirak kazançları ve iştirak hissesi satış kazançları istisnalarının uygulanabilmesi için gerekli olan şartların neler olduğu incelenmiş, iştirak kavramının benzer kavramlardan farklılığı, Türk mevzuatındaki yeri açıklanmıştır. Genel anlamda iştirak kavramının açıklanması sonrasında Danıştay Kararları, özelgeler ve örnekler ışığında yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnası düzenlemesi irdelenmiştir.

Anahtar Kelimeler: İştirak, İstisna, Çifte vergilendirme, Kurumlar Vergisi Kanunu,

ABSTRACT

THE EXEMPTION OF FOREIGN SUBSTANTIAL SHAREHOLDING SALES EARNINGS IN CORPORATE TAX LAW

BİLGEHAN ARSLAN

In our master thesis which is titled "The Exemption of Substantial Shareholding Sales Earnings in Corporate Tax Law", it is essentially aimed to analyze the purpose and conditions of the legal regulations regarding 'exception', which is a tax expenditure in the Corporate Tax Law. While explaining the issue of in which cases the corporate earnings obtained from domestic and abroad can benefit from the exceptions, the exceptions which are applied in the light of international taxation principles were evaluated in terms of the generality principle in taxation by considering the double taxation problem. It is aimed to investigate all aspects of the special situations that may be encountered in practice after this regulation was made in order to investigate in detail and prevent double taxation, which is identified as the taxation of the income that is obtained from the same source within different institutions.

It is thought that evaluating the applicability of the foreign substantial shareholding sales earnings exemption, which is one of the exceptions regulated in the Corporate Tax Law No. 5520, is possible by firstly explaining the concept of participation. In this context, by explaining the purpose and scope of the affiliates, the reason why the companies participate was researched; the conditions required for the application of the subsidiary income and substantial share sales earnings exemptions were examined; the difference of subsidiary from similar concepts and its place in Turkish legislation are explained. After explaining the concept of participation in general terms, the regulation of foreign substantial share sales earnings exemption was examined in the light of the Council of State Decisions, rulings and examples.

Keywords: Participation, Exemption, Double Taxation, Corporate Tax Law

ÖNSÖZ

Vergi Kanunlarında yer verilen istisnaların esas amacı mükellefleri yatırım yapmaya teşvik etmek ve yatırımlar neticesinde elde edilen kurum kazançlarını vergi dışı bırakmaktır. Sermaye şirketleri üretim, satış, pazarlama gibi birçok alandan kazanç elde ettikleri gibi kendileri dışında başka sermaye şirketlerine de ortak olarak bu ortaklık neticesinde ortak olunan yani iştirak edilen kurum aracılığıyla iştirak kazancı elde edebilmektedir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre bir sermaye şirketinin iştirak ettiği farklı bir sermaye şirketinin kazançları dolayısıyla elde ettiği iştirak kazançları vergiden istisna tutulmaktadır. Uygulanan bu istisnaların esas amaçlarından biri ise çifte vergilendirmenin önüne geçilmesidir.

Ülkeler arası iktisadi ilişkiler ve ticari faaliyetler, küreselleşmenin ortaya çıkması ve zaman içinde daha etkili olmasıyla birlikte daha da artarak ülkelerin sürekli iletişim halinde olmaları zaruri bir hal almıştır. Her ülke kendi menfaatini koruması bağlamında artan bu ilişkilerin düzenli şekilde devam edebilmesi ve belirli kurallara dayandırılabilmesi ancak hukuk mekanizmasının düzgün işleyişi ile mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda ülkeler arası vergi konusunda ortaya çıkabilecek anlaşmazlıkların giderilebilmesi noktasında vergi hukukunun önemi ortaya çıkmaktadır.

Tüm dünyada emek, sermaye ve işgücü piyasalarında artan rekabet sonucunda uluslararası yatırımlar da bu rekabetten etkilenmiştir. Yatırım ortamının iyileştirilebilmesi adına ülkeler vergi kanunlarında bazı düzenlemeler yaparak istisna konusunda yeni uygulamalar getirmiştir. 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu'na getirilen Yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları istisnası uygulaması da bu düzenlemelerdendir.

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda iştirak kazançlarının veya kurumların elinde bulundurdukları iştirak hissesi satış kazançları istisnalarının elden çıkarılmasından sağlanan kazançların kurumlar vergisinden istisna tutulabilmesi belirli şartlara

bağlanmıştır. Bu şartların sağlanması halinde elde edilen kurum kazançları istisna kapsamında değerlendirilebilecek, aksi durumda ise vergilendirilecektir.

Çalışmalarımı yaparken yol göstericim olan ve her daim bilgisi, emeği ve desteğini esirgemeyen saygıdeğer hocam ve tez danışmanım, Sayın Doç. Dr. Yasemin Taşkın'a teşekkürlerimi sunarım. Yüksek lisans programı sürecimin başından itibaren her aşamada desteğini hissettiren saygıdeğer hocam Sayın Prof. Dr. S. Ateş Oktar'a şükranlarımı sunar, ayrıca tez çalışma sürecim boyunca sabır ve özveri ile yanımda olan aileme minnet duygularıyla teşekkür ederim.

İstanbul, 2022

BİLGEHAN ARSLAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ.....	i
ABSTRACT	ii
ÖNSÖZ.....	iii
İÇİNDEKİLER	v
KISALTMALAR LİSTESİ.....	ix
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞTİRAK KAVRAMI VE İŞTİRAK KAVRAMININ HUKUKİ NİTELİĞİ

1.1. İŞTİRAK KAVRAMI.....	4
1.2. İŞTİRAKLERİN AMACI VE NİTELİĞİ.....	5
1.3. İŞTİRAK KAVRAMININ BENZER KAVRAMLARDAN FARKLILIĞI	7
1.3.1. Bağlı Ortaklıklar	7
1.3.2. İş Ortaklıkları	8
1.3.3. Müşterek Anlaşmalar	9
1.3.4. Müşterek Faaliyetler	10
1.4. TÜRK MEVZUATINDA İŞTİRAK KAVRAMI.....	11
1.4.1. Türk Borçlar Kanununda İştirak	12
1.4.2. Tek Düzen Hesap Planında İştirak.....	15
1.4.3. Sermaye Piyasası Kanununda İştirak.....	18
1.4.4. Uluslararası Muhasebe Standartları Açısından İştirak	19
1.4.5. Türkiye Muhasebe Standartları Açısından İştirakler	20
1.4.5.1.İştirak Kavramı	22
1.4.5.2.Önemli Etki	22
1.4.6. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun “Bankaların Konsolide Finansal Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Tebliği” Açısından İştirakler	23
1.4.6.1. İştirakler	23
1.4.6.2. Kontrol Etme Gücü	24

1.4.6.3. Önemli Etkinlik.....	24
1.4.6.4. Nitelikli Pay	25
1.4.6.5. Bağlı Ortaklık.....	25
1.4.6.6. Birlikte Kontrol Edilen Ortaklık	25
1.4.7. Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından İştirakler	25

İKİNCİ BÖLÜM

YURTDIŞI İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANCI İSTİSNASI VE KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDAKİ YERİ

2.1. KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNDA İSTİSNALARIN TANIMI, AMACI VE GEREKÇESİ.....	30
2.2. KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA İŞTİRAK KAZANÇLARI İSTİSNASI VE İSTİSNADAN YARARLANMA ŞARTLARI	31
2.2.1. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Yurtiçi İştirak Kazançları İstisnası.....	31
2.2.2. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Kazançları İstisnası	33
2.3. KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNDA İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANÇLARI İSTİSNASI VE İSTİSNADAN YARARLANMA ŞARTLARI	36
2.3.1. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtiçi İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası .	37
2.3.1.1. Genel Açıklama.....	37
2.3.1.2. İstisnadan Yararlanacak Mükellefler	40
2.3.1.2.1. İştirak Hisseleri	41
2.3.1.2.2. Kurucu Senetleri	41
2.3.1.2.3. İntifa Senetleri.....	42
2.3.1.2.4. Rüçhan Hakları	42
2.3.2 Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası	43
2.3.2.1. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasının Amacı.....	43
2.3.2.2. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasının Gerekçesi	47
2.3.2.3. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasında 5520 Sayılı Kanun Öncesi Durum	51

2.3.2.4. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasında 5520 Sayılı Kanun ve Sonrası Durum.....	52
2.3.2.5. Kurumlar Vergisi Kanununda Yer alan Düzenleme ve İstisnalardan Yararlanacak Kurumlar Vergisi Mükellefleri	54
2.3.2.6. 7143 sayılı Kanunda Yer alan Düzenleme.....	57
2.3.2.7. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasından Yararlanma Şartları	60
2.3.2.7.1 Yurtdışı İştirakin Anonim veya Limited Şirket Şeklinde Olması	60
2.3.2.7.2. Sermayesine İştirak Edilen Şirketlerin Kanuni veya İş Merkezlerinin Türkiye’de Bulunmaması.....	62
2.3.2.7.3. İştirak Oranı	64
2.3.2.7.4. İştirak Eden Şirketin Tam Mükellef Anonim Şirket Olması.....	68
2.3.2.7.5. İstisna Uygulamasına Konu Yurtdışı İştirak Hisselerinin En Az İki Tam Yıl Süreyle Elde Tutulması.....	70
2.3.2.7.6. Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazancının Elde Edildiği Tarih İtibariyle Aralıksız Olarak En Az Bir Yıl Süreyle Nakit Varlıklar Dışında Kalan Aktif Toplamının %75 veya Daha Fazlasının Yurtdışı İştiraklerinden Oluşması	72
2.3.2.7.7. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası Uygulamasına İlişkin Örnekler	77
2.3.2.7.7.1. Örnek 1.....	77
2.3.2.7.7.2. Örnek 2.....	78

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNDA YURTDIŞI İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANCI İSTİSNASINDA ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLAR

3.1. VERGİLENDİRME İLE İLGİLİ ULUSLARARASI İLKELER.....	80
3.1.1. Şahsilik İlkesi.....	82
3.1.1.1. Yerleşim Yeri İlkesi	83
3.1.1.2. Vatandaşlık İlkesi.....	83
3.1.2. Mülkilik İlkesi.....	84
3.1.2.1. Kaynak İlkesi	84
3.1.2.2. Varış Ülkesi İlkesi.....	85
3.1.2.3. Çıkış Ülkesi İlkesi.....	86

3.2. ÇİFTE VERGİLENDİRME VE ÇİFTE VERGİLENDİRMEYİ ÖNLEMeye	
YÖNELİK UYGULANAN YÖNTEMLER.....	88
3.2.1. Çifte Vergilendirme	88
3.2.2. Çifte Vergilendirmeyi Önlemeye Yönelik Uygulanan Yöntemler	92
3.2.2.1. Çifte Vergilendirmenin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uygulanan Ulusal Yöntemler	93
3.2.2.1.1. Matrahtan İndirim (İndirim) Yöntemi.....	93
3.2.2.1.2. Mahsup Yöntemi.....	94
3.2.2.1.3. İstisna Yöntemi	94
3.2.2.2. Çifte Vergilendirmenin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uygulanan Uluslararası Yöntemler	95
3.2.2.2.1. Uluslararası Anlaşmalar	95
a) OECD Modeli	96
b) Birleşmiş Milletler (BM) Modeli.....	97
3.2.2.3. Çifte Vergilendirmenin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Türkiye’ de Uygulanan Yöntemler	97
3.3. KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNDA YURTDIŞI İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANÇLARI İSTİSNASI DURMLARINDA DİĞER ÖZELLİKLİ DURUMLAR	
.....	99
3.3.1. İlişkili Tarafların Durumu	99
3.3.2. İştirak Hisselerinin Kurumların İradesi Dışında Elden Çıkması Durumu	101
3.3.3. Satışın Tam Mükellef Kurumlara Yapılması	103
3.3.4. Sürelerin Tespiti.....	105
3.3.5. Yurtdışı İştirakin Hukuki Statüsünün Tespiti	107
3.3.6. Yurtdışı Borsalarda Satış	109
3.3.7. Para Karşılığı Olmaksızın Satış	111
3.3.8. İştirak İlişkisinin Belgelendirilmesi	113
3.3.9. Satış İşleminin Belgelendirilmesi	114
3.3.10. Kur Farklarının Durumu	120
3.3.11. Satıştan Zarar Doğması	124
SONUÇ.....	130
KAYNAKÇA	134

KISALTMALAR LİSTESİ

BDDK	: Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu
BM	: Birleşmiş Milletler
GVK	: Gelir Vergisi Kanunu
KHK	: Kanun Hükmünde Kararname
KVK	: Kurumlar Vergisi Kanunu
OECD	: Organisation for Economic Co-operation and Development
SPK	: Sermaye Piyasası Kurulu
SPKn	: Sermaye Piyasası Kanunu
TBK	: Türk Borçlar Kanunu
TDHP	: Tek Düzen Hesap Planı
TFRS	: Türkiye Finansal Raporlama Sistemi
TMS	: Türkiye Muhasebe Standartları
TMUDESK	: Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu
TMSK	: Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu
TÜRMOB	: Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği
TTK	: Türk Ticaret Kanunu
UFRS	: Uluslararası Finansal Raporlama Sistemi
UMS	: Uluslararası Muhasebe Sistemi

GİRİŞ

Vergi, devletlerin vatandaşlara sağlık, eğitim, sosyal gibi temel hakların sağlanabilmesi, adaletin gerçekleştirilebilmesi, ülkenin iç ve dış tehlikelerden korunabilmesi gibi görevleri yerine getirilebilmesi için ihtiyaç duyduğu mali kaynağın büyük bir kısmını oluşturmaktadır. Verginin temel fonksiyonu kamu harcamaları için ihtiyaç duyulan kaynağın sağlanması olmakla birlikte, küreselleşen dünyada vergi, pek çok ülkede iktisadi, sosyal ve çevresel amaçların gerçekleştirilebilmesi amacıyla kullanılan maliye politikası araçlarından biri olmuştur.

Devletler belirli sektör, meslek veya mükellef gruplarına ya da faaliyetlere yönelik olarak iktisadi, sosyal ve çevresel amaçlarla vergi muafiyeti, istisnası ve indirimler sağlamak ve bu şekilde elde edeceği gelirden vazgeçmektedir. Bu bağlamda kanuni düzenlemeler ile uğranan bu gelir kaybı vergi harcaması olarak nitelendirilmektedir.

Uluslararası iktisadi ilişkiler ve ticari faaliyetler, küreselleşme kavramının ortaya çıkması ve etki alanının giderek artması ile birlikte büyümüş ve ülkelerin birbiri ile daima bir ilişki içinde olmasını zorunlu kılmıştır. Özellikle 1990'da hızlanan küreselleşme süreci ile ekonomi politikalarındaki değişiklikler vergi kanunlarında yeni düzenlemeleri de beraberinde getirmiştir. Az gelişmiş ülkeler ihtiyaç duydukları finansal desteği giderebilmek, kalkınma ihtiyaçlarını sağlayabilmek ve geri kaldıkları teknolojik gelişmeyi sağlayabilmek için ülkelerine yatırım yapacak yabancı devlet arayışlarına girmiş, gelişmiş ülkeleri kendi ülkelerine çekebilmek için ucuz işgücünün yanında vergisel avantajlar sunarak kendi ülkeleri içinde vergilendirme yetkilerini sınırlandırmışlardır. Vergide sağlanan bu avantajlarla gelişmiş ülkeler yatırımlarını geliştirmekte olan veya az gelişmiş ülkelere kaydırarak hem ucuz işgücü ile maliyetlerini azaltmış hem de büyüme politikalarını gerçekleştirebilmek için diğer şirketlere de yatırım yapmaya başlamıştır. Rekabetin arttığı dünyada şirketler yatırım yaptıkları ülkelere yeni şirketler kurdukları gibi, mevcut şirketlere de ortak olmaya başlamış, böylece çok uluslu şirketler artmıştır.

Ülkelerin iktisadi ve ticari çıkarlarının korunması çerçevesinde gelişen bu ilişkilerin belirli kurallar dahilinde ancak hukuk sisteminin düzgün işleyişi ile mümkün olabilmektedir. Bu aşamada ülkeler arasında vergisel konularda ortaya çıkabilecek uyuşmazlıkların çözümünde vergi hukukunun önemi ortaya çıkmaktadır. Nitekim vergilendirme ile ülkeler arasında oluşabilecek uyuşmazlıkların çözümü ancak vergi hukukunun uluslararası niteliği dikkate alınarak sağlanabilecektir.

Devletler vergilendirme yetkilerini kendi benimsedikleri ilkeler doğrultusunda uyguladıklarında yetki çatışmasının bir sonucu olarak “çifte vergilendirme” sorunu ortaya çıkmaktadır. Vergi kanunlarının uygulama alanı belirlenirken esas alınana iki ilkeden birincisi şahsilik ilkesi; ikincisi ise mülkilik ilkesidir. Vergiyi doğuran olayın kişinin ikametgâhı esas alınarak ve vatandaşı olduğu ülke tarafından vergilendirme yetkisinin belirlenmesi durumunda şahsilik ilkesinin, bir ülke sınırları içinde uygulanacak vergi konularının o devlet tarafından uygulanan kanunlara göre uygulanabilir olması durumunda ise mülkilik ilkesinin varlığından söz edilebilmektedir.

İşletmeler, bir şirket üzerinde kontrol gücüne sahip olmak, ürettiği ürünler için yeni pazarlar bulabilmek, üretimde kullanılacak uygun hammaddeyi tedarik edebilmek, kârlılık sağlamak ve arttırmak gibi amaçlarla çeşitli sermaye yatırımlarında bulunabilmektedir. Bu amaçlara ulaşabilmek için başka bir işletmeye iştirak edilmesi birçok yönden avantajlı sayılabilecek uygulamalardandır. Bir işletmeye iştirak edilmesini, öz kaynakların bir kısmının başka bir işletme faaliyetlerinde kullanılmak üzere ortak olunması, olarak tanımlayabiliriz. İştirak etmenin sonucunda, iştirak edilen işletmenin kâr veya zarar etmesi yatırım yapan işletmenin öz kaynağında artış veya azalış yaşanması sonucunu doğurmaktadır.

Tam mükellef anonim şirketlerin yurtdışı iştirak hisselerini elden çıkarmalarından elde ettikleri kazançlara ilişkin istisna “5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun” *İstisnalar* başlıklı “5. maddesinin 1. fıkrasının c bendinde” düzenlenmiştir. Söz konusu bent ile “kazancın elde edildiği tarih itibarıyla aralıksız olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının %75 veya daha fazlası, tam mükellef olmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin

her birinin sermayesine en az %10 oranında iştirakten oluşan tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin, en az 2 tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kurum kazançları” kurumlar vergisinden istisna edilmiştir.

Kurumlar Vergisi Kanunu’nda düzenlenen yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından elde edilen kazançlara ilişkin istisnayı konu alan tez çalışmamız  bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde amaç ve kapsam açısından iştirakler konusunda detaylı bilgi verilerek, çeşitli kanunlarda iştirak kavramının nasıl ele alındığı açıklanacaktır.

İkinci bölümde “5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu” ile getirilen düzenlemeler çerçevesinde iştirak kazançları istisnası konusu incelenerek yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları amaç ve şartları detaylandırılarak uygulama örnekler ile açıklanmaya çalışılacaktır.

nc bölümde ise yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları istisnası, ifte vergilendirme ve uluslararası vergilendirme ilkeleri kapsamında değerlendirilerek yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları istisnasında özellik arz eden durumlar tespit edilecek ve değerlendirilecektir.

BİRİNCİ BÖLÜM

İŞTİRAK KAVRAMI VE İŞTİRAK KAVRAMININ HUKUKİ NİTELİĞİ

1.1. İŞTİRAK KAVRAMI

İştirak kavramı genel olarak ortaklık, ortak olma durumu ve katılma durumudur.¹ Yatırım ve kâr amacı ile bir şirketin başka bir şirketin sermayesine ortak olması iştirak olarak tanımlanabilir.² İştirak edilenle iştirak eden arasındaki ilişki açısından iştirak ise, bir ortaklık ile işletme arasında söz konusu ortaklığın ortaklık politikalarının belirlenmesine ve idaresine katılma konularında devamlılığı olan bir ilişki kuran dolaylı veya dolaysız olarak yönetim ve sermaye ilişkisi olarak da ifade edilebilmektedir.³

İktisadi hayatta bazı sermaye şirketlerinin diğer sermaye şirketlerinin hisselerini değişik nedenlerle piyasalarda alım satım yaptıkları veya başka sermaye şirketleri arasındaki bu ilişkiye ortak sıfatına haiz olan kurumların ortaklık payları veya portföylerinde bulunan hisse senetleri ile ifade edilebilmektedir.⁴

İştirak ilişkisi özel sektör sermaye şirketleri arasında kurulabileceği gibi kamu işletmeleri ile özel sektör sermaye şirketleri arasında da kurulabilmektedir. Ancak sermaye şirketleri arasında, işleyiş ve örgütlenme anlamında iştirak ilişkisine en uygun hukuki yapı anonim şirketlerde bulunmaktadır.⁵

¹ Ejder Yılmaz, **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996, s.416.

² Osman Altuğ, Hanifi Ayboğa, **Örneklerle Uygulamalı Şirket Kuruluşları**, İstanbul, Evrim Yayınevi, 1996, s.251.

³ **Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgileri Klavuzu (SPBTBK)**, İstanbul, İMKB Yayınları, 16.Bası, 2003, s.550.

⁴ Osman Altuğ, Hanifi Ayboğa, **a.g.e**, s.251.

⁵ İştirak ilişkisi, yatırımcı işletme ile ad ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler, iş ortaklığı veya bağlı ortaklık niteliğinde olmayan, ancak üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmeler arasında da olabilir. **İşletmelerdeki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 28) Hakkında Tebliğ**, Sıra no:12, 27.12.2005 T. ve 26036 S.RG.

1.2. İŞTİRAKLERİN AMACI VE NİTELİĞİ

Bir işletmenin başka bir işletmeye yatırım yapması veya ortak olması hali özellikle anonim şirketler arasında birbirlerinin hisse senetlerini portföylerde bulundurma durumunun nitelendirme bakımından iştirak kavramı dahiline alınıp alınamayacağı konusu bütünüyle şirketlerin amacına bağlı olarak değerlendirilebilmektedir. Bu durum uzun süre kardan pay almak gibi bir amaca hizmet edebilir veya diğer şirketin atıl kalan fonlarının değerlendirilmesi ya da yönetim ve kontrolünün ele geçirilmesi amaçları ile de gerçekleşebilmektedir. İşletmelerin diğer işletmelere iştirak ediyor olmasının belli başlı amaçlarını ise; şirketlerin veya kamu kuruluşlarının ortak oldukları şirketlerin yönetim ve idarelerinde etkin olmak istemeleri ve bu yolla işletmeleri kendi kontrolleri altında tutmak istemeleri, yapılan yatırım ile gelir elde etmek, ortaklık yoluyla piyasada iyi ilişkiler kurmak veya kurulan ilişkilerin devamlılığını sağlayarak sonrasında genişletmek, faaliyet gösterilen sektörlerde çeşitliliği arttırarak bu yolla riskin dağıtılması olarak sıralanabilir.⁶

Yukarıda sıraladığımız amaçlarla yapılan sermaye yatırımları genel olarak uzun süreli-devamlı yatırım niteliği taşımakta olduğundan iştirak ilişkisi oluşturmaktadır. Bu tür yatırımlar uzun süreli olması nedeniyle “plasman yatırımları” olarak da adlandırılmaktadır. Ancak kısa süreli, her an elden çıkarılabilecek olması muhtemel, kısa vadede atıl kalması muhtemel görünen fonların değer artışlarından yararlanmak gibi spekülâtif amaçlı yatırımlar iştirak olarak tanımlanamamaktadır.⁷

İşletmeler arası iştirakin en önemli iktisadi fonksiyonu pek çok farklı sektörde dağılmış olan ufak sermaye tasarruflarını bir araya getirerek büyük sermayelerle büyük işletmeler kurulmasıdır. İktisadi amaçlarla kurulan iştirak ilişkilerinin ortaya çıkardığı faydaları sermaye, olanak ve teknik altyapının birleştirmesi, şirketlerde yönetim, satış ve pazarlama, işletme giderlerinin azaltılarak kontrol altına alınması, karşılıklı

⁶ Cemali Oktay, **İştirak Paylarının Muhasebe Kayıtları, İştirak Kazancı İstisnası, İştirak Paylarının Değerlemesi ve Satışı**, Vergi Sorunları Dergisi, Aralık 2004, s.195 s. 69.

⁷Hanifi Ayboğa, **İştiraklerle İlgili Uluslararası ve Türkiye’deki Mevzuatın Kapsamı ve Karşılaştırılması**, Mali Çözüm, Yıl:11, Sayı:3, İstanbul 2000, s. 140.

yardımlaşmalar ile rantabilitenin arttırılması, serbest rekabetin kontrol altına alınması, iktisadi etki payının ve nüfuz alanının arttırılması, mamul satışı ile madde-malzeme alımının güvence altına alınması olarak sıralamak mümkündür.⁸

Yatırımların geçici olarak nitelendirilebilmesi için; portföye alınan hisselerin kısa vadede talep edildiğinde nakde çevrilebileceği bir piyasaya sahip olması, şirket yönetiminin nakde ihtiyacı olduğunda elde tuttuğu hisseleri çıkarabilme planı olmalıdır. Ayrıca özel şirketlerin yada kamu kuruluşlarının ve küçük tasarruf sahiplerinin menkul kıymet borsalarından spekülasyon amacıyla kısa vadeli alım satımları sonucunda hisse senedi sahipleri şirketler arasında iştirak ilişkisinden söz etmenin mümkün olmadığını da belirtmek gerekir.⁹

Son olarak işletmelerin yönetim ve organizasyon yapıları gereği şube-merkez ilişkisi içinde olmaları bu mali, iktisadi ve organizasyon yapısı nedeniyle birbirine bağlı olmaları durumu iştirak ilişkisi olarak değil, merkez ve şubeler arasındaki hukuki, iktisadi ve mali bütünlüğe dayanan şube-merkez ilişkisi olarak nitelendirmek yerinde olacaktır.¹⁰

GVK'nın 80. maddesinde gelir olarak değerlendirilen değer artış kazançları arasında karşılıksız olarak elde edilenlerle tam mükellef kurumlara ait olan ve iki yıldan fazla süreyle elde tutulan hisse senetlerinin dışında, menkul kıymetlerin ya da diğer sermaye piyasası araçlarının elden çıkarılmasından elde edilen kazançlar da sayılmıştır. Ancak iki yıldan daha uzun süre iktisap edilen ve tam mükellef kurumlara ait hisse senetleri başka bir ifadeyle iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından elde edilen kazançlar gelire eklenen değer artış kazançları olarak değerlendirilememektedir.¹¹

⁸ Hanifi Ayboğa, **İştiraklerle İlgili Uluslararası ve Türkiye' deki Mevzuatın Kapsamı ve Karşılaştırılması**, Mali Çözüm, Yıl:11, Sayı:3, İstanbul 2000, s. 139.

⁹ Metin Ulusoy, **Son Değişiklikler Çerçevesinde, Birleşme, Devir, Bölünme, Hisse Değişimi ve İştirak Yoluyla Şirketlerin Yeniden Yapılandırılması**, Yaklaşım Yayıncılık, Eylül, 2004, s.235.

¹⁰ Hanifi Ayboğa, **a.g.e.**, s.140.

¹¹ Yılmaz Özbalcı, **Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları**, Ankara, Oluş Yayıncılık, 1998, s.612.

İştirak kazancı, iştirak edilen kurum tarafından elde edilerek ve şirket paydaşlarına aktarılmadan önce kurumlar vergisine tabi tutulmaktadır. Vergilendirildikten sonra kalan kazanç ise gerçek veya tüzel kişi şirket ortaklarına dağıtılmaktadır. İştirak edilen şirketten kâr payı alacak olan gerçek kişi ortakların elde ettikleri kazanç GVK'nin 75/1 ve 75/2 maddelerine göre menkul sermaye iradı sayılmakta iken, menkul sermaye iradının kurumlar vergisi mükellefi bir kurum tarafından elde edilmesi durumunda ise bu irat, ticari kurum kazancı olarak kabul edilmektedir.¹²

1.3. İŞTİRAK KAVRAMININ BENZER KAVRAMLARDAN FARKLILIĞI

İştirak eden şirketin diğer şirketin sermayesine katılım oranına göre, bir takım düzenlemeler yapılarak belli bir asgari oran belirlenmiştir. Ancak bu orana göre iştirak kavramının varlığından söz edilebilmesinin yanında bu oranı sağlamayan ancak sermayesine ortak olunan şirketin idare ve politikaları üzerinde büyük ölçüde etkinliğinin olması durumu da, kontrol ilkesi kapsamında değerlendirildiğinde iştirak olarak tanımlanması için yeterli olduğu kabul edilebilmektedir.¹³

İştirak kavramının daha iyi anlaşılabilmesi açısından benzer kavramların incelenmesi ve farklılıklarının değerlendirilmesi önem arz etmektedir. Bu noktada karşımıza çıkan bazı kavramlar bağlı ortaklıklar, iş ortaklıkları, müşterek anlaşmalar ve müşterek faaliyetlerdir.

1.3.1. Bağlı Ortaklıklar

“Bağlı ortaklık” kavramı “TFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar Standardı”nda “başka bir işletme tarafından kontrol edilen bir işletmedir” şeklinde tanımlanmaktadır.

¹² Ahmet Ak, **a.g.e.**, s.42.

¹³ Efe Dündar, **Yeni Türk Ticaret Kanunu Çerçevesinde Çok Uluslu Şirketler**, T.C. İstanbul Kültür Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Doktora Tezi, İstanbul, 2013, s. 116.

Sermayesine ortak olunan işletme üzerindeki kontrol gücü, ortak olunan işletmenin faaliyetlerinden yarar sağlanması amacıyla, işletmenin mali ve sürdürülebilirlik politikaları üzerinde söz sahibi olma, yönetme gücü olarak tanımlanmaktadır. Kontrol gücü kavramının, ortak olan işletmenin doğrudan ya da dolaylı olarak ortak olunan işletmenin oy gücünü elinde tutan hisse senetlerinin %50 ve daha fazlasını elinde bulundurduğunda ortaya çıktığı kabul edilmektedir. Böyle bir durumda ortak olan işletmeye “ana ortaklık” denilmektedir.¹⁴

Türk Ticaret Kanunu’nun 195. maddesinde ise “şirketler topluluğu” hükümlerine yer verilmiştir. Aynı maddede “hâkim” ve “bağlı şirket” tanımları yapılmaktadır. TTK 195. maddesinin birinci fıkrasında “Bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketinin, doğrudan veya dolaylı olarak; 1) Oy haklarının çoğunluğuna sahipse, 2) Şirket sözleşmesi uyarınca, yönetim organında karar alabilecek çoğunluğu oluşturan sayıda üyenin seçimini sağlayabilmek hakkını haizse 3) Kendi oy hakları yanında, bir sözleşmeye dayanarak, tek başına veya diğer pay sahipleri ya da ortaklarla birlikte, oy haklarının çoğunluğunu oluşturuyorsa, ayrıca bir ticaret şirketi, diğer bir ticaret şirketini, bir sözleşme gereğince veya başka bir yolla hâkimiyeti altında tutabiliyorsa, birinci şirket hâkim diğeri bağlı şirkettir. Bu şirketlerden en az birinin merkezi Türkiye’de ise, bu Kanundaki şirketler topluluğuna ilişkin hükümler uygulanır.” hükümler yer almaktadır.¹⁵

1.3.2. İş Ortaklıkları

İş ortaklıkları “Kurumlar Vergisi Kanunu”nun 2. maddesinin 7.bendinde “Sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iktisadi kamu kuruluşları kendi aralarında veya şahıs ortaklıkları ya da gerçek kişilerle, belirli bir işin birlikte yapılmasını ortaklaşa yüklenmek ve kazancını paylaşmak amacıyla kurdukları ortaklıklardan bu şekilde mükellefiyet tesis

¹⁴Oğuzhan Bahadır, **Kobi’ler için UFRS/TFRS Kapsamında Temel Finansal Araçlar: Muhasebeleştirme ve Ölçüm**, Mali Çözüm, Mayıs-Haziran 2012, s. 46.

¹⁵ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete; Sayı: 27846, 14.02.2011.

*edilmesini talep edenler” şeklinde tanımlanmaktadır. İş ortaklıkları TBK’nin 620. maddesinde düzenlenen Adi Ortaklık sözleşmesi hükümlerine tabidir.*¹⁶

Adi Ortaklık Sözleşmeleri’ne ilişkin detay bilgilere daha önce detaylı olarak yer verilmiş olup dikkat edilmesi gereken husus, şahıs ortaklıkları veya gerçek kişilerin Kanunun 2. maddesinde belirtilenler veya Kanunun 2.maddesinde belirtilenlerin kendi aralarında kurdukları adi ortaklıklar, talep edilmesi durumunda iş ortaklığı olarak kurumlar vergisi mükellefiyeti tesis edilebilmeleri söz konusudur. Mükelleflerce istenilmesi durumunda tüzel kişiliğinin olup olmamasına bakılmaksızın iş ortaklıkları, kurumlar vergisi mükellefi olabileceklerdir. İş ortaklıkları, kazanç paylaşımı amacıyla kurulan ortaklıklar olup ortaklar, belli bir işin birlikte yapılmasını yüklenmektedirler.

Belli bir iş için kurulan iş ortaklıklarında işin bitiş tarihi, taahhüt sözleşmesinde tespit edilmiş olan esaslara göre belirlenecektir. Ancak, işin bitmiş olması ile iş ortaklığı da sona ermez. Bu iş neticesinde mükellefiyetle ilgili ödevlerin tamamının da yerine getirilmesi (örneğin, tahakkuk eden vergilerin tamamının ödenmesi) gerekmektedir. Mükellefiyete ilişkin tüm ödevlerin yerine getirilmesini müteakip iş ortaklığı da sona erer.¹⁷

1.3.3. Müşterek Anlaşmalar

Sözlük anlamına bakıldığında “müşterek” kavramı TDK sözlüğünde, “birlikte, ortaklaşa, el birliği ile yapılan veya hazırlanan” şeklinde tanımlandığı görülmektedir. “Müşterek Anlaşma” ise TFRS 11’de “*iki veya daha fazla tarafın bir sözleşmeye dayalı ve müşterek kontrollerinin olduğu anlaşma*” olarak tanımlanmakta olup müşterek anlaşma taraflarının sözleşmede belirtilen faaliyetlerin uygulanabilmesi için oy birliğinin sağlanması gerekmektedir.¹⁸

Müşterek Anlaşma düzenlendiğinde, müşterek kontrol ilkesi devreye girer ve bunun sonucu olarak anlaşmanın tarafları anlaşmayı tek başına kontrol etme yetkileri

¹⁶ Emre Kaplanoğlu, **Müşterek Faaliyet ve İş Ortaklığı Kavramlarının TMS-TFRS Kapsamında İrdelenmesi**, Muhasebe Bilim Dünyası Dergisi, 2014, 16/3, s. 140.

¹⁷ Ruknettin Kumkale, **İş Ortaklığı Nedir**, Dünya Gazetesi, (Çevirimiçi) <https://www.dunya.com/kose-yazisi/is-ortakligi-nedir/26914> (Erişim Tarihi:05.02.2022).

¹⁸ [TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar \(kgk.gov.tr\)](https://www.kgk.gov.tr) (Erişim Tarihi: 01.12.2021).

yoktur, birlikte hareket etmeleri gerekmektedir. Müşterek kontrol yetkisi olan taraf diğer tarafların söz konusu anlaşmayı tek başına ya da tarafların bir bölümü olarak kontrol etmesine engel olabilmektedir.¹⁹ Müşterek anlaşmalar sözleşmenin taraflarını bir araya getirerek üretim güçlerini birleştirmek, maliyetlerin paylaşılması, riskin azaltılması, yeni teknolojilerden yararlanmak ölçek ekonomisinden yararlanarak maliyetlerin kısılması gibi birçok amaç ve strateji ile yapılabilmektedir.²⁰

1.3.4. Müşterek Faaliyetler

“Müşterek Faaliyet” kavramı yine TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar standardında “Anlaşmanın müşterek kontrolüne sahip tarafların bu anlaşma ile ilgili varlıklar üzerinde haklara ve borçlara ilişkin yükümlülüklerle sahip oldukları müşterek anlaşmadır. Söz konusu taraflara müşterek faaliyet katılımcıları denir.” olarak tanımlanmaktadır.²¹

Müşterek faaliyete katılan taraflar ayrı bir şirket kurulmaksızın mevcut kaynak ve varlıklarını kullanarak faaliyet göstermekte, bunun bir sonucu olarak da kendi giderleri, sorumlulukları ve bu sorumluluklardan doğan finansman giderleri oluşmaktadır. Bu faaliyetten elde edilen kazançlar ise müşterek faaliyet katılımcılarının daha önce belirlenen ölçütlerine göre paylaşılmaktadır.²²

İştirak kavramının yukarıda açıklamış olduğumuz Bağlı Ortaklık, İş Ortaklığı, Müşterek Anlaşmalar ve Müşterek Faaliyetler kavramlarından ayrıldığı en önemli nokta kontrol gücü ve önemli etki kavramlarıdır. Üzerinde kontrol gücünün bulunduğu yatırımlar “bağlı ortaklık” olarak nitelendirilirken, yatırımın yönetilebilmesi için birlikte karar alınması ve faaliyete geçilmesinin zorunlu olduğu durumlar “iş ortaklığı”nın varlığını doğurmakta, kontrol gücünün varlığı olmaksızın işletmenin

¹⁹ İlker Kıymetli Şen, Derya Üçoğlu, Serkan Terzi, **Uluslararası/Türkiye Finansal Raporlama Standartları Açısından Konsolide Finansal Raporlama**, Ekin Yayınevi, Temmuz 2015, s. 104.

²⁰ İlker Kıymetli Şen, Derya Üçoğlu, Serkan Terzi, **a.g.e.**, s. 86.

²¹ [TFRS 11 Müşterek Anlaşmalar \(kgk.gov.tr\)](http://kgk.gov.tr) (Erişim Tarihi: 01.12.2021).

²² Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, **Türkiye Muhasebe-Finansal Raporlama Standartları (TMS-TFRS) Uygulama ve Yorumları**, Gazi Kitabevi, Şubat 2015, s. 778.

yönetim ve politikaları üzerinde önemli etkisinin olduğu durumlar “iştirak” ilişkinin mevcut olduğu durumları tanımlamaktadır.²³

İş ortaklıkları, “*anlaşmanın birlikte kontrolüne sahip tarafların, bu anlaşmanın net varlıkları üzerindeki haklarını ellerinde tuttukları müşterek anlaşmalar*” şeklinde tanımlanmaktadır. Bunun sonucunda ortaklar tek başlarına değil, diğer ortaklarıyla birlikte kontrol etmek durumunda, kararları birlikte almak durumundadırlar. TDHP açıklamasına göre “iştirak kavramından bahsedebilmek için oy hakkı veya yönetime katılma hakkının en az %10 oranında bulunması” gerektiği belirtilirken, TMS 28’de ise iştirak kavramından bahsedebilmek için “önemli etki” esas alınmakta ve önemli etki oranını da oyların %20’si olarak belirlemiş bulunmaktadır.²⁴

1.4. TÜRK MEVZUATINDA İŞTİRAK KAVRAMI

İşletmeler ana faaliyet konusunu oluşturan alanların dışındaki alanlara doğrudan ya da dolaylı olarak ilişkili olmasalar bile kâr elde edebilmek, müşteri ve tedarikçilerle iyi ilişkiler kurabilmek, yeni teknoloji ve değişen sektörlerle hâkim olabilmek, diğer işletmeler üzerinde kısmen veya tamamen söz sahibi olabilmek veya farklı kazançlar sağlayabilmek gibi birçok nedenle yatırım yapabilmektedir. Asıl amaç finansal gücünü korumak, devamlılığını sağlayabilmek ve arttırabilmektir. Yatırım olarak nitelendirebileceğimiz bu varlıklarla şirketler uzun vadede nasıl bir strateji izleyeceğini ortaya koymuş olur. Bu nedenle kısa vadede yatırım yapılan bu tür varlıkların uzun vadede elden çıkarılmayacağı ve portföyde kalacağı varsayıldığından şirket bilançolarında duran varlıklar grubunda izlenir. Kısa vadede elden çıkarılması beklenen bir yıldan kısa süre elde tutularak nakde çevrilmesi muhtemel yatırım araçları ise dönen varlıklar grubunda izlenir.

Bahsedilen ana faaliyet konusu dışındaki yatırımlar hisse senetleri tahvil, bono, gayrimenkul, altın, gümüş gibi yatırımlar olabileceği gibi en yaygın olanı menkul

²³ Remzi Örtten, Hasan Kaval, Aydın Karapınar, **a.g.e.**, s. 749.

²⁴ İlker Kıymetli Şen, Derya Üçoğlu, Serkan Terzi, **a.g.e.**, s. 104

kıymet yatırımları olmakla birlikte yapılabilecek önemli yatırımlardan biri de iştiraklerdir.

İştirak kavramının Türkiye'deki mevzuat açısından yerinin anlaşılabilmesi adına Türk hukukundaki iştirak ilişkisi hakkında bilgi verilmesi gerekmektedir.²⁵

1.4.1. Türk Borçlar Kanununda İştirak

Karşılıklı bir iştirak ilişkisi şekli olarak adi ortaklık 6098 sayılı Türk Borçlar Kanununun 620. maddesinde birden fazla kişinin emek ve sermayesini müşterek bir hedefe varmak gayesiyle bir araya getirmek üzere yüklenilen anlaşma olarak tanımlanmıştır.

Müteakip 621. maddede her bir ortağın katılım payı olarak mal, emek, nakit veya benzeri koyma mükellefiyeti olduğu açıklanmıştır. Bu ifadeden adi ortaklık paylarının katılım payı olarak ifade edildiği anlaşılmaktadır.²⁶

Ortaklarının hukuki varlıklarından ayrı bir hukuki (daha doğru bir ifadeyle tüzel) kişiliği bulunmayan adi şirketler kolaylıkla kurulabildikleri, ticaret siciline tescil zorunluluklarının bulunmaması gibi nedenlerle sıklıkla tercih edilen ve yaygın olarak karşılaşılan bir şirket veya ortaklık türüdür. Yukarıda değinildiği üzere adi ortaklıklara ilişkin asıl düzenlemeler 6098 sayılı TBK'nin 620 ila 645. (bu maddeler dahil) maddelerinde yer almaktadır.²⁷

Adi şirketlerin tüzel kişileri bulunmadığı için ortakların elbirliği ile mülkiyetleri söz konusudur. Bu nedenle ortaklıkla ve ortaklığın İktisadi mal varlıkları ile ilgili hukuki iş ve işlemlerde ortaklıktaki tüm ortakların birlikte hareket etmeleri zorunludur. Bu ortaklıktaki ortakların gerçek kişi olma zorunlulukları

²⁵ Özgül Cemalcılar, Saime Önce, **Muhasebenin Kurumsal Yapısı**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, İİBF Yayını, Yayın No:1093, 1999, s313.

²⁶ 6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu, Resmi Gazete; Sayı: 27836, 11.01.2011.

²⁷ Zekeriya Kuşat, **Yeni Borçlar Kanunumuzda Adi Ortaklık Hüükümlerinin Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2012, s.301-317.

bulunmamaktadır. Bir diğer ifadeyle bir adi ortaklığın tüm ortakları gerçek kişilerden oluşabileceği gibi tümü tüzel kişilerden de oluşabilir.²⁸

6098 sayılı TBK’de adi ortaklarının kuruluşları ayrı bir şekil şartına tabi tutulmamıştır. Bununla birlikte ortakların talep etmeleri halinde yazılı bir kuruluş sözleşmesinin düzenlenmesi mümkün olduğu gibi sözlü bir kuruluş sözleşmesi ile de kurulabilir. Adi ortaklıklara ortaklıkların yukarıda yer verilen 621. madde gereğince sermaye konulması zorunludur. Bu sermaye nakit para, şahsi emek, ticari itibar, her türlü haklar veya menkul yahut gayrimenkul mallar olabilir. Adi ortaklıkların tüzel kişilikleri bulunmamaktadır, dolayısıyla ticaret unvanı bakımından genel düzenlemelere tabidirler. Uygulamada, kurucuların unvanlarının yanına “Adi Ortaklığı” ibaresinin konulduğu görülmektedir.²⁹

Adi ortaklığın iktisadi varlıklarının maliki adi ortaklık değil ortaklardır. Aynı şekilde yükümlülükleri de ortaklığın yükümlülüğü değil ortakların şahsi borçlarıdır. Adi ortaklıkta ortakların yükümlü oldukları en önemli unsurlar rekabet yasağı ve özen borcudur. Rekabet yasağı yükümlülüğüne göre ortaklar kendileri veya üçüncü şahısların menfaatine olarak ortaklığın menfaatine aykırı, menfaate zarar verici ya da engelleyici işlemleri yapamazlar.³⁰

6098 sayılı TBK’de düzenlenen ortaklık adi ortaklık olarak bilinen bir ortaklık türüdür. Bu ortaklık türünün tüzel kişiliği bulunmamaktadır. Dolayısıyla bu ortaklık türüne ilişkin olarak elde tutulan paylar (burada “pay” ifadesi nakit veya daha geniş bir ifadeyle kâr üreten herhangi bir iktisadi varlık üzerindeki hakkı temsil eden ve fakat kıymetli evraka bağlanmamış menfaatleri ifade etmektedir.) esas itibarıyla sözlük anlamıyla iştirak tanımı içine girmektedir. Bu nedenle adi ortaklık payları Kurumlar Vergisi Kanunu çerçevesinde kabul edilebilecek bir iştirak ilişkisidir.³¹

²⁸ Hami Şener Oruç, **Adi Ortaklık**, Ankara, 2008, s.175,

²⁹ Süleyman Acem Alhan, Rıdvan Çobanoğlu, **Adi Ortaklık Sözleşmesi Tanımı Ve Unsurları**, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt:90, Sayı:1, 2016, s. 177

³⁰ Yavuz Akbulak, **Türk Hukukunda Adi Ortaklıklar**, Legal Yayıncılık, Kasım, 2020, (Çevirimiçi) <https://legal.com.tr/blog/genel/turk-hukukunda-adi-ortakliklar/> (Erişim Tarihi:02.04.2022), s.2.

³¹ Rizkullah Çetin, **Adi Şirketlerin Genel Özellikleri ve Bu Şirketlerin Vergilendirilmesi**, Mali Çözüm Dergisi, 2016, Sayı:26, s.177.

Adi ortaklığın bir türü veya özel şekli olarak iş ortaklıklarının adi ortaklıkların aksine kurumlar vergisi mükellefi oldukları kanunun 2. maddesinde açıkça ifade edilmiştir.

Bu açıklamalara göre tam mükellefiyete tabi kurumların kanuni veya iş merkezi Türkiye’de bulunmayan adi ortaklıkların paylarını elden çıkarmalarından doğan kazançlarının 5520 sayılı KVK’nin 5/1-c maddesi kapsamında istisna tutulmadığı ifade edilmelidir. Burada esasen mezkûr fıkranın (e) bendi ile çelişen bir durum söz konusudur. Buna göre “adi ortaklık payları” 3/4/2007 tarihli ve 26482 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan “1 Seri No’lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği”nin iştirak hisselerinin sayıldığı 5.6.2.2.2. İştirak hisseleri, kurucu senetleri ve intifa senetleri bölümünde bahsi geçen maddede yer alan iştirak ifadesi ortaklık payları ile menkul değerler portföyüne dahil olan hisse senetlerini ifade etmektedir.

Detaylı olarak ifade etmek istersek;

- “Anonim şirketlerin ortaklık payları veya hisse senetleri Sermaye Piyasası Kanunu (SPKn) göre kurulan yatırım ortaklıkları hisse senetleri dahil),
- Limited şirketlere ait iştirak payları,
- Sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin komanditer ortaklarına ait ortaklık payları,
- İş ortaklıkları ile adi ortaklıklara ait ortaklık payları,
- Kooperatiflere ait ortaklık paylarıdır.”

İştirak hissesini ise “Sermaye Piyasası Kurulunun düzenleme ve denetimine tabi fonların katılma belgeleri” hissesi olarak açıklanmaktadır.

1.4.2. Tek Düzen Hesap Planında İştirak

İştirak kavramını muhasebe standartları çerçevesinde iki farklı iktisadi varlık arasında gerçekleşen sahiplik ilişkisi olarak tanımlamak mümkündür.³² Bu durumda muhasebe standartları “Vergi Usul Kanunu uyarınca çıkarılan Tek Düzen Hesap Planı, Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği, Türkiye Finansal Raporlama Standartları veya Türkiye Muhasebe Standartları” çerçevesindeki “iştirak” kavramının farklı olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Ancak iştirakin muhasebe mevzuatı ile çeşitli kanun ve tebliğlerdeki “SPK Kanunu, BDDK Tebliği vb.” açıklamalarından hareketle iştirak eden şirketin ortak olduğu işletmede %50’den daha fazla hisseye sahip olmadan, asgari belirlenen belli bir paya sahip olarak ortak olması olarak tanımlanabilir. Bahsedilen asgari pay bazı genelge, tebliğ ya da kanunlarda %10 iken diğer bazı kanunlarda ise %20’dir. Daha önce de bahsettiğimiz üzere 233 S. Kanun Hükmünde Kararname’de ise bu oran %15’tir. Tüm bu açıklamalardan hareketle iştirak eden firmanın Anonim Şirketlerde Azlık Hakları prensibi kapsamında TTK’de ele alındığını görebilmekteyiz. (Bkz: “6762 Sayılı Kanun, m.310, m. 341, m. 348, m. 356, m. 366, m. 377”). Bu hakların “*yönetim kurulunun denetlenmesi ve hukuki sorumlulukları halinde aleyhlerine dava açılması, denetime gerek görüldüğü durumlarda özel denetçilerin atanması, azlık pay sahiplerinin genel kurulu toplantıya çağırabilme hakkı ve bilanço tasdikinin ertelenmesi*”³³ olduğu söylenebilir.

Söz konusu finansal raporlama çerçeveleri sahip olunan bir finansal yatırımın kaydedileceği ve takip edileceği hesap grubunu belirlemek için ortaklık payına göre bir sınıflandırma yapmaktadır. Bu bağlamda Tek Düzen Hesap Planına göre 242 numaralı İştirakler hesabının açıklaması aşağıdaki gibidir: ³⁴

³² İştiraklerdeki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 28) Hakkında Tebliğ Sıra No: 12, 27.12.2005 T. ve 26036 S.RG.

³³ Rüknettin Kumkale, **Anonim Şirketlerde Azlık ve Hakları**, Ankara, 28 Ekim 2004, (Çevirimiçi) <https://www.alomaliye.com/2004/10/28/anonim-sirketlerde-azlik-ve-haklari/> (Erişim Tarihi:09.04.2022), s.1.

³⁴ Ali Kablan, **Hesap Planı Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Tek Düzen Hesap Planı ve Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Taslak Hesap Planı Karşılaştırması**, Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, 2020, s.105.

“242. İŞTİRAKLER

İşletmelerin diğer şirketlerin yönetim ve ortaklık politikalarının belirlenmesi amacıyla doğrudan ya da dolaylı olmak üzere iktisap ettikleri ortaklık payı ya da hisse senetlerinin izlenmekte olduğu ana hesaptır. Bu hesapta izlenebilecek en fazla sermaye payı ve oy hakkı %50'dir.

İştirakler hesabı, bir ortaklıktaki en fazla % 50 oranında olan sermaye payları veya oy haklarının izlenmesinde kullanılır. Bir işletmenin diğer şirketlerde sahip olduğu en düşük oy hakkı veya yönetime katılma payı sermaye pay ı dışında kalan kısmı %10 oranında olmak zorundadır.

Oysa aynı tebliğlerde yine bir iştirak ilişkisini temsil ve ifade eden başka hesaplar da bulunmaktadır. Bunlar sırasıyla aşağıda belirtilmiştir.

110. HİSSE SENETLERİ

İşletmelerin kısa vadede elden çıkarmak üzere aldıkları hisse senetlerinin izlendiği hesaptır.

240. BAĞLI MENKUL KIYMETLER

İştirakler hesabında izlenmesi için şart koşulan azami ve asgari yüzdeleri sağlamadığı için iştirakler hesabında takip edilemeyen fakat kısa vadede elden çıkarılması amaçlanmayan uzun vadeli olması öngörülen yatırımların, hisse senedi ve bunların dışında kalan uzun vadeli olması düşünülerek veya yasal zorunluluklar nedeniyle elden çıkarılması mümkün olmayan ya da nakde dönüşüm vasfını kaybettiğinden elde tutulmakta olan menkul kıymetlerin izlendiği hesaptır.

245. BAĞLI ORTAKLIKLAR

İşletmelerin doğrudan veya dolaylı olarak yüzde 50 oranından fazla sermaye ya da oy hakkına veya en az bu oranda yönetim çoğunluğunu seçme hakkına sahip olduğu iştiraklerin sermaye paylarının izlendiği hesaptır. Bağlı ortaklığın sahipliğinin

belirlenmesinde yukarıdaki kıstaslardan, yönetim çoğunluğunu seçme hakkı, esas alınır.”

Türkiye Finansal Raporlama Standartları ile Türkiye Muhasebe Standartları açısından iştirak kavramına müteakip bölümlerde yer verilmiştir.

6102 sayılı TTK’de yer alan iştirak ilişkisi esas itibarıyla söz konusu kanunda yer alan şirket türleri için söz konusudur. Bir diğer ifadeyle yukarıda yer alan sınıflandırmalar iştirak ilişkisinin kurulduğu iktisadi varlıktan farklıdır.

TTK’nin ikinci kitabı Ticaret Şirketleri ismini taşımakta olup kanunun 124. maddesine göre ticaret şirketleri “kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif” şirketlerden oluşmakta, kollektif ile komandit şirket, şahıs şirketi olarak nitelendirilmektedir.

TTK’nin 196. maddesi başta olmak üzere iştirak ilişkisi açıkça tanımlanmamakla birlikte bir ticaret şirketine ortak olma durumu olarak ifade edilebilir. Nitekim söz konusu maddenin 1. fıkrasının ilk cümlesi; bir ticaret şirketinin bir sermaye şirketindeki iştirak oranı hesaplanırken, o sermaye şirketindeki payı veya payların itibari değerleri toplamı, iştirak olunan şirketin sermayesine oranı dikkate alınır. Bu nedenle TTK’de sayılan şirketlere ortak olma durumunun kendiliğinden ve kaçınılmaz olarak bir iştirak ilişkisine neden olduğu ifade edilebilir. Bu iştirakin finansal tablolarda kaydedileceği hesap teknik bir ayrıntıdır. Çalışmamıza konu yurtdışı iştirak hisselerinin satışından elde edilen kazançların vergiden istisna edilmesi bakımından esas olan iştirak ilişkisinin kendisidir.³⁵

TTK açıkça bir iştirak tanımı ortaya koymasa da, işletme sermayesinin asgari %10’una iştirak eden bir işletmenin, iştirak ettiği firmanın yönetiminde ve denetiminde söz sahibi olabileceğine ilişkin hükümleri barındırmaktadır.³⁶

³⁵ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete; Sayı: 27846, 14.02.2011.

³⁶ Ahmet Ak, **Vergi Hukukunda İştirakler**, Savaş Yayınevi, Ankara, Savaş Yayınevi, 2009, s.6.

1.4.3. Sermaye Piyasası Kanununda İştirak

6362 sayılı Sermaye Piyasası Kanunu sermaye piyasalarının güvenilir, şeffaf, etkin, istikrarlı, adil ve rekabetçi bir ortamda işleyişinin ve gelişmesinin sağlanması, yatırımcıların hak ve menfaatlerinin korunması için sermaye piyasasının düzenlenmesi ve denetlenmesini amaçlamaktadır.

Sermaye Piyasası Kurulu (SPK) 2499 sayılı SPKn 16 ve 22/e maddeleri uyarınca sahip olduğu yetkiyi kullanarak kendisine tabi şirketlerin ve aracı kurumların hesaplarının izlenmesi, mali tabloların kaydedilmesi, muhasebe verilerinin düzenlenmesi ve kullanılması ve bunların denetiminde takip edilmesi gereken ilke ve kuralları, yayımlamış olduğu tebliğlerle düzenlemekte³⁷ ve gerektiğinde uygulama esaslarını yayınlarak ilke kararları da belirlemekte olup hakkında düzenleme bulunmayan alanlarda uluslararası standartlarda kabul edilen esasların uygulanabilmesi öngörülmektedir.³⁸

Kanun, “*Sermaye piyasası araçları, bu araçların ihracı, ihraççılar, halka arz edenler, sermaye piyasası faaliyetleri, sermaye piyasası kurumları, borsalar ile sermaye piyasası araçlarının işlem gördüğü diğer teşkilatlanmış piyasalar, piyasa işleticileri, Türkiye Sermaye Piyasaları Birliği, Türkiye Değerleme Uzmanları Birliği, merkezî takas kuruluşları, merkezî saklama kuruluşları, Merkezî Kayıt Kuruluşu ve Sermaye Piyasası Kurulu*” nu kapsamına almaktadır.³⁹

SPK, yayınladığı “XI/1 seri No’lu Sermaye Piyasasında Mali Tablo ve Raporlara İlişkin İlke ve Kurallar Hakkında Tebliğ”de iştirakler ve bağlı ortaklıklara ilişkin birçok açıklamaya yer verilmiştir. Tebliğde İştirakler, Bağlı Ortaklıklar ve Bağlı Menkul Kıymetler’in elde tutma maliyeti esas alınarak değerlendirileceği hükmü yer almaktadır.

³⁷ Yavuz Çiftçi, **Türkiye Uygulamasındaki İştirak Kavramı İle Uluslararası Uygulamalardaki İştirak Kavramının Karşılaştırılması**, s. 36-37.

<http://www.mu.edu.tr/iibf/tmes24/kitap/1-2.pdf> (Erişim Tarihi: 16.02.2010)

³⁸ Zafer Sayar, **Oluşturulmakta Olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu’nun Işığı Altında Türkiye’de Muhasebe Standartlarının Mevcut Durumu ve Kamuyu Aydınlatma**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl:2, Sayı:7, Ekim 2002, s.73-80.

³⁹ 6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, Resmi Gazete; Sayı: 28513, 06.12.2012.

İştirak ve bağı ortaklık ifadelerinin önceki bölümlerde açıklandığı üzere iştirak ilişkisi kurulmuş olan iktisadi varlıkların kaydedileceği hesaplar için söz konusu olduğunu kabul etmek gerekir. Nitekim bir sonraki bölümde yer verildiği üzere eğer bir iştirak ilişkisinde ortaklık oranı %20’den fazla ve fakat %50’den az ise bu durumda Uluslararası Finansal Raporlama Standartları gereğince “önemli etki”nin var olduğu kabul edilmektedir. Bu durumda bahse konu finansal yatırımın öz kaynak yöntemi kullanılarak raporlanması gerekmektedir. Eğer ortaklık ilişkisi %50’nin üzerinde ise bu durumda “kontrol”ün varlığı kabul edilir ve bahse konu finansal yatırımın tam konsolidasyon yöntemiyle raporlanması gerekmektedir.⁴⁰

Bu çerçevede SPKn’ye göre iştirak ilişkisinin sahip olma durumunda ortaya çıktığını ve ortaklık oranının ise teknik bir detay olduğunu ifade etmek gerekmektedir.

1.4.4. Uluslararası Muhasebe Standartları Açısından İştirak

İştirak kavramı “Uluslararası Muhasebe Standardı 28 İştiraklerdeki ve İş Ortaklıklarındaki Yatırımlar Standardı”nın 3. paragrafında “*yatırım yapılan işletmenin üzerinde kayda değer etkisi olan şirket*” iştirak olarak tanımlanmıştır.

Yukarıda yer verilen tanım “iştirak” kavramı için oldukça geniş ve sınırları belirsiz bir anlam içerse de UFRS/UMS’lerde tanımlanan “iştirak” kavramı ile kurumlar vergisindeki iştirak hissesi kavramlarının farklı olduğunu belirtilmesi gerekmektedir. UFRS ile UMS’nin bu çalışmanın kapsamına giren iştiraklerle ilgili kullandığı başlıca 4 terim bulunmaktadır. Bunlar finansal varlık, bağı ortaklık, iştirak, iş ortaklığıdır.

Finansal varlıklar, “UFRS 9 Finansal Araçlar Standardı”nda tanımlanmış olup, borçlanma araçlarını da içeren oldukça geniş bir tanıma sahiptir. Raporlama yapan işletmelerin kazanç sağlamak amacıyla yatırım yaptıkları finansal varlıkları ifade etmektedir.⁴¹

⁴⁰ Ahmet Ak, a.g.e., s.8.

⁴¹ Hakkı Fındık, **Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak, 2016, s. 63.

Bağı ortaklıklar, “UFRS 10 Konsolide Finansal Tablolar Standardı”nda kendisinden başka bir sermaye şirketi tarafından kontrol edilen işleme olarak tanımlanmıştır.⁴²

Aynı standartta yatırım işletmesi kavramı da tanımlanmıştır. Ancak kavramsal olarak yatırım işletmesi bu standart ile UMS 28’deki iştirak tanımını içine alan daha geniş bir kavramdır.

Son olarak iş ortaklığının tanımı UMS 28’de birlikte kontrol etme hakkına haiz olan tarafların, girişimin net varlıkları üzerinde haklarının bulunduğu gösteren müşterek anlaşma şeklinde yapılmıştır.

UFRS/UMS’ler kategorik olarak iştirak hissesi tanımı yapmamaktadır. Yukarıda yer verildiği gibi iştirak hissesi tanımına girebilecek belli başlı durumlar daha ziyade finansal raporlamaya ilişkin çerçeve dahilinde ve finansal tabloların sunumu özelinde açıklanmaktadır. KVK’de iştirak ilişkisi ifade edilirken özel durumlar hariç iştirak oranına vurgu yapılmaz. Ancak bu çalışmaya konu yurt dışı iştirak hissesi satış kazancı istisnası çerçevesinde kanun koyucu iştirak hissesi kavramı kapsamında iştirak ilişkisinin belli bir oranda olmasını aramaktadır.

1.4.5. Türkiye Muhasebe Standartları Açısından İştirakler

İştiraklerdeki yatırımların muhasebeleştirilmesi “Türkiye Muhasebe Standardı-6”nın konusunu oluşturmaktadır. Bu standarda göre iştirak; ana ortaklık tarafından hisselerinin dolaylı veya dolaysız olarak en fazla %50 en az %10 una sahip olan ya da aynı oranlarda oy kullanma hakkına sahip olunan işletmeler olarak tanımlanırken bağı ortaklık ise hisselerinin doğrudan veya dolaylı olarak %50’den fazlasına sahip olan ya da aynı oranlarda oy kullanma hakkına sahip olunan işletmeler olarak tanımlanmaktadır.⁴³

⁴² Aylin Poroy Arsoy, **Konsolide Finansal Tablolar Standardına Göre Edinim Tarihindeki Konsolidasyon Prosedürleri**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak, 2016, s. 63.

⁴³ Hanifi Ayboğa, **a.g.e.**,149.

Farklı muhasebe uygulamalarının yol açtığı karışıklıkların önüne geçmek amacıyla “Türkiye Serbest Muhasebeci Mali Müşavirler ve Yeminli Mali Müşavirler Odaları Birliği (TÜRMOB)” tarafından 9 Şubat 1994 tarihinde “Türkiye Muhasebe ve Denetim Standartları Kurulu (TMUDESK)” kurulmuştur. Standartların belirlenebilmesi için TMUDESK, birçok farklı kurullar koyarak yürüttüğü çalışmalar neticesinde yayınlandığı tarihten bugüne kadar 19 adet TMS yayınlamıştır. Ancak yayınlanan bu standartlar herhangi bir kanunla desteklenmediği için kurumlar açısından yaptırım güçleri yoktur.

2499 sayılı SPK’ye 15.12.1999 tarih ve 4487 sayılı kanunla eklenen Ek-1. madde ile ulusal muhasebe standartlarının oluşturulması için Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu (TMSK) kurulmuş olup ilk toplantısını 7.03.2003 tarihinde yaparak faaliyete geçmiştir. TMSK standart oluşturma sürecini hızlandırmak amacı ile TMUDESK, SPK ve BDDK’nin hazırlamış olduğu standartlardan 17’sini birinci taslak metin olarak kamuoyuna sunarak tüm muhasebe gruplarının görüşlerinin alınması amaçlanmıştır.⁴⁴

Günümüzde tüm ülkeler uygulamakta oldukları muhasebe standartlarını UMS’ye uyumlu hale getirme çabasında ve hatta uluslararası muhasebe ve finansman kuruluşlarının da yaptıkları çalışmalar tüm dünya genelinde tek bir muhasebe standardı oluşturulmasına yönelik bir eğilim olduğunu desteklemektedir.⁴⁵

TMSK da bu gelişmeler sonrasında UMS’nin yürürlüğe konmasında ilke kararı olarak Uluslararası Muhasebe Standartları Kurulu (IASB) ile işbirliği içerisinde oluşturulan UMS’nin Türkçe çevirilerini ikinci taslak metin olarak kamuoyunun görüşlerine sunmuştur. İkinci taslak metindeki iştirakleri ele alan UMS-28 standardı da Türkçe’ye çevrilerek “TMS-28” olarak uygulamaya konulmuştur.

TMS-28’de iştirak ve önemli etki kavramları aşağıdaki gibi açıklanmıştır;

⁴⁴ Ümit Gücenme Gençoğlu, **Ülkemizdeki Muhasebe Uygulamalarının Türkiye Muhasebe Standartlarına Uyumu**, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi, Temmuz 2003, s. 27-28.

⁴⁵ Yavuz Çiftçi, **a.g.e.**, s. 41

1.4.5.1.İştirak Kavramı

Yatırımcı işletmenin “adi ortaklık gibi tüzel kişiliği olmayan işletmeler de dahil olmak üzere, iş ortaklığı veya bağlı ortaklık niteliğinde olmayan, ancak üzerinde önemli etkisinin bulunduğu işletmeler” olarak tanımlanmış olup iştirak ilişkisinden söz edebilmek için; iştirak eden yatırımcı bir şirket olmalı, iştirak edilen işletme bağlı ortaklık ya da iş ortaklığı niteliğinde olamamalı, iştirak edilen işletme üzerinde önemli etkiye sahip olunmalıdır.⁴⁶

1.4.5.2.Önemli Etki

TMS-28’de iştirak kavramından bahsedebilmek için gerekli olan şartlar ve yönetime iştirak oranı önemli etki kavramı altında incelenmiştir. Bir yatırımcının doğrudan ya da dolaylı olarak yatırım yapılan işletmenin oy hakkının %20 ya da daha fazlasını elinde bulundurması durumunda, aksi ispatlanmadığı sürece, söz konusu yatırımcının önemli etkisinin bulunduğu kabul edilir. Yatırım yapılan bir işletmeye başka bir yatırımcı tarafından önemli tutarda veya mutlak çoğunlukta yatırım yapılması durumunda, yatırımcı işletmenin önemli etkiye sahip olmasına engel teşkil etmez.

Aşağıdaki hususların bir ya da birden fazlasının varlığı halinde bir yatırımcı işletmenin "önemli etkisi”sinin varlığından söz edilebilir:

a) Yatırım yapılan işletmenin yönetim kurulu ya da eşdeğer idari organında temsil edilme;

b) Temettüler ya da diğer dağıtım kararları dahil olmak üzere, işletmenin politika belirleme süreçlerine katılma;

c) Yatırımcı işletme ile yatırım yapılan işletme arasında önemli işlemlerin gerçekleştirilmesi,

d) İşletmeler arasında yönetici personel değişimi,

⁴⁶ Ahmet Ak, **a.g.e.**, s. 8.

e)İşletme için gerekli teknik bilginin sağlanması.”

Bir işletmenin, yatırım yapmış olduğu bir iştirakin finansal ve faaliyet politikalarına ilişkin kararlarına dahil olma gücünü kaybetmesi durumunda, bu işletme söz konusu iştirakteki önemli etkisini kaybeder. Önemli etkinin kaybedilmesi, yalnızca sahiplik düzeyine göre değil böyle bir değişiklik olmaksızın da örneğin devletin, mahkemenin, kayyum ya da bir düzenleyici otoritenin kontrolüne geçmesi durumunda ya da sözleşmeye bağlı bir anlaşma sonucunda da gerçekleşebilir.⁴⁷

1.4.6. Bankacılık Düzenleme ve Denetleme Kurulu’nun “Bankaların Konsolide Finansal Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Tebliği⁴⁸” Açısından İştirakler

BDDK tarafından yayımlanmış olan “Bankaların Konsolide Finansal Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Tebliğ”in 3. maddesinde ana ortaklık; *“Bağlı ortaklıkları ve/veya birlikte kontrol edilen ortaklıkları bulunan ve gruba dahil ortaklıkların finansal tablolarının nezdinde konsolide edildiği Türkiye’de kurulu banka”* şeklinde tanımlanmıştır.

“5411 sayılı Bankacılık Kanunu”nun 3. maddesine göre ise ana ortaklık: *“Kontrolündeki ortaklıklar ile Kurul tarafından belirlenen usul ve esaslarla tanımlanan ortaklıkların finansal tablolarını kendi nezdinde konsolide eden banka veya finansal holding Şirketini”* şeklinde ifade edilmektedir.

Bahsedilen kanun ve tebliğlerde iştirak kavramına ilişkin aşağıdaki tanımlamalar yapılmıştır.

1.4.6.1. İştirakler

Bahsi geçen tebliğin 3. maddesinde iştirakler “ana ortaklık ile bankanın sermayesine ortak olduğu, üzerinde kontrol yetkisi bulunmamasının yanında önemli

⁴⁷ Ahmet Ak, a.e., s. 15

⁴⁸Bankaların Konsolide Finansal Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Tebliğ (Çevirimiçi) <https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10770&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTarih=08.10.2006> Tarih ve 26340 Sayılı Resmi Gazete (Erişim Tarihi: 15.04.2021)

etkinliğe sahip olduğu, yurtiçinde veya yurtdışında kurulmuş olan ortaklık” olarak ifade edilmektedir. Tebliğe göre iştirak ilişkisinden söz edebilmek için ana ortaklığın, sermayesine ortak olduğu ortaklığı kontrol edebilmesine gerek olmamasına rağmen önemli etkinliğin bulunması zorunludur.

1.4.6.2. Kontrol Etme Gücü

“5411 sayılı Bankacılık Kanunu”nun “*Tanımlar ve Kısaltmalar*” başlıklı 3. maddesinde; “*Bir tüzel kişinin; sermayesinin, asgari %51’ine sahip olma şartı aranmaksızın, büyük bölümünü doğrudan veya dolaylı olarak elinde bulundurması veya bu çoğunluğa sahip olunmamanın yanında imtiyazlı hisselerin elde tutulması ya da diğer hissedarlarla yapılan anlaşmalara istinaden oy hakkının çoğunluğu üzerinden yararlanılması suretiyle ya da herhangi bir nedenle yönetim kurulu üyelerinin karara esas çoğunluğunu atayabilme ile görevden alma gücünün elde bulundurulması*” şeklinde ifade edilmiştir.⁴⁹

Tüzel kişiliğin ortaklık yapısıyla ilişkili olarak, sermayenin çoğunluğuna sahip olunması için pay oranının asgari %51 olması şartı aranmaz.⁵⁰

1.4.6.3. Önemli Etkinlik

Tebliğ’in 4. maddesinde önemli etkinlik; iştirak edilen ortaklığın yönetsel ve finansal politikalarının oluşturulmasına katılma gücü anlamına gelmektedir. Ana ortaklık banka, iştirak edilen ortaklıkta nitelikli payı elinde tutuyorsa, aksi öne sürülerek kanıtlanmadığı sürece, ana ortaklık bankanın o iştirakte önemli etkinliğe sahip olduğu kabul edilir. Başka bir yatırımcının önemli oranda veya çoğunluk mülkiyetine sahip olması, ana ortaklık bankanın o iştirakte önemli etkinliğe sahip olmasına engel teşkil etmemektedir.

İştirak edilen ortaklığın yönetim kurulunda ya da yönetim kuruluna eşdeğer bir organda temsil edilme, iştirak edilen ortaklığın idari ve finansal politikalarının

⁴⁹ 5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Resmi Gazete, Sayı:25983, 1.11.2005.

⁵⁰ BDDK, **Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmeliği**, 27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete, md.9/3

oluşturulması sürecine katılma, iştirakin yönetim organlarının gruba dahil diğer ortaklıkların yönetici kadroları ile değiştirebilir olma gibi durumların varlığı, önemli etkinlik olduğunu gösteren unsurlardır.

1.4.6.4. Nitelikli Pay

Tebliğde, nitelikli pay konusunda Bankalar Kanunu'ndaki tanımın esas alınacağı ifade edilmektedir. Bankalar Kanunu'nun 3. maddesinde nitelikli pay *“bir ortaklığın sermayesinin veya oy haklarının doğrudan veya dolaylı olarak %10 ya da daha fazlasını oluşturan paylar ile bu oranın altında olsa dahi yönetim kurullarına üye belirleme yetkisi veren paylar”* şeklinde ifade edilmektedir.

1.4.6.5. Bağlı Ortaklık

Tebliğde yine Bankalar Kanunu'ndaki tanım olan *“ana ortaklığın kontrolünde faaliyet göstermekte olan ortaklıklar bağlı ortaklık olarak kabul edilmektedir”* ifadesi esas alınmıştır.

1.4.6.6. Birlikte Kontrol Edilen Ortaklık

Tebliğde iş ortaklıkları ve adi ortaklıklar dahil olmak üzere, ana ortaklık bankanın bir ortaklık sözleşmesi kapsamında başka gruplarla birlikte kontrol ettiği, yurtiçinde veya yurtdışında kurulmuş ve faaliyet göstermekte olan ortaklığın, birlikte kontrol edilen ortaklığı ifade ettiği belirtilmiştir.⁵¹

1.4.7. Kurumlar Vergisi Kanunu Açısından İştirakler

Adam Smith'ten bu yana devam eden herkesin kendi kazancı oranında vergi vermesini öngören “genellik ilkesi” mali, finansal, iktisadi veya sosyal nedenlerle olması gerektiği gibi uygulanamaya bilmektedir. Bu durum ise devletin vergi alacağından kısmen vazgeçmesi anlamına gelir ki bu da vergi harcaması olarak nitelendirilmektedir. Yani vergilendirmenin muafiyet ve istisnalarla azaltılması vergi

⁵¹ Hanifi Ayboğa, **a.g.e.**, s.149

harcaması şeklinde ifade edilebilir.⁵² Vergi harcamaları, belirlenen bazı gelirlerin vergiden istisna tutulması, vergi matrahında yapılan indirimler, vergi ertelenmesi ve vergi üzerinden yapılan indirimler yoluyla toplum üzerindeki vergi yükümlülüğünü azaltan indirimler olduğundan bir noktada devlet tarafından yapılan ödemeler olarak da değerlendirilebilmektedir. Vergi harcaması uygulaması vergi sistemlerinde karışıklık yaratan bir uygulama olarak değerlendirilmesine rağmen OECD üyesi ülkelerin büyük çoğunluğu direkt ödeme yapmak yerine bu yöntemi kullanmaktadır. Bunun nedenlerinden birinin de vergi harcamaları üzerinde politik baskının, kamu harcamalarına nazaran daha az olduğunun düşünülmesidir.⁵³

Genellik ilkesinin işleyişine aykırı olarak değerlendirilebilecek nitelikteki istisna ve muafiyetlerin yerinde olduğunun düşünülebilmesi için yatırımların az gelişmiş bölgelere yapılması gibi çok geçerli sebeplere dayandırılması gerekmektedir. Burada unutulmaması gereken istisnaların asli değil tali bir uygulama olduğudur. Devlet alması gereken vergiyi orantısız şekilde kendi kararıyla almama yoluna giderse, kamu harcamaları için gerekli olan geliri elde etme amacı başka bir deyişle mali amacına erişimi söz konusu olamayacaktır. Önemli olan nokta istisnanın yerinde, adil ve haklı gerekçelere dayandırılması, nispi haksızlıklar ile sektörler ve kişiler arasında imtiyazlar doğurmamasıdır.⁵⁴

Kurumlar vergisi özelinde iştirak, bir kurumun başka bir kurumla ortaklık ilişkisine girmesi olarak tanımlanabilmektedir. İştirakte biri “ortak olan” diğeri “ortak olunan” olmak üzere iki kurum bulunmakta, ortak olan kurumun ortak olduğu yani iştirak ettiği kurumun kazancından elde ettiği paya ise iştirak kazancı denilmektedir.⁵⁵

İştirakler konusu tüzel kişilikler için geçerli bir kavram olduğundan ve tüzel kişi kurumlar KVK kapsamında vergilendirildiğinden iştirak kazançlarının vergilendirilmesi hem yurtiçi hem de yurtdışı iştirak kazançları KVK’de detaylı ve her açıdan incelenmiştir. Bu çalışmamızın ana konusunu da KVK’de Yurtdışı İştirak

⁵² Ahmet Ak, **a.g.e.**, s.17.

⁵³ N. Semih Öz, **Gelir Vergisinde Vergiyi Doğuran Olay, Elde Etme**, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2006, s.69.

⁵⁴ TOBB, **Vergi İhtisas Komisyonu Raporu**, TOBB Yayınları NO:224, Ankara, 1992, s.24

⁵⁵ Hilmi Ünsal, **Vergi Hukuku Türk Vergi Sistemi**, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, 2009, s.221-222.

Hissesi Satış Kazançları İstisnası oluşturduğundan Kurumlar Vergisi uygulama şekli, özel durumları ve iştirak kazançlarının vergiden istisna olma durumlarını değerlendirmemiz gerekmektedir.

Kurumlar Vergisi, gelişmiş ülkelerin genelinde gelir vergisinin kapsamı dışında tutulmakta ve kurum kazançlarının vergilendirilmesini kapsamına almaktadır ancak bazı durumlarda rekabet eşitliği ilkesi gereği uygulama dışı tutulan kurumlar da olmaktadır. Kurumlar vergisinin konusunu kurumların kazançları oluştururken matrahını ise elde edilen net kâr oluşturmaktadır. Tüm ülkelerde kurumların elde ettikleri ve kendi finansmanı ya da diğer başka amaçlarla dağıtılmayan karları üzerinden aldıkları vergi uygulaması farklılıklar gösterir.

Kanada, Fransa, İngiltere, Belçika gibi birçok gelişmiş ülkede kurumlar vergisinde tek oranlı tarife olarak uygulanırken Yunanistan, Almanya, Hollanda ve ABD gibi ülkelerde kurumların karlılık düzeylerine göre belirlenen artan oranlı tarife uygulanmaya çalışılmaktadır. Kurumlar Vergisinin özel durumlarından biri kurumların birbirlerinin sermayelerine katılmalarının neticesinde ortaya çıkmaktadır. Bu katılımlar neticesinde iştirakler kapsamında vergilendirme yapılırken mali nitelikteki katılımların göz önünde bulundurulmaması durumunda, işletmelerin diğer işletmelerin sermayelerine katılım oranının hem iştirak eden hem de iştirak edilen kurumun iştirakten elde edilen kazancın vergilendirmeye tabi tutulması çifte vergilendirmeye neden olacaktır. Bu nedenle iştiraklerden elde edilen kazançların çifte vergilendirilmesinin önüne geçilebilmesi için ülkelerin büyük çoğunluğu vergi kanunlarında farklı şekillerde iştirak kazançları için istisna uygulamaları yapmaktadır. Bu uygulama ise günümüzde genel olarak kabul edilen mali güce (ya da ödeme gücüne) göre vergileme ilkesi çerçevesinde mali güç bakımından aynı durumda olanların aynı vergi yüküne; farklı mali güçlere sahip olanların ise farklı vergi yüküne maruz bırakılmaları olarak kabul edilen⁵⁶ vergilendirmede adalet ilkesine aykırılığın önlenmesi ve yeni şirket kuruluşlarında da çifte vergilendirme nedeniyle geri adım atılması durumunun önüne geçilebilmesi için önem arz etmektedir.⁵⁷

⁵⁶ Salim Ateş Oktar, **Vergi Hukuku**, Türkmen Kitabevi, 15. Baskı, İstanbul, 2020, s.15.

⁵⁷ Ahmet Ak, a.g.e., s.22.

“5520 Sayılı KVK’de 5. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi”nde istisnanın şartları sayılırken iştirak hissesi ifadesi kullanılmaktadır. Ancak maddede aynı fıkranın (e) bendindeki ifadeden farklı olarak iştirak hisselerinin anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin paylarını ifade ettiği açıkça hükme bağlanmıştır. Söz konusu bentte esas itibarıyla tam mükellefiyete tabi anonim şirketler ile kanuni veya iş merkezi Türkiye’de bulunmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerle olan iştirak ilişkisinden söz edilmektedir. Bu nedenle öncelikle iştirak ilişkisinin açıklanması gerekmektedir.

Her ne kadar bentte iştirak ilişkisine konu payların anonim veya limited şirket niteliğindeki payları ifade ettiği açıkça ifade edilmiş olsa da ülkeler arası mevzuat farklılıklarının bulunduğu ve anonim veya limited şirket niteliğindeki kurumların sermayesine iştirakle birlikte genel olarak bentte yer alan şartların sağlandığı iştirak ilişkisinin merkeze alınması gerektiği değerlendirilmektedir.

İştirak ilişkisi KVK’de farklı şekillerde ifade edilmiştir. Bu ilişki doğrudan bir ticaret şirketinin paylarına sahip olma şeklinde olabileceği gibi bir adi ortaklığın veya iş ortaklığının paylarına sahip olma şeklinde de karşımıza çıkabilmektedir. Ancak 5520 sayılı Kanunun sistematığı bakımından farklı istisnalarda kullanılan “iştirak hissesi” ifadesinin farklı anlamlara geldiğini ifade etmek gerekmektedir.

KVK’de 8/1.maddesi “*iştirak kazançlarının kurumlar vergisinden istisnası*”, geçici 23/a maddesinde ise belirli şartlar altında “*iştirak hisselerinin satışından doğan kazancın kurumlar vergisinden istisnası*” düzenlenmiştir.

“KVK 49 sıra No’lu Genel Tebliği”nde iştirak hisseleri; “iştirak hisseleri menkul değerler portföyüne dahil tam mükellef kurumlara ait hisse senetleri ile ortaklık paylarını ifade eder.” şeklinde tanımlanmaktadır. Tebliğde iştirak hisselerinin kapsamı ise;

- “*Anonim şirketlerin hisse senetleri (SPK’ne göre kurulan yatırım ortaklıkları hisse senetleri de dahil).*
- *Limited şirketlere ait iştirak payları*
- *Eshamlı Komandit Şirketlerin Komanditer ortaklarına ait ortaklık payları,*

- *İş ortaklıkları ile adi ortaklıklara ait ortaklık paylarıdır.*

Sermaye piyasası kanuna göre kurulan yatırım fonları katılma belgeleri ise GVK'nin 38. maddesinin son fıkrası hükmünün uygulanmasında iştirak hisseleri olarak değerlendirilmeyecektir.” şeklinde açıklanmaktadır.⁵⁸

⁵⁸ Hanifi Ayboğa, **a.g.e.**, s.149.

İKİNCİ BÖLÜM

YURTDIŞI İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANCI İSTİSNASI VE KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDAKİ YERİ

2.1. KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA İSTİSNALARIN TANIMI, AMACI VE GEREKÇESİ

Vergi kanunlarında yer verilen istisnaların esas amacı mükellefleri yatırım yapmaya teşvik etmek ve yatırımlar neticesinde elde edilen kurum kazançlarını vergi dışı bırakmaktır.⁵⁹

İstisna kurumların sahip oldukları nitelikler nedeniyle kısmen ya da tamamen, şarta bağlı olarak ya da olmayarak, sürekli ya da geçici şekillerde vergi dışında tutulması durumudur. İstisnalara tüm kanunlarda dönem dönem sosyal, siyasi ya da iktisadi vb. nedenlerle daha az veya daha çok yer verildiği gözlenmektedir.⁶⁰

Sermaye şirketleri üretim, satış, pazarlama gibi birçok alandan kazanç elde ettikleri gibi kendileri dışında başka sermaye şirketlerine de ortak olarak bu ortaklık neticesinde ortak olunan yani iştirak edilen kurum aracılığıyla iştirak kazancı elde edebilmektedir. Geline nokta karlılığı yüksek olan sermaye şirketlerinin hisselerine ortak olabilmek amacıyla yatırım fırsatı kollayan birçok iktisadi aktör hem yurtiçinde hem de yurtdışında faaliyet göstermekte olan firmaların hisselerine yönelmekte ve fırsat bulduğunda bu firmaların hisselerini satın alarak ortak olabilmektedirler.

Kurumlar Vergisi Kanunu'na göre bir sermaye şirketinin iştirak ettiği farklı bir sermaye şirketinin kazançları dolayısıyla elde ettiği iştirak kazançları vergiden istisna tutulmaktadır. Uygulanan bu istisnaların esas amacı ise çifte vergilendirmenin önüne geçilmesidir. Çünkü burada iştirak edilen kurum elde ettiği kazanç üzerinden vergilendirilmiş olup eğer iştirak eden kurum da aynı kazanç üzerinden vergilendirilir ise burada çifte vergilendirme yapılmış olur. Çifte vergilendirme ise hem verginin

⁵⁹ Yasin Şen, *Kurumlarda Yurtdışı İştirak Satış Kazancı İstisnası*, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi, Sayı:325, Mayıs 2015, s.98.

⁶⁰ Doğan Şenyüz, *Türk Vergi Sistemi*, Yaklaşım Yayıncılık, Eylül, 2007, 13.Baskı, s.432.

adalet ilkesine aykırı bir durum oluştururken hem de vergi kanunlarına aykırı durum oluşmuş olur.⁶¹

Kurumlar Vergisi'nden istisna edilen kazançlar KVK madde 5'de düzenlenmiştir. Bu madde dışında kalan istisnaların hangi kanun ve madde ile düzenlendiği belirtilmektedir. Ancak daha önce yürürlükte olan "5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu"na yapılan atıflar 5520 sayılı KVK bakımından geçerli olacaktır.⁶²

2.2. KURUMLAR VERGİSİ KANUNU'NDA İŞTİRAK KAZANÇLARI İSTİSNASI VE İSTİSNADAN YARARLANMA ŞARTLARI

"Kurumlar Vergisi Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi"nde iştirak kazançları istisnası tanımlanmıştır. Kanun maddesinin bu bendi uyarınca kurumların tam mükellefiyete sahip farklı kurumların sermayesine iştirak etmeleri ve bunun sonucunda elde ettikleri kâr payı yani iştirak kazancı gelirleri kurumlar vergisinden istisna olarak kabul edilmektedir. Bu istisnadan yararlanabilmek için tam veya dar mükellef olmanın herhangi bir ehemmiyeti bulunmamaktadır.⁶³

2.2.1. Kurumlar Vergisi Kanunu'nda Yurtiçi İştirak Kazançları İstisnası

Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yurtiçi iştirak kazançları istisnasının esas amaçlarından biri kurumların, yurtiçinde bulunan bir başka kurumdaki ortaklık payları sayesinde elde ettikleri iştirak kazançlarının her iki kurumda da ayrı ayrı vergilendirilmesini önlemek böylece çifte vergilendirmenin önüne geçebilmek adına kurumlar vergisinden istisna tutulmaktadır. "KVK 5. maddesinin 1. fıkrasının a bendi"nde yurtiçinden elde edilen iştirak kazançları istisnası;

⁶¹ Hilmi Ünsal, **a.g.e.**, s.222,223.

⁶² M. Emin Akyol, **Kurumlar Vergisinden İstisna Edilen Kazançlar**, Yaklaşım Dergisi, Sayı:172, Nisan, 2007, s.72.

⁶³ Ernst & Young, **100 Soruda Kurumlar Vergisinden İstisna Kazançlar**, 2008, s.2.

“1) Tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun sermayesine katılımlarından elde ettikleri kazançlar,

2) Tam mükellefiyete tabi başka bir kurumun kârına katılma imkânı veren kurucu senetleri ile diğer intifa senetlerinden elde ettikleri kâr payları,

3) Tam mükellefiyete tabi girişim sermayesi yatırım fonu katılma payları ile girişim sermayesi yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde ettikleri kâr payları.

4) (Ek:19/1/2022-7351/14 Md.) Tam mükellefiyete tabi diğer yatırım fonu katılma paylarından elde ettikleri kâr payları (portföyünde yabancı para birimi cinsinden varlık ve altın ile diğer kıymetli madenler ve bunlara dayalı sermaye piyasası araçları bulunan yatırım fonlarından elde edilen kazançlar hariç). (Değişik:19/1/2022-7351/14 Md.) Diğer yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde edilen kâr payları bu istisnadan yararlanamaz”⁶⁴

şeklinde yer almaktadır.

Burada iştiraklerden elde edilen kazançların istisna tutulması uygulamasında iştirak eden kurumun hangi oranda iştirak ettiğinin bir ehemmiyet taşımamakta, kazanç iştirak edilen kurumda vergilendirildikten sonra zincirleme şekilde kaç kurum iştirak ediyorsa her bir iştirak eden kurumun sağladığı kazanç istisna tutulacaktır.⁶⁵ Bir kurumun elde ettiği net kara katılma imkânı veren kurucu senetleri ile diğer intifa senetlerinden elde edilen kâr payları da yurtiçi iştirak kazançları istisnası kapsamına alınmış iken, yatırım ortaklıklarının hisse senetlerinden elde edilen kâr payları ve fonlara ait katılma belgeleri bahsedilen yurtiçi iştirak kazançları istisnası kapsamına alınmamaktadır.⁶⁶

İştirak kazançları istisnası iştirak edilen kurumun dar mükellef ya da tam mükellef olma durumuna göre değişmektedir. Gerçek kişiler bu istisnadan yararlanamamaktadır. Tam mükellef kuruma iştirakte istisna uygulanabilmesi için;

⁶⁴ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, M.5/1-a.

⁶⁵ Doğan Şenyüz, **a.g.e.**, s.433.

⁶⁶ Nihat Edizdoğan, Niyazi Özker, **Türk Vergi Sistemi**, Bursa, Ekin Kitabevi, 2003, s.169.

İştirak edilen kurumun kesin suretle vergiye tabi ve tam mükellef olması gerekmektedir. Vergiden muaf olan iştirak edilen şirket durumu söz konusu olursa istinaden söz edemeyiz çünkü elde edilen iştirak kazancı vergilendirilmediği için iştirak eden şirketin elde ettiği bu kazancın vergilendirilmesi gerekmektedir. İştirak eden kurum ise tam veya dar mükellef olabilmektedir. Dar mükellef anonim veya limited şirketin bu istisnadan yararlanabilmesi ise;

- *“İştirak payının asgari %10 olması*
- *Elde edilen gelirin en az 1 yıl elde tutulması,*
- *İştirak edilen yabancı ülkenin kanunlarında en az %15 gelir ve kurumlar vergisi oranı uygulanıyor olması ve*
- *İştirak kazancının kurumlar vergisi beyan tarihine kadar mutlaka Türkiye’ye transfer edilmiş olması”*

şartlarına bağlıdır.⁶⁷

2.2.2. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Kazançları İstisnası

Ülkemizde vergi sisteminin yeniden yapılandırılarak öncelikle ekonominin işleyiş mekanizmaları içinde tıkanıklıklara sebep olan uygulamaların kaldırılması, sonrasında vergi barışı gibi ekonomide sürekliliği olan bir güven ortamının oluşturulması ve olumlu beklentiler sağlanabilmesi için yeni düzenlemeler yapılması son aşama olarak da kurulan bu vergi sisteminin sürdürülebilir iktisadi büyüme ve istihdam artışının desteklenmesi amacıyla yatırım teşviklerinin sağlanması, teknolojinin geliştirilmesine yönelik teşvik edici çalışmalar yapılması hedeflenmiştir.⁶⁸

Bu hedefler doğrultusunda “5528 sayılı Bazı Kanunlarda ve 178 Sayılı Kanun Hükmünde Kararnamede Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun” yürürlüğe girmiştir. Bu kanunla birlikte “5422 sayılı KVK’nin 8.maddesi”ne (9), (10) ve (11) numaralı

⁶⁷ Hilmi Ünsal, **a.g.e.**, s.223.

⁶⁸ Levent Başak, **Kurumların Yurtdışındaki İştiraklerinden Elde Ettikleri dahil Payları Ve Şube Kazançlarının Vergilendirilmesi Esasları**, Vergi Sorunları, Eylül 2004, Sayı 1982, s. 118.

bentler eklenerek kurumların yurtdışında bulunan iştiraklerinden elde etikleri kâr payları, yurtdışında bulunan şubelerinden elde edilen kazançlar ve yurtdışında yapacağı yatırımları Türkiye'de kuracağı kurumlar aracılığıyla gerçekleştirmek isteyen yabancı yatırımcıların hem Türkiye'de hem de esas yatırımı yapan kurumun bulunduğu ülkede vergilendirilmesi yani çifte vergilendirmenin önlenmesi hedeflenmiştir.⁶⁹ Bu açıdan 5528 sayılı kanun ile getirilen hükümler bir ilk olma niteliğindedir. Sonrasında yürürlüğe giren 5520 sayılı kanunda da yurtdışı iştirak kazançlarına yine istisnaların yer aldığı 5. maddede yer verilmiştir.

Kurumlar Vergisi ödemekle mükellef, kanuni ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayan, anonim ve limited şirket niteliğine haiz kurumların sermayesine iştirak ederek elde edilen ve belirli şartları taşıyan iştirak kazançları vergiden istisna edilmiştir. Bu şartlar;

- *“İştirak edilen sermaye şirketinin yurtdışında olması; kanuni ver iş merkezinin her ikisinin de Türkiye’de olmaması*
- *İştirak edilen kurumun elde ettiği kazanç üzerinden Türkiye’de vergilendirilmemesi,*
- *İştirak edilen şirketin niteliğinin anonim veya limited şirket olması,*
- *İştirak kazancı sağlayan kurumun yurtdışında iştirak ettiği şirketin sermayesinin asgari %10 una sahip olması,*
- *İştirak kazancının elde edildiği tarih itibarıyla ve kesintisiz olarak asgari 1 yıl elde tutulması,*
- *İştirak kazancının, doğduğu ülkede uygulanan vergi kanunları uyarınca asgari %15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri vergi yükü⁷⁰ taşınması*
- *Kazancın Türkiye’ye getirilmesi,*

⁶⁹ Levent Başak, **a.g.e.**, s.119.

⁷⁰ Vergi yükü; kanuni veya iş merkezinin bulunduğu ülkede ilgili dönemde tahakkuk eden toplam gelir ve kurumlar vergisi benzeri verginin, bu dönemde elde edilen toplam dağıtılabilir kurum kazancı ile tahakkuk edilen kurumlar vergisi toplamına oranlanması ile tespit edilebilecektir.

- *İştirak kazancının elde edildiği yurtdışında bulunan sermaye şirketinin Türkiye’de bulunan iştirak eden kurum tarafından kontrol edilen kurum niteliğinde olmaması” şartlarına bağlıdır.*

Kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasının b bendinde yurtdışından elde edilen iştirak kazançları istisnası;

“b) Kanunî ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan anonim ve limited şirket niteliğindeki şirketlerin sermayesine iştirak eden kurumların, bu iştiraklerinden elde ettikleri aşağıdaki şartları taşıyan iştirak kazançları;

1) İştirak payını elinde tutan şirketin, yurtdışı iştirakin ödenmiş sermayesinin en az % 10’una sahip olması,

2) Kazancın elde edildiği tarih itibarıyla iştirak payının kesintisiz olarak en az bir yıl süreyle elde tutulması (Rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle veya yurtdışı iştirakin iç kaynaklarından yapılan sermaye artırımları nedeniyle elde edilen iştirak payları için sahip olunan eski iştirak paylarının elde edilme tarihi esas alınır.),

3) Yurtdışı iştirak kazancının kâr payı dağıtımına kaynak olan kazançlar üzerinden ödenen vergiler dahil iştirak edilen kurumun faaliyette bulunduğu ülke vergi kanunları uyarınca en az % 15 oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması; iştirak edilen şirketin esas faaliyet konusunun, finansal kiralama dahil finansman temini veya sigorta hizmetlerinin sunulması ya da menkul kıymet yatırımı olması durumunda, iştirak edilen kurumun faaliyette bulunduğu ülke vergi kanunları uyarınca en az Türkiye’de uygulanan kurumlar vergisi oranında gelir ve kurumlar vergisi benzeri toplam vergi yükü taşıması,

4) İştirak kazancının, elde edildiği hesap dönemine ilişkin kurumlar vergisi beyannamesinin verilmesi gereken tarihe kadar Türkiye’ye transfer edilmesi. Yurt dışındaki inşaat, onarım, montaj işleri ve teknik hizmetlerin yapılabilmesi için ilgili ülke mevzuatına göre ayrı bir şirket kurulmasının zorunlu olduğu durumlarda, özel amaç için kurulduğunun ana sözleşmelerinde belirtilmesi ve fiilen bu amaç dışında

faaliyetinin bulunmaması şartıyla, söz konusu şirketlere iştirak edilmesinden elde edilen kazançlar için bu bentte belirtilen şartlar aranmaz.”

şeklinde yer almaktadır.

2.3. KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNDA İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANÇLARI İSTİSNASI VE İSTİSNADAN YARARLANMA ŞARTLARI

Kurumların aktiflerinde bulunan iştirak hisselerinin satılması, buradan elde edilen kazançların işletme sermayesine eklenerek bu değerin şirkete kazandırılmasıyla ticari faaliyetinde kullanılarak borçlanmaya gerek kalmadan öz kaynak ile mali yapının güçlendirilmesi amaçlanmaktadır.⁷¹

İştirak hisselerinin satışı ile elde edilen kazançların kurumlar vergisinden istisna edilmesi uygulaması, ilk olarak, 2970 sayılı kanunla KVK’ye eklenen geçici 10. madde hükmü ile, 1984 ve 1985 yıllarında geçerli olmak üzere getirilmiş, 3239 sayılı kanun ile de, 1986, 1987 ve 1988 yılları için geçerli olması sağlanmıştır.⁷² Bahsedilen istisna uygulamasının, yıllar içinde çeşitli kanunlarla ve 5422 sayılı KVK’ne eklenen geçici maddelerle devam etmesi sağlanmıştır. En nihayetinde 5281 sayılı kanunla⁷³ yapılan değişiklik sonrasında, iştirak hissesi satış kazancı istisnası uygulamasına 5422 sayılı KVK’de kalıcı maddelerle yer verilmiş, sonrasında iştirak hissesi satış kazançları istisnası hükümleri, 5422 sayılı KVK’nin 8. maddesinin 12. fıkrasında tamamen düzenlenmiş, 5520 sayılı yeni KVK 21.06.2006 tarihinde yürürlüğe konularak iştirak hissesi satış kazançları istisnası ilkesi, adı geçen kanunun 5. maddesinin (c), (e) ve (f) bentlerinde, yine kalıcı maddelerle düzenlenmiştir.⁷⁴

⁷¹ Doğan Şenyüz, **a.g.e.**, s.437.

⁷² Yunus Yücesoy, **İştirak Hisseleri Ve Gayrimenkul Satışından Doğan Kazançlara ilişkin İstisna Uygulaması**, Vergi Raporu, Şubat – Mart 2001, Sayı: 51, s.71.

⁷³ 5281 sayılı **Vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirasına Uyumu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun** 31.12.2004 Tarih ve 26205 Sayılı Resmi Gazete

⁷⁴ Mustafa Özyürek, **Grup İçi İştirak Hissesi Ve Gayrimenkul Satışlarında İstisna**, Finansal Forum, 21.09.2000, s.10

İştirak hissesi satış kazançları istisnası hükmünün KVK'ye ilk olarak eklendiği hükümlerin gerekçesi olarak; “önceki dönemlerde finansmanını geniş ölçüde yabancı kaynaklara dayandıran birçok şirketin, yükselen faiz hadleri ve azalan öz kaynak oranları nedeniyle kâr elde edemedikleri, bu nedenle kendi finansmanlarını yaratamadıkları ve borç ödeme gücü kazanamadıkları, temettü dağıtılamaması sonucunda ortakların şirkete olan ilgisinin azalması ve sermaye piyasasının gelişmesini olumsuz yönde etkiledikleri, buna bağlı olarak devlete ve bankalara olan borçlarını ödeyememe durumu neticesinde bankacılık sektörü ile birlikte devlet hazinesinin de zarar görmesi sonucu ile karşı karşıya kalınacağından; bu kurumların milli ekonomi üzerindeki yükünün kaldırılarak ekonomiye faydalı hale getirilmesi böylece ekonomik tıkanıklığın giderilmesi” gösterilmiştir.⁷⁵

2.3.1. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtiçi İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası

2.3.1.1. Genel Açıklama

İştirak hissesi satış kazançları istisnası uygulaması getirilmesinin amacını kurumların, yatırım yaptıkları diğer kurumlar aracılığıyla elde ettikleri değerlerin likit varlıklara dönüştürülerek oto finansman sağlanması ve satışla sağlanan kaynakların ticari faaliyetlerde kullanılması ve bu sayede faaliyetlerin öz kaynaklarla sürdürülmesi ve mali yapılarının güçlendirilmesi olarak açıklayabiliriz.⁷⁶

Üst üste yaşanan iktisadi bunalımlarda ya da piyasa koşullarından kaynaklanan nedenler ile sınai ve ticari işletmelerin mali yapıları bozulmaktadır. Bozulan mali yapılarının düzeltilebilmesi ise borç/sermaye oranının öz sermaye yararına düzeltilmesi ile mümkündür. Bu gibi durumlarda bütçede atıl kalan kaynaklardan likit

⁷⁵ Mustafa Özyürek, a.g.e.

⁷⁶ Recep Bıyık, Aydın Kırath, İştirak Hisseleri Veya Gayrimenkul Satışından Veya Üretim Tesislerinin Yeni Kurulacak Şirketlere Ayni Sermaye Olarak Konulmasından Doğan Kazançlara İstisna, Yaklaşım, Özel Ek, Şubat 2001, Sayı: 98, s. 9

kayaklar yaratılması önem taşır. Sonuç olarak bu istisnanın uygulanması ile piyasada birçok olumsuzluklarla karşılaşan şirketlere ilave fon sağlanabilmektedir.⁷⁷

“5520 Sayılı KVK’nin 5. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendi”nde yer alan iştirak hissesi satış kazançları istisnası hükmünden yararlanılabilmesi, adı geçen bentte yer verilen tüm şartların birlikte sağlanması gerekmektedir. Bentte yer alan tüm şartların gerçekleşmesi durumunda iştirak hisseleri, kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından elde edilen kazancın %75’i kurumlar vergisinden istisna tutulabilecektir. Ancak şartlardan sadece bir kısmının gerçekleşmesi istisnadan yararlanabilmek için yeterli değildir.⁷⁸

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununun “İstisnalar” başlıklı 5. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde “*Kurumların, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan iştirak hisseleri ile aynı süreyle sahip oldukları kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışından doğan kazançların %75’lik kısmı ile aynı süreyle aktiflerinde yer alan taşınmazların satışından doğan kazançların %50’lik kısmı*” ifadesinden anlaşıldığı üzere istisna uygulaması kapsamında değerlendirilecek olan iştirak hisselerinin en az iki tam yıl süreyle yani $365 \times 2 = 730$ gün boyunca kurumun aktifinde yer alması gerekmektedir. Örnek olarak 18.02.2020 tarihinde iktisap edilen iştirak hisselerinin 18.02.2022 tarihinden sonraki bir tarihte elden çıkarılması halinde istisna hükümleri geçerli olacaktır. İki tam yıl süre içinde iştirak hisselerinin aralıksız olarak elde tutulması gerekmekte olup bu süre içinde hisseler elden çıkarılıp tekrar satın alınması durumunda istisna hükümlerinden yararlanılması mümkün bulunmamaktadır.⁷⁹

İştirak hisselerinin devir veya bölünme sonucunda devir alınması durumunda iştirak hisseleri, kurucu senetleri, intifa senetleri ve rüçhan haklarının satışında iki tam yıllık sürenin hesaplanmasında devir olunan veya bölünen kurumda geçen süreler dikkate alınmakta, yani devir ve bölünme işlemlerinin iki tam yıl süre tespitinde

⁷⁷ Filiz Keskin, **Kurumların Taşınmaz Ve İştirak Hissesi Satışlarında Vergi İstisnaları**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2006, s.10.

⁷⁸ Anıl Öztürkmen, **Kurumlar Vergisi Kanununda İştirak Kazançları İstisnası ve İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası**, İstanbul Üniversitesi Mali hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.134.

⁷⁹ Anıl Öztürkmen, **a.g.e.**, s.135.

herhangi bir önemi bulunmamaktadır.⁸⁰ Ancak KVK 18. maddesinde yer alan düzenleme dikkate alındığında birleşmenin KVK devir hükümleri uyarınca yapılmaması durumunda iştirak hisselerinin devir olunan kurumda kayıtlı olduğu sürenin dikkate alınmaması mümkün bulunmamaktadır.⁸¹

Kurumların bahsi geçen istisnadan yararlanabilmeleri için söz konusu iktisadi kıymetlerin satışından elde edilen kazancın %75'inin pasifte özel bir fon hesabına aktarılması gerekmektedir. Kalan %25'lik kısmının özel fon hesabına aktarılması gerekmemektedir.⁸²

Kurumlar Vergisi Kanununda yurtiçi iştirak hissesi satış kazançları istisnasından yararlanılabilmemesinin önündeki bir diğeri ise kurumların menkul kıymet ticareti işi ile iştigal etmiyor olmalarıdır. Yurtiçi iştirak hissesi satış kazancı istisnası genel olarak her çeşit kurum için geçerli bir istisna olmasına rağmen menkul kıymet ticareti ile uğraşan kurumlar istisna dışı bırakılmıştır. Bu durumun tek istisnası ise menkul kıymet ticareti ile uğraşan kurumların, doğrudan ya da dolaylı olarak diğer kurumların yönetim veya ortaklık stratejilerinin belirlenmesi amacıyla sahip oldukları ortaklık paylarıdır. Bahsedilen amaçlarla edinilen ortaklık paylarına sahip olan menkul kıymet ticareti ile iştigal eden kurumlar yurtiçi iştirak hissesi satış kazancı istisnasından yararlanabileceklerdir.⁸³

Vergi dairesinin benzer yönde görüş içeren özelgesinin bir kısmı aşağıdaki gibidir;

“.....5.6.2.3.4. *Menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ile uğraşılmaması*

Menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ve kiralanmasıyla uğraşan kurumların bu amaçla ellerinde bulundurdıkları istisna kapsamındaki değerlerin satışından elde ettikleri kazançlar istisna kapsamı dışındadır.

⁸⁰ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **a.g.e.**, s.178.

⁸¹ Filiz Keskin, **a.g.e.**, s.178.

⁸² Anıl Öztürkmen, **a.g.e.**, s.136.

⁸³ Mehmet Çankaya; **İştirak Hisseleri Veya Gayrimenkullerin Satışından Doğan Kazanca ilişkin istisna Uygulaması**, Maliye Postası, Temmuz 2003, s.72.

İstisna uygulaması esas itibarıyla bütün kurumlar için geçerlidir. Ancak, faaliyet konusu menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ve kiralanması olan kurumların bu amaçla iktisap ettikleri ve ellerinde tuttukları kıymetlerin satışından elde ettikleri kazançlar için istisnadan yararlanmaları mümkün değildir.

Satışa konu edilen kıymetlerin iki tam yıl kurum aktifinde kayıtlı olması da durumu değiştirmeyecektir. Aynı durum, satmak üzere taşınmaz inşaatı ile uğraşan mükellefler açısından da geçerlidir. Ancak, taşınmaz ticareti ile uğraşan mükelleflerin faaliyetlerinin yürütülmesine tahsis ettikleri taşınmazların satışından elde ettikleri kazançlara istisna uygulanabilecek; taşınmaz ticaretine konu edilen veya kiralama ya da başka surette değerlendirilen taşınmazların satış kazancı ise istisnaya konu edilmeyecektir.

Aynı şekilde, menkul kıymet ticareti ile uğraşan mükelleflerin, iştirak amaçlı olmayıp ticari amaçla elde tuttukları iştirak hisselerinin satışından elde edilen kazançlar da elde tutulma süresine bakılmaksızın istisna kapsamı dışında bulunmaktadır.”

“Öte yandan, menkul kıymet ticareti ile uğraşan mükelleflerin doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği ortaklık payları istisna uygulamasına konu olabilecektir.”⁸⁴

2.3.1.2. İstisnadan Yararlanacak Mükellefler

İştirak hissesi satış kazançları istisnasından 5422 sayılı KVK'nin geçici 28. maddesi gereğince yalnızca tam mükellefler yararlanabiliyor, dar mükellef kurumlar ise kanun maddesinde yer alan bütün kriterleri sağlasalar dahi, istisna kapsamı dışında tutuluyor iken; dar mükellef kurumlar da 5281 sayılı kanunla birlikte 5422 sayılı kanunun 8. maddesine eklenen 12 numaralı bent ile iştirak hissesi satış kazançları istisnası kapsamına dahil edilmişlerdir.⁸⁵

⁸⁴ İVDB. 10.10.2007 Tarih ve KVK-5/1-e-20611 Sayılı Özelgesi

⁸⁵ 5520 Sayılı Kanun Gerekçesi, TBMM, Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, (1/1170, 2/719)

5520 sayılı KVK’de ise eklenen hüküm olduğu gibi aktarılarak kurumların dar ya da tam mükellef olma durumu gözetilmeksizin tüm kurumların iştirak hissesi satış kazançları istisnasından yararlanacakları öngörülmüştür. Fakat esas faaliyeti menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ya da kiralaması olan kurumların, bu faaliyetleri çerçevesinde iktisap ettikleri ve ellerinde tuttukları kıymetlerin satışından elde ettikleri kazançlar için istisnadan yararlanmaları imkânsızdır.⁸⁶

Yurtiçi iştirak hissesi satış kazancı istisnasından yararlanabilecek mükellefler “5520 sayılı KVK’nin 5. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendi”nde düzenlenmiş olup bunlar; taşınmazlar, iştirak hisseleri, rüçhan hakları, kurucu senetleri ve intifa senetleridir. Ancak “taşınmaz” konusunun çalışmamızın ana konusu ile uyumlu olmadığı düşünüldüğünden incelenmemesi uygun görülmüştür.⁸⁷

2.3.1.2.1. İştirak Hisseleri

Yurtiçi iştirak hissesi satı kazançları istisnasından yararlanmak isteyen kurumlar “SPK hükümlerine göre kurulan yatırım ortaklıkları hisse senetleri dahil olmak üzere Anonim Şirket hisse senetleri ile limited şirketlere ait iştirak payları, eshamlı komandit şirketlerin komanditer ortaklarına ait ortaklık payları, iş ortaklığında mevcut ortaklık payları, kooperatiflere ait ortaklık payları iştirak hissesi olarak istisna kapsamında olup, kollektif şirket ortakları ile komandit şirketin komandite ortakları” tüzel kişiliği bulunmadığı için bu ortaklık hisselerini edinmeleri halinde sözkonusu istisnadan yararlanmaları mümkün bulunmamaktadır.⁸⁸

2.3.1.2.2. Kurucu Senetleri

Kurucu senetleri, “daimi kurucular adına çıkarılan, belli bir sermaye payını temsil etmeyen ve şirket yönetimine katılma hakkı vermeyen ancak şirket karına katılma hakkı veren” hisse senetleridir. 5520 sayılı KVK’de getirilen yeniliklerden biri de, iştirak hissesi tanımı içinde yer alan ve kardan pay alma amacı taşıyan kurucu

⁸⁶ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **Kurumlar Vergisi Kanunu (Yorum ve Açıklamaları)**, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, İstanbul, 2007, s.106.

⁸⁷ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, M.5/1-e.

⁸⁸ <https://www.itohaber.com/koseyazisi/203056/sirketlerde-istirak-hisseleri-ve-tasinmaz-mal-satis-istisnasi.html>

senetlerinin satışından elde edilen kazançların da belirlenen şartları taşınması durumunda, iştirak hissesi satış kazançları istisnası hükmü uygulanabilmesidir.⁸⁹

2.3.1.2.3. İntifa Senetleri

TTK'nin 298. maddesine göre “Genel kurul kararı ile belirli şartlar altında çeşitli hizmetler ve alacak karşılığı olarak verilen ve sermaye payına ilişkin herhangi bir değer taşımayan hisse senetleri” intifa senetleri olarak adlandırılmaktadır.⁹⁰ İntifa senetleri, sahiplerine azalık hakları sağlamıyorken, safi kazanç ve tasfiye sonrasında iştirak yahut yeni çıkarılacak hisse senetlerini alma hakkı sağlamaktadır.

Yine 5520 sayılı KVK'de getirilen yeniliklerden biri, 5422 sayılı eski KVK'den farklı olarak, intifa senetlerinin satışından elde edilen kazançlar da 5520 sayılı KVK'nin 5. maddesinin (e) bendinde belirtilen şartların sağlanması koşuluyla, iştirak hissesi satış kazançları istisnasından yararlanabilecek olmasıdır.

2.3.1.2.4. Rüçhan Hakları

Rüçhan hakkı “Anonim şirketler ile eshamlı komandit şirketlerin sermaye artırımına gidilmesi durumunda, hissedarların arttırılan yeni sermayeden payları oranında öncelikli olarak yeni hisse senedi alma hakkı” olarak tanımlanmaktadır. Ayrıca, 26 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği'nde pay sahipliği sıfatına bağlı kanuni yeni pay alma hakkı olarak tanımlanmıştır.⁹¹ Söz konusu rüçhan haklarının satışından elde edilen kazançların %75'i istisnadan yararlanabilecektir.⁹²

⁸⁹ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **a.g.e.**, s. 171

⁹⁰ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, M.503/1.

⁹¹ Cem Tekin Emre Kartaloğlu, **a.e.**, s. 172

⁹² Kurumlar Vergisi Genel Tebliği, Seri No:1, Resmi Gazete Sayı: 26482, 03.04.2007.

2.3.2 Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası

2.3.2.1. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasının Amacı

Kurumlar Vergisi sermaye şirketleri, kooperatifler, iktisadi kamu kuruluşları, dernek veya vakıflara ait iktisadi işletmeler ve iş ortaklıkları üzerinden alınan bir vergi türüdür. Sermaye şirketlerinde temel amaç ortaklara kazanç sağlamak olarak nitelendirilebileceği gibi, şirket faaliyetlerinin yürütülmesi ve devamlılığının sağlanması yoluyla kazanç elde edilmesinde kurumların bir araç olarak kullanıldığı söylenebilir. Şirket faaliyetlerinden elde edilen kazançlar önce kazancın elde edildiği kurumda kurumlar vergisine tabi tutulduktan sonra bu kazanç ortaklara aktarıldığında bir de ortaklar üzerinden gelir vergisine tabi tutulmaktadır.⁹³

Şirketler, tek başına anlamlı bir büyüklüğe sahip olmayan tasarruf sahiplerinin bu birikimlerinin anlamlı büyüklüklere ulaşmasına imkân tanıyan hukuki kişiliklerdir. İlave olarak sermaye şirketlerinin ortaklarının sorumluluklarının sınırlandırılması, ortaklarının ömürleri ile sınırlı olmamaları, şahıs şirketlerine kıyasla daha kurumsal bir anlayışla yönetilmeleri tüzel kişiliklerini öne çıkarmaktadır. Tüzel kişiliklere istisna ve muafiyetler ile tanınan vergisel avantajların, gerçek kişilere tanınan avantajlardan daha fazla olması da şirketleşmenin önünü açan bir başka nedendir. Sermaye şirketlerine tanınan vergisel avantajlar şahıs şirketlerine tanınan vergisel avantajlara kıyasla oldukça önemli düzeyde olmasını; kurum kazançları üzerinden alınan kurumlar vergisinin sabit bir oran olmasına karşın gerçek kişilerin gelirlerinin artan oranlı gelir vergisi tarifesine tabi olması, başta yatırım teşvikleri olmak üzere, kanunen kabul edilmeyen giderlerin kapsam ve sınırları ile dönem karının ortaklara/işletme sahiplerine dağıtımı ile ilgili farklılıklar olarak açıklayabiliriz.⁹⁴

⁹³ Yılmaz Özbalcı, **a.g.e.**, s160.

⁹⁴ Zeynep Arıkan, **Şirket Hukuki Yapısının Seçiminde Vergilendirmenin Rolü ve Önemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi, cilt 13, Sayı:1, İzmir, 1998, s.74.

Kurumlara tanınan vergi avantajlarının farklılaşması mükellef sayılarına da yansımaktadır. Gelir İdaresi Başkanlığı'nın verilerine göre 2021 yılının Mart ayı itibarıyla kurumlar vergisi mükellefi sayısı 939.675 iken gelir vergisi mükellefi sayısı 2.123.812'dir. Gelir vergisi mükellefleri arasında gayrimenkul ve menkul sermaye iradı sahipleri ile basit usulde vergilendirilen mükellefler dikkate alındığında bu sayılar daha anlamlı hale gelmektedir.⁹⁵

Şirketleşmenin en önemli avantajlarından bir diğeri de yürütülen iktisadi faaliyetlerin kontrolü ile ilgilidir. Vergiye tabi ticari ve iktisadi faaliyetlerin büyüklüğü arttıkça kontrolü ve aynı amaç doğrultusunda yönetilmesi güçleşmektedir. Bazı durumlarda tüzel kişi girişimciler yürüttükleri faaliyetleri bölümlere ayırmakta ve her bir bölüm ile ilgili ayrı şirketler kurma tercihinde bulunmaktadırlar. Şirketlerin yeni şirketler kurmaları bazen ticari faaliyetlere ilişkin yaklaşımlardan kaynaklanmakla birlikte bazen de kanuni düzenlemelerden kaynaklanmaktadır.

Örneğin “6361 sayılı Finansal Kiralama, Faktoring, Finansman ve Tasarruf Finansman Şirketleri Kanunu”nun 9. maddesinin “şirketin yapamayacağı iş ve işlemler” başlıklı 9. maddesinin 4. fıkrası uyarınca finansal kiralama şirketlerinin sigortacılık işlemleriyle iştigal etmesi mümkün değildir. Birçok sektöre ilişkin kanun ve ikincil düzenlemelerde şirketlerin faaliyet alanları ve/veya konuları sınırlanmaktadır. Bu gibi durumlarda şirketler hukuken yeni şirketler kurmak veya mevcut şirketlere ortak olmayı tercih etmektedirler. Bu durum kaçınılmaz olarak iki kurumlar vergisi mükellefi arasında iştirak ilişkisini doğurmaktadır.⁹⁶

Bazen de şirketler faaliyetlerini üretim, dağıtım, pazarlama ve dış ticaret gibi bölümlerini uzmanlaşmanın avantajlarından yararlanmak amacıyla farklı şirketler üzerinden gerçekleştirmeyi tercih etmektedirler. Diğer taraftan bu farklı şirketlerin bankalar ve diğer finansman kuruluşları nezdindeki itibar ve kredibilitesini artırmak amacıyla holding veya başka şekillerde konsolide edildiği görülmektedir. Bu durumda da kurumlar vergisi mükellefleri arasında iştirak ilişkisi doğmaktadır.⁹⁷

⁹⁵ <https://www.gib.gov.tr/yarim-ve-kaynaklar/istatistikler>

⁹⁶ Zeynep Arıkan, a.g.e., s.75

⁹⁷ Hanifi Ayboğa, a.g.e., s. 141.

Aynı şekilde iktisadi faaliyetler yurtdışında sürdürülürken, faaliyette bulunulan ülkenin mevzuatı gereğince ayrı bir şirket kurulması gerekebilir. Gerçekten de bu yöndeki şirketleşmelere KVK’de da yer verilmiştir. KVK’nin “İstisnalar” başlıklı 5/1-b-4 üncü alt bendinde bu zorunluluk açıkça ifade edilmiştir. Alt bendin ikinci paragrafında kullanılan “*Yurt dışındaki inşaat, onarım, montaj işleri ve teknik hizmetlerin yapılabilmesi için ilgili ülke mevzuatına göre ayrı bir şirket kurulmasının zorunlu olduğu durumlarda.....*” ifadelerinden de anlaşılacağı üzere kurumlar vergisi mükelleflerinin başka kurumlarla iştirak ilişkisi kurmaları bazen faaliyet gösterilen ülkenin mevzuatından da kaynaklanabilmektedir.⁹⁸

Bölünme, kısmi bölünme, hisse değişimi gibi kurumsal finansman uygulamalarının sonucunda veya taahhüt edilen bir işin birlikte yerine getirilmesi amacıyla kurulan iş ortaklıkları da kurumlar vergisi mükellefleri arasında iştirak ilişkisinin kurulmasına neden olabilir.⁹⁹

Son olarak, kurumlar vergisi mükellefleri kendi faaliyet alanları ile ilgili olmaksızın veya kanuni veya sektörel bir gereklilikten kaynaklanmaksızın birlikte salt yatırım amacıyla başka şirketlerle iştirak ilişkisi kurabilmektedir. Bu kapsamda borsa gibi organize piyasalardan veya başka şekillerde iştirak ilişkisi kurulmasına imkân veren paylar edinilebilir. Gerekçesi ne olursa olsun kurumlar vergisi mükelleflerinin kendilerine doğrudan veya dolaylı olarak başka kurumlar vergisi mükelleflerinin sermaye ve yönetimine katılma imkânı veren haklara sahip olmaları durumunda iştirak ilişkisinin kurulduğu ifade edilebilir.¹⁰⁰

Gerekçesi ne olursa olsun bir kurumlar vergisi mükellefi başka kurumlar vergisi mükellefleri ile iştirak ilişkisi kurduğundan itibaren iştiraklerinden elde ettikleri kâr ar paylarının vergiye tabi kurum kazancı içinde sayılıp sayılmayacağı önem taşımaktadır. Diğer taraftan bu iştirak ilişkisini temsil eden payların elden çıkarılması durumunda vergilemenin ne şekilde yapılacağı konusunda geçerli kanunlar önemli hale gelmektedir.

⁹⁸ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Resmi Gazete Sayı:26205, M.5/1.b-4.

⁹⁹ Aykut Bakırcı, **Tam Bölünme**, Vergi Dünyası, Sayı:257, Ocak 2003, s.102.

¹⁰⁰ **TMS 28**, Sıra no:12, 27.12.2005 T. ve 26036 S.RG.

Örneğin Kurumlar Vergisi Kanununun “İstisnalar” başlıklı 5. maddesinin 1. fıkrasının (a) bendi uyarınca, kurumlar vergisi mükelleflerinin tam mükellefiyete tabi başka kurumlardan elde ettikleri kâr payları herhangi bir kayıt veya şart olmaksızın kurumlar vergisinden istisna tutulmuştur. Bendin son paragrafında girişim sermayesi yatırım fonu katılma payları ile girişim sermayesi yatırım ortaklıkları dışındaki yatırım fon ve ortaklıklarının katılma payları ile hisse senetlerinden elde edilen kâr payları (örneğin gayrimenkul yatırım ortaklıklarından elde edilen kâr payları) istisna kapsamında değildir.

Bu örnek iştirak ilişkisinde iştirak eden şirket kadar iştirak olunan şirket tarafın da önemli olduğunu göstermektedir. Tam mükellef kurumların sermayesine iştirak edilmesi nedeniyle elde edilen kâr paylarının kurumlar vergisinden istisna edilmesinin altında yatan temel gerekçe çifte vergilendirmenin önüne geçmektir.¹⁰¹ Girişim sermayesi yatırım fonları ve ortaklıklarından elde edilen kâr paylarının istisna kapsamı dışında tutulmasının altında yatan neden ise bu kurumların kazançlarının kurumlar vergisinden bir bütün halinde istisna edilmiş olmasıdır.¹⁰²

Kâr payı gelirleriyle ilgili durumun bir benzeri iştirak paylarının elden çıkarılmasında da söz konusudur. Kurumlar vergisi mükelleflerinin aktiflerinde yer alan iştirak hisselerini elden çıkarmaları ile ilgili olarak, 193 sayılı Gelir Vergisi Kanunu’nun aksine, 5520 sayılı KVK’de oldukça kapsamlı ve ayrıntılı düzenlemeler bulunmaktadır. KVK’de TMSF’ye olan borçların tasfiyesi için iştirak hisselerinin elden çıkarılmasına ilişkin istisna, bu çalışmanın ana konusunu teşkil eden yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasına ilişkin istisna, iştirak hisselerinin elden çıkarılmasına ilişkin istisna olmak üzere farklı durumlar için farklı vergilemeler söz konusudur. KVK’de yer alan ve iştirak hisselerinin elden çıkarılmasıyla ilgili vergisel düzenlemelere bakıldığında vergi mükelleflerinin mali yapısını güçlendiren, borçların tasfiyesini kolaylaştıran, Türkiye’ye sermaye yahut fon transferini teşvik etme amaçlarının güdüldüğü görülmektedir. Zira maliye politikasının bir bileşeni olarak

¹⁰¹ Hanifi Ayboğa, **a.g.e.**, s. 141.

¹⁰² Erkan Aydın, **Girişim Sermayesi Yatırım Fon ve Ortaklıklarının Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Bakımından Vergilendirilmesi**, Marmara Üniversitesi İİB Dergisi, 2015, Cilt: XXXVII, Sayı:II, s.66.

vergi politikasının ekonominin bütünü için yararlı olduğu değerlendirilen düzenlemeler içermesi ve bu yönüyle iktisadi gelişmeyi teşvik etmesi maliye politikasının sonuçlarıdır.¹⁰³

2.3.2.2. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasının Gerekçesi

Gerek 5520 sayılı Kanunun genel gerekçe bölümünde gerekse de madde gerekçeleri bölümünde söz konusu istisnaya ilişkin somut bir gerekçe ileri sürülmemiştir. Söz konusu 5/1-c bendinde düzenlenen yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnasının madde gerekçesi olarak aşağıdaki ifadeler kullanılmıştır.

“..... bendinde, kazancın elde edildiği tarih itibarıyla devamlı olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının % 75 veya daha fazlası, kanuni veya iş merkezi Türkiye’de bulunmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin her birinin sermayesine en az % 10 oranında iştiraktan oluşan tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kurum kazançlarına istisna tanınmıştır. Tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin bu bent uyarınca yararlanacağı iştirak hisselerinin satış kazancı istisnası için, söz konusu iştirak hisselerinin iki tam yıl (730 gün) işletme aktifinde kayıtlı olması gerekir. Ayrıca, tam mükellef anonim şirketler (b) bendindeki koşulları sağlamaları halinde yurtdışı iştirak kazançları istisnasından da yararlanabilmeleri söz konusudur. Bu bentte yer alan anonim şirket, kazancın elde edildiği tarih itibarıyla devamlı olarak en az bir yıl süreyle nakit ve benzeri varlıklar dışında kalan aktif toplamının % 75 veya daha fazlası kanuni veya iş merkezi Türkiye’de bulunmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin sermayesine en az % 10 oranında iştiraktan oluşan tam mükellef anonim şirketleri ifade etmekte olup, belirtilen şartları taşımayan kurumların bu istisnadan yararlanması mümkün değildir.”

¹⁰³ İsmail Türk, **Maliye Politikası**, Turhan Kitabevi, 26. Baskı, Ankara, 2015, s.120.

Madde gerekçesinden de anlaşılacağı üzere, bentte yer alan ifadelerin detaylandırılmasının ötesinde gerekçeye ilişkin herhangi bir açıklama yapılmadığı görülmektedir.¹⁰⁴ Aynı durum 7143 sayılı Kanun için de söz konusudur, 7143 sayılı Kanunun ilk halinde söz konusu istisna hükmüne yer verilmemiş ancak bu kanunun dolaylı bir vergi affı kanunu olduğu kabul edildiğinde, şartları esnetilmiş söz konusu istisna hükmünün de vergi mükelleflerine fiili ve kaydi durumlar arasındaki farklılıkları gidermeleri için tanınmış bir imkân olduğu değerlendirilmesi yapılabilir.

Kurumlar Vergisi Kanununda iştirak hissesi satış kazançlarına tanınan istisnanın yaklaşık 40 yıllık bir geçmişi bulunmaktadır. İştirak hissesi satışlarına tanınan kurumlar vergisi istisnası ilk defa 1983 yılında 5422 sayılı Kurumlar Vergisi Kanununa 2970 sayılı Kanunla eklenen geçici 10. madde ile kendine yer bulmuştur. Bahse konu bu istisna ilk anda münhasıran 1984 ve 1985 hesap dönemleri için tesis edilmiştir. Müteakiben 3239 sayılı Kanunla istisnanın geçerliliği 1986 – 1988 hesap dönemlerini de içerecek şekilde genişletilmiştir. 3332 sayılı Kanunla istisnanın süresi 1989 yılını da içerecek şekilde uzatılmıştır. 3689 sayılı Kanunla istisnanın süresi 1990-1992 yıllarını içerecek şekilde uzatılmıştır. Bu yıldan sonra sürekli bir istisna niteliğine kavuşan bu müessese sonraki yıllarda tekrar geçici maddelerle düzenlenmiştir. Yıllar içinde geçici vergilerle düzenlenen bu müessese nihayet 5422 sayılı Kanunun 8. maddesiyle sürekli bir istisna niteliğine dönüşmüştür. 2006 yılında 5422 sayılı Kanun yürürlükten kaldırılıp yerine 5520 sayılı Kanun yürürlüğe girdiğinde bu istisna da istisna edilen tutar kazancın tamamından kazancın %75'ine çekilerek muhafaza edilmiştir.¹⁰⁵

Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesesi ile birlikte gayrimenkul ve iştirak hisseleri satış kazancı istisnasının kurumlar vergisi uygulamasında mükellefler ile idare ve vergi yargısı arasında en fazla ve yoğun görüş ayrılıklarına neden olan düzenlemeler olduğu söylenebilir. Bu iki müessese de 5422 sayılı Kanun ile 5520 sayılı Kanunda düzenlenmiş olmakla birlikte transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı müessesesinin görece daha objektif ve

¹⁰⁴ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Resmi Gazete Sayı:26205, 13.06.2016.

¹⁰⁵ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **a.g.e.**, s. 117.

belirlenmiş şekilde düzenlendiği açıktır. Bu konuyla ilgili ikincil nitelikteki düzenlemelerin ayrıntılı olarak yapılmış olması karşısında vergi mükellefleri daha kesin sınırlara tabi hale gelmişlerdir.¹⁰⁶

Oysa gayrimenkul ve iştirak hisseleri satış kazancı istisnası ile ilgili olarak bu istisnanın mevzuatımızda ilk defa düzenlendiği dönemden itibaren gündeme gelen görüş ayrılıkları halen devam etmekte ve tartışmalara neden olmaktadır. Gayrimenkul ve iştirak hissesi ticareti ile uğraşılmaması, satıştan doğan kazancın şirketin likidite ve finansman yapısı üzerinden iyileştirici etkilerinin olması¹⁰⁷, satış işlemlerinin zararlar sonuçlanması halinde doğan zararın istisna dışı kurum kazancından tenzilinin mümkün olup olmaması konuları başta olmak üzere görüş ayrılıkları halen devam etmektedir. Esas itibarıyla bu tartışmaların ortaya çıkma nedeni, gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından genel olarak yüksek oran ve tutarlı kazanç doğmasıdır.¹⁰⁸

Yukarıda açıklanan durumun iki temel nedeni bulunmaktadır. Bunlardan ilki 2003 ve 2004 yıllarından sonra enflasyon düzeltilmesi şartlarının sağlanmamış olması hasebiyle şirketlerin bilançolarında enflasyon kaynaklı bu artışın taşınmamış olmasıdır. İkincisi ise 2001 – 2002 döneminden sonra Türkiye’de gayrimenkul ve inşaat sektörünün hızlı bir büyüme içine girmesi, doğrudan yabancı yatırımların artmasıyla da iştirak hisselerinin alınıp satılmalarının hızlanmış olmasıdır.

Bu iki nedenden dolayı gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışından doğan kazançlara ilişkin istisna Türk vergi mevzuatı içinde önemli bir yer teşkil etmektedir.

Bu istisnanın neden olduğu vergi harcamalarının yüksekliği nedeniyle 2017 yılında 7061 sayılı Kanunun 89. maddesiyle gayrimenkul satışlarındaki istisna oranı %75’ten %50’ye indirilmiştir. Yine bu istisna müessesesinin daha etkin ve iktisadi büyümeyi destekleyecek şekilde uygulanabilmesi için kurumlar vergisi mevzuatı içinde farklı şekillerde de uygulanabilmesi için bir kısım değişiklikler yapılmıştır. Bu

¹⁰⁶ Adil Nas, **Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Koşulları ve Hukuki Sonuçları**, Dergipark Dergisi, Sayı:27, 2019, s.28.

¹⁰⁷ Murat Yıldız, İrfan Vural, **Kurumlar Vergisi Beyanname Düzenleme Rehberi**, Ankara SMMM Odası, Ankara, 2014., 211.

¹⁰⁸ Şenol Kocaer, **Gayrimenkul ve İştirak Hissesi Satış Kazancı İstisnasının Tarihsel Gelişimi ve Öneriler**, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 338, Ekim 2009, s.62.

değişiklikler sonucunda KVK’de iştirak hisselerinin satışı veya elden çıkarılması ile ilgili olarak birden fazla istisna düzenlemesi bulunmaktadır.¹⁰⁹

Kurumlar vergisi mükelleflerinin sahip oldukları iştirak hisselerinin elden çıkarılması sonucu elde edilen kazançların istisna edilmesi ile ilgili olarak Kurumlar Vergisi Kanunundaki ilk düzenleme bu çalışmanın da konusunu teşkil eden yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasına tanınan istisnadır. Bahse konu bu istisna müessesesi Kanunun 5/1-c bendiyle düzenlenmiştir.

İkinci istisna aynı maddenin 1. fıkrasının (e) bendinde yer alan ve vergi mevzuatımızdaki asıl düzenleme olan gayrimenkul ve iştirak hissesi satış kazancı istisnasıdır. Buna göre kurumların en az iki yıl süreyle aktiflerinde yer alan gayrimenkuller ile iştirak hisselerinin satışından doğan kazancın sırasıyla %50 ve %75’i kurumlar vergisinden istisnadır.¹¹⁰

İştirak hisselerinin satışı veya elden çıkarılması sonucu doğan/elde edilen kazançlara uygulanan üçüncü istisna ise maddenin (f) bendiyle düzenlenmiştir. Bu bende göre “*Bankalara, finansal kiralama ya da finansman şirketlerine borçları nedeniyle kanuni takibe alınmış veya Tasarruf Mevduatı Sigorta Fonuna borçlu durumda olan kurumların veya bunların kefilleri ile ipotek verenlerin sahip oldukları taşınmazlar ile iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançların (bentte belirtilen oranlamalar çerçevesinde hesaplanacak kısımları) sırasıyla yine %50’i ile %75’i kurumlar vergisinden istisnadır*”.¹¹¹

Kanunun 19. maddesinin 3 üncü fıkrasının (b) ve (c) bentlerinde sırasıyla kısmi bölünme ve hisse değişimi hallerinde de vergilemenin yapılmayacağı düzenlenmiştir. Kısmi bölünme ve hisse değişimi işlemleri bir satış yahut elden çıkarma olarak kabul edilmek yerine kurumsal finansman faaliyetlerinin bir parçası olarak uygulanmaktadır. Yine de şirketler arasında iştirak ilişkisi doğuran veya sonlandıran bu işlemlerin de –

¹⁰⁹ 7061 Sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete, Sayı:30261, 28.11.2017.

¹¹⁰ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Resmi Gazete Sayı:26205, M.5/1.e.

¹¹¹ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Resmi Gazete Sayı:26205, M.5/1.f.

ilgili şartların sağlanması kaydıyla – vergi dışı bırakılması iştirak hisselerine tanınan bir vergi teşviki olarak değerlendirilmektedir.

İştirak hisselerinin satışından/elden çıkarılmasından doğan kazançların vergi dışı bırakılmasıyla ilgili müesseselere ilave olarak doğrudan doğruya iştirak ilişkisi nedeniyle elde edilen kazançlara uygulanan istisna hükümleri de bulunmaktadır. Bunlardan ilki yukarıda tam mükellef kurumlardan elde edilen kâr paylarının vergi dışı bırakılması olarak ifade edilmiştir.

Kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendiyle de kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan anonim ve limited şirket niteliğindeki şirketlerden elde edilen kâr payları da istisna kapsamına alınmıştır. Buna göre ilgili bentte teknik şartların sağlanması durumunda kurumlar vergisi mükellefleri yurtdışında bulunan iştirak ve bağlı ortaklıklarından kâr payı elde edecek olurlarsa bu kâr payları da istisna kapsamında olmayacaktır. Kanun koyucu irade yurtdışındaki inşaat işlerinin yerine getirilmesi için yurtdışındaki ülkenin kanuni düzenlemeleri gereğince ayrı/yeni bir şirket kurulmasının zorunlu olduğu hallerde (b) bendindeki istisnaya ilişkin sınırlayıcı ve daraltıcı şartlar aranmaksızın istisnanın uygulanacağını düzenlemiştir.¹¹²

2.3.2.3. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasında 5520 Sayılı Kanun Öncesi Durum

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunundan önce yürürlükte bulunan 5422 sayılı KVK’de yurtdışı iştirak hisselerinin satışından doğan kazançların vergi dışı bırakılmasına ilişkin herhangi bir hüküm bulunmamaktaydı. İlerleyen bölümlerde, özellikli durumlar başlığı altında irdeleneceği üzere, kurumlar vergisi mükelleflerinin yurtdışı iştirak hisselerini elden çıkarmalarından kaynaklanan kazançlar genel olarak gayrimenkul ve iştirak hisselerinin satışına ilişkin düzenlemeler bağlamında değerlendirilmekteydi. Her ne kadar yurtdışı iştirak kazançlarına ilişkin düzenlemeler

¹¹² 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Resmi Gazete Sayı:26205, M.5.

mülga 5422 sayılı KVK’de yer verilmiş olsa da iştirak hisselerinin satışından doğan kazançları vergi dışı bırakılmasına dair açık bir düzenleme söz konusu değildi.¹¹³

Bu bakımdan yurtdışı iştirak hisselerinin satışından doğan kazançların kurumlar vergisinden istisna edilmesinin ilk defa 5520 sayılı KVK ile mevzuatımızda yer bulunduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.¹¹⁴

5811 sayılı Kanunun kapsadığı dönemde yurtdışı iştirak hissesi satışlarının gelir ve kurumlar vergisinden istisna edilmesine ilişkin istisna 31/10/2008 kadar olan süreci kapsamaktadır. Diğer taraftan bu istisnanın kapsadığı dönemin başlangıcına ilişkin 5811 sayılı Kanunda herhangi bir sınırlama bulunmamaktadır.¹¹⁵

7143 sayılı Kanun’da da aynı şekilde herhangi bir başlangıç sınırlaması olmaksızın yurtdışı iştirak hissesi satışlarından elde edilen kazançların 31/12/2018¹¹⁶ tarihine kadar gelir ve kurumlar vergilerinden istisna olacağına dair hüküm bulunmamaktadır. 5811 sayılı Kanun ile 7143 sayılı Kanunun bu istisnanın uygulanması için kazancın belli bir tarihe kadar Türkiye’ye getirilmesine ilişkin şartı dışında sınırlayıcı bir unsur barındırmadığı ifade edilmelidir. 5520 sayılı Kanunda bu yönde bir sınırlama mevcut değilken, 5811 ve 7143 sayılı kanunlarda ise (c) bendinde yer alan sınırlayıcı ve teknik şartlar bulunmamaktadır.¹¹⁷

2.3.2.4. Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasında 5520 Sayılı Kanun ve Sonrası Durum

5520 sayılı KVK 21/6/2006 tarihli Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnası bu kanunun 5. maddesinin 1.

¹¹³ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **a.g.e.**, s.115.

¹¹⁴ Cem Tekin, **Yurt Dışı İştirak Hissesi Satış Kazancına İlişkin Olarak İki Ayrı İstisna Düzenlemesi Mevcuttur**, Vergi Sorunları Dergisi, Ocak 2007, s.2.

¹¹⁵ 5811 Sayılı Bazı Varlıkların Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun, Resmi Gazete, Sayı:27062, 22.11.2008.

¹¹⁶ Bahse konu süre 31/8/2018 tarihli ve 30521 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanan 48 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 7143 sayılı Kanundaki bu süre 30/6/2019 tarihine kadar uzatılmıştır.

¹¹⁷ Cem Tekin, Emre Kartaloğlu, **a.g.e.**, s.117.

fıkrasının (c) bendinde düzenlenmiştir. Söz konusu bent üzerinde bugüne kadar herhangi bir değişiklik yapılmamıştır.

7143 sayılı Kanun Kurumlar Vergisi Kanunu'nun yürürlüğe girmesinin ardından 18/5/2018 tarihli ve 30245 sayılı Resmi Gazete'de yayımlanarak yürürlüğe girmiştir. Bu kanunun 10/13/h/1-aa alt bendiyle de yine yurtdışı iştirak hissesi satış kazançlarına ilişkin bir istisna getirilmiştir.

7143 sayılı Kanun ile getirilen istisnanın sürekli bir istisna olmadığı, ileride ayrıntılı olarak açıklanacak olmakla birlikte, şartlarının daha az olduğu ancak süreli bir uygulanma imkânının bulunduğu yeri gelmişken ifade edilmelidir.

Mezkûr maddede tam mükellefiyete tabi gerçek kişiler ile kurumların yurtdışı iştirak hisselerinin satışından doğan kazançlarının, bu kazançların 31/12/2018 tarihine kadar Türkiye'ye getirilmeleri kaydıyla gelir veya kurumlar vergilerinden istisna olduğu hükme bağlanmıştır.¹¹⁸

Dolayısıyla kategorik olarak 5520 sayılı KVK sonrasında biri süreli diğeri süresiz olmak üzere yurtdışı iştirak hisselerinin satışına ilişkin iki ayrı istisna müessesinin olduğunu ifade etmek gerekmektedir. Bu istisnalardan ilki 5520 sayılı Kanunun 5/1-c bendinde yer almakta ve sıkı ve sınırlayıcı şekil şartlarına tabi tutulmaktadır. Bu süresiz bir istisnadır.

Diğer taraftan 7143 sayılı Kanunun 10. maddesi ile 31/12/2018 tarihine kadar uygulanabilecek olan istisnanın ise kayıt ve şartlarının sınırlayıcı ve sıkı olmadığı açıktır. En önemli iki şart iştirak hisselerine konu iktisadi varlıkların kanuni ve iş merkezlerinin yurtdışında bulunması ve bu satışlardan elde edilen kazançların 31/12/2018¹¹⁹ tarihine kadar Türkiye'ye getirilmesidir.

Kanun tekniği bakımından 5811 sayılı Kanun 31/10/2009 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergilerinden istisna edilmesi öngörülen yurtdışı iştirak hissesi satış

¹¹⁸ 7143 Sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete Sayı: 30425, 18.05.2018.

¹¹⁹ Bu süre 48 sayılı Cumhurbaşkanlığı Kararı ile 30/06/2019 tarihine kadar uzatılmıştır.

kazançları 7143 sayılı Kanunla 31/12/2018 tarihine kadar gelir ve kurumlar vergilerinden istisna tutulmuştur.

2.3.2.5. Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Yer alan Düzenleme ve İstisnalardan Yararlanacak Kurumlar Vergisi Mükellefleri

5520 sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu’nun “İstisnalar” başlıklı 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi aşağıdaki gibidir:

“c) Kazancın elde edildiği tarih itibarıyla aralıksız en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının % 75 veya daha fazlası, kanunî veya iş merkezi Türkiye’de bulunmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin her birinin sermayesine en az % 10 oranında iştirakten oluşan tam mükellefiyete tâbi anonim şirketlerin, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kurum kazançları.”

1 Seri No’lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliğinde de söz konusu istisna ile ilgili olarak aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır.

“5.3. Tam mükellef anonim şirketlerin yurtdışı iştirak hisselerini elden çıkarmalarına ilişkin istisna

Kurumlar Vergisi Kanununun 5. maddesinin birinci fıkrasının (c) bendi ile kazancın elde edildiği tarih itibarıyla aralıksız olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının %75 veya daha fazlası, tam mükellef olmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin her birinin sermayesine en az %10 oranında iştirakten oluşan tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin, en az 2 tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kurum kazançları, kurumlar vergisinden istisna edilmiştir.

Buna göre, bentte yer alan istisnadan sadece belli şartları taşıyan tam mükellefiyete tabi anonim şirketler yararlanabilecek olup anonim şirketin;

- Yurt dışı iştiraklerinin anonim veya limited şirket niteliğinde olması ve bu iştiraklerin Türkiye’de tam mükellef olmaması,*

- *Yurt dışı iştirak kazancının elde edildiği tarih itibarıyla; aralıksız olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının %75 veya daha fazlasının yurt dışı iştirak hisselerinden oluşması ve yurt dışı iştiraklerinin her birinin sermayesine en az %10 oranında iştirak etmesi,*
- *Satışa konu iştirak hisselerini, elden çıkarma tarihi itibarıyla en az iki tam yıl (730 gün) süreyle aktifinde tutmuş olması,*

gerekmektedir.

Dolayısıyla, anonim şirketin nakit varlıklar dışındaki aktif toplamının %75'i veya daha fazlasının, en az bir yıl süreyle yurtdışı iştiraklerinden oluşması gerektiği gibi, anonim şirketin aktifinin %75'ini veya daha fazlasını oluşturan yurtdışı iştiraklerin her birinin sermayesine, en az bir yıl süreyle, en az %10 oranında iştirak edilmesi gerekecektir.

Örneğin; Türkiye'de tam mükellef olan (A) A.Ş. 'nin 13/1/2006 tarihi itibarıyla üç tam yıldır aktifinde bulunan ve aralıksız olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışındaki aktif toplamının %80'i tam mükellef olmayan (B), (C) ve (D) anonim veya limited şirket mahiyetindeki şirketlere iştiraktan oluşmaktadır. Söz konusu yurtdışı iştiraklerinin bilançoda görülen kayıtlı değeri 400.000.- TL, nakit varlıklar dışındaki aktif toplamı ise 500.000.- TL'dir. (A) A.Ş. 'nin bu şirketlerin sermayesine iştirak payları da aşağıdaki gibidir:

- *(B) Şirketinin sermayesi 500.000.- TL, (A) A.Ş. 'nin sermaye payı 250.000.- TL,*
- *(C) Şirketinin sermayesi 200.000.- TL, (A) A.Ş. 'nin sermaye payı 100.000.- TL,*
- *(D) Şirketinin sermayesi 1.000.000.-TL, (A) A.Ş. 'nin sermaye payı 50.000.- TL'dir.*

Bu takdirde, (A) A.Ş. 'nin (D) şirketindeki sermaye payı %5 olduğundan ve bu iştirak payı dışındaki iştiraklerin (A) A.Ş. 'nin nakit varlıklar dışındaki aktif toplamına oranı $[(250.000+100.000)/500.000=]$ %70 olacağından, bu kurum istisna uygulaması için

gereken şartları taşımamaktadır. Bu nedenle, yurtdışı iştirak hisselerinin satışından elde edilecek kazançlar istisnadan yararlanamayacaktır.

Şayet, (A) A.Ş. 'nin (D) şirketi dışında kalan diğer şirketlere iştirak etmesi nedeniyle, nakit varlıklar dışındaki aktif toplamı %75 şartını taşıyor olsaydı, (D) şirketine ait iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar için de istisnadan yararlanılabilecekti.

Nakit ve benzeri varlıklar olarak; şirketin kasasında veya bankada bulunan nakit varlıklar, şirket tarafından alınan çekler, altın, Devlet tahvili, Hazine bonosu, Toplu Konut İdaresince çıkarılan veya İMKB'de işlem gören hisse senetleri, tahvil ve bonoların anlaşılması gerekmektedir.”

Kanunda yer alan bu istisnadan her ne kadar tüm kurumlar vergisi mükellefleri yararlanabilecek olsalar da bentte yer alan sınırlayıcı hükümler bu istisnanın sadece belli kurumlar vergisi mükelleflerinin yararlanmasına imkân vermektedir. Bunlar tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerdir. Tam mükellefiyet kanuni veya iş merkezinin Türkiye'de bulunması olarak tanımlanmıştır. Anonim şirket ise Türk Ticaret Kanununda tanımlanmış bir şirket türüdür.

Anonim Şirket “6102 sayılı Türk Ticaret Kanunu”nun 269. maddesinde aşağıdaki şekilde tanımlanmıştır.

“Madde 269 – Anonim şirket, bir unvana sahip, esas sermayesi muayyen ve paylara bölünmüş olan ve borçlarından dolayı yalnız mamelekiyle mesul bulunan şirkettir.

Ortakların mesuliyeti, taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile mahduttur.”¹²⁰

¹²⁰ 6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete; Sayı: 27846, 14.02.2011.

2.3.2.6. 7143 sayılı¹²¹ Kanunda Yer alan Düzenleme

7143 Sayılı Kanunun 10/13/h-1. alt bendi aşağıdaki gibidir:

“h) 1) Tam mükellefiyete tabi gerçek kişiler ile kurumların;

(aa) Kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan kurumlara ilişkin iştirak hisselerinin satışından doğan kazançları,

(bb) Kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan kurumlardan elde ettikleri iştirak kazançları,

(cc) Yurtdışında bulunan iş yeri ve daimi temsilcileri aracılığıyla elde ettikleri ticari kazançları,

31/10/2018 tarihine kadar elde edilenler de dahil olmak üzere, bu maddenin yürürlüğe girdiği tarihten itibaren 31/12/2018 tarihine kadar Türkiye’ye transfer edilmesi kaydıyla gelir veya kurumlar vergisinden müstesnadır.”

Söz konusu madde hükmü ile ilgili olarak 4/7/2018 tarihli ve 30468 sayılı Resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “3 Seri No’lu Vergi Ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması İle Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin 7143 Sayılı Kanun Genel Tebliği”nin ikinci kısmında aşağıdaki açıklamalar yer almaktadır.

“İKİNCİ KISIM

Yurtdışından Elde Edilen Kazançlara İlişkin İstisna Uygulaması

İstisna kapsamına giren kazançlar ve istisnadan yararlanacak olanlar

MADDE 15 – (1) 7143 sayılı Kanunun 10. maddesinin on üçüncü fıkrasının (h) bendi ile yurt dışından elde edilen bazı kazançlar, gelir veya kurumlar vergisinden istisna

¹²¹ 7143 Sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete; Sayı:30425, 18.05.2018.

edilmektedir. İstisna kapsamına 31/10/2018 (bu tarih dahil) tarihine kadar elde edilenler de dahil olmak üzere;

- Kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan kurumlara ilişkin iştirak hisselerinin yurt dışında satışından doğan kazançlar,

- Kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan kurumlardan elde edilen iştirak kazançları,

- Yurtdışında bulunan işyeri veya daimi temsilci aracılığıyla elde edilen ticari kazançlar

girmektedir.

(2) Kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan kurumların tasfiyesinden doğan ve 31/12/2018 (bu tarih dahil) tarihine kadar Türkiye’ye transfer edilen kazançlar da gelir ve kurumlar vergisinden istisna edilecektir.

(3) İstisna uygulamasından, bu kazançlarını Türkiye’ye transfer etmeleri şartıyla, Türkiye’de tam mükellef olan gerçek kişiler ve kurumlar (serbest bölgelerde faaliyet gösteren mükellefler dahil) yararlanabileceklerdir.

İstisna uygulamasının şartları

MADDE 16 – (1) 7143 sayılı Kanunun 10. maddesinin on üçüncü fıkrasının (h) bendi kapsamına giren ve yurtdışından elde edilen kazançlara ilişkin istisna uygulamasından yararlanılabilmesi için; yurt dışı iştirak kazancı, yurt dışı iştirak hissesi satış kazancı, yurt dışı şube kazancı ile kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunmayan kurumların tasfiyesinden doğan kazancın 31/12/2018 tarihine kadar, Türkiye’ye transfer edilmiş olması gerekmektedir.

(2) Bu kazançların ilgili mevzuat çerçevesinde Türkiye’ye getirildiği, mükelleflerce kanaat verici belgelerle ispat edilecektir.

İstisna uygulamasına konu yurt dışı kazançların beyanı

MADDE 17 – (1) *İstisna hükmünün yürürlüğe girdiği tarihten itibaren, 31/10/2018 tarihine kadar elde edilen ve 31/12/2018 tarihine kadar Türkiye'ye transfer edilen yurt dışı iştirak kazançları ile yurt dışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar, 2018 yılına ilişkin verilecek yıllık gelir veya kurumlar vergisi beyannamelerinde gelire veya kurum kazancına dahil edilmek ve beyannamelerin ilgili satırında gösterilmek suretiyle vergiden istisna edilebilecektir.*

(2) Yurtdışında bulunan işyeri veya daimi temsilci aracılığıyla elde edilen şube kazançlarının, 31/10/2018 tarihine kadar elde edilen kısmı tespit edilecek ve bu kazanç, 2018 yılında geçici vergi dönemleri itibarıyla geçici vergi beyanına konu edilmiş olsa dahi, istisna hükmünün yürürlüğe girdiği tarihten 31/12/2018 tarihine kadar Türkiye'ye transfer edilmek şartıyla, 2018 yılına ilişkin verilecek yıllık gelir veya kurumlar vergisi beyannamelerinde gelire veya kurum kazancına dahil edilmek ve beyannamelerin ilgili satırında gösterilmek suretiyle istisnaya konu edilecektir.

(3) Aynı şekilde kanuni ve iş merkezi Türkiye'de bulunmayan kurumların, istisna hükmünün yürürlüğe girdiği tarihten 31/12/2018 tarihine kadar gerçekleşen tasfiyelerinden doğan ve 31/12/2018 tarihine kadar Türkiye'ye transfer edilen kazançları da 2018 yılına ilişkin verilecek yıllık gelir veya kurumlar vergisi beyannamelerinde gelire veya kurum kazancına dahil edilmek ve beyannamelerin ilgili satırında gösterilmek suretiyle istisnaya konu edilecektir.

(4) Özel hesap dönemine tabi olan mükellefler ise belirtilen tarihler arasında elde ettikleri söz konusu kazançlarını, hesap dönemlerine göre 2018 ve 2019 yıllarına ilişkin verilecek yıllık gelir veya kurumlar vergisi beyannamelerinde gelire veya kurum kazancına dahil etmek ve beyannamelerin ilgili satırında göstermek suretiyle istisnaya konu edebileceklerdir.

(5) 1/1/2018 tarihinden önce elde edildiği halde kayıtlara intikal ettirilmeyen ve beyan dışı bırakılan iştirak kazançları, iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından sağlanan kazançlar, yurtdışı şube kazançları ile bu tarihten önce elde edilen yurtdışında bulunan kurumların tasfiyesinden doğan kazançlar ile ilgili olarak bu istisna hükmünden yararlanılması mümkün bulunmamaktadır. Ancak, söz konusu kazançların

7143 sayılı Kanunun onuncu maddesinin on üçüncü fıkrasının (a) bendinde belirtilen hükümden yararlanarak Türkiye'ye getirilme imkanı bulunmaktadır.”

2.3.2.7. Kurumlar Vergisi Kanunu’nda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnasından Yararlanma Şartları

Kurumlar Vergisi Kanunu’nun 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi;

“Kazancın elde edildiği tarih itibarıyla aralıksız en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının % 75 veya daha fazlası, kanunî veya iş merkezi Türkiye’de bulunmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin her birinin sermayesine en az % 10 oranında iştirakten oluşan tam mükellefiyete tâbi anonim şirketlerin, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan yurt dışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kurum kazançları.”

şeklinde açıklanmaktadır. Bentte yer alan ifadeleri detaylı olarak incelemenin tezimiz konusu istisna hükmünün anlaşılmasına yardımcı olacağını düşünmekteyiz.

2.3.2.7.1 Yurtdışı İştirakin Anonim veya Limited Şirket Şeklinde Olması

Bentten anlaşılacağı üzere, söz konusu istisnanın uygulanması için aranan şartlar başlıklar itibarıyla aşağıda gösterilmiştir. Anlam bütünlüğü sağlaması bakımından bentte geçen sıralamaya uyulmamıştır.

- *“İştirak edilen şirket anonim veya limited şirket niteliğinde olmalıdır.*
- *Bu şirketlerin kanuni veya iş merkezleri Türkiye’de bulunmamalıdır.*
- *İştirak oranı en az %10 olmalıdır.*
- *İstisnadan yararlanacak olan kurum tam mükellefiyete tabi anonim şirket olmalıdır.*
- *İştirak hisseleri en az iki tam yıl elde tutulmuş olmalıdır.*
- *İstisnayı uygulayacak olan tam mükellefiyete tabi anonim şirketin nakit varlıklar toplamı dışındaki aktif toplamının %75 veya daha fazlası en az bir yıl süreyle ve*

kesintisiz olarak özellikleri yukarıda belirtilen anonim ve limited şirket niteliğindeki şirketlerin sermayesine iştirakten oluşmalıdır.”

Yukarıda da başlıklar halinde belirtildiği üzere ilk şart, iştirak edilen şirketin anonim veya limited şirket niteliğinde bir şirket olmasıdır.¹²²

Ticaret şirketleri 6102 sayılı TTK'nin “Ticaret şirketleri” adını taşıyan ikinci kitabında düzenlenmiştir. Anılan Kanunun 124. maddesinin 1. fıkrasında ticaret şirketlerinin, kollektif, komandit, anonim, limited ve kooperatif şirketler oldukları ifade edilmiştir.

Müteakip 2. fıkra ise anonim ve limited şirketler ile sermayesi paylara bölünmüş komandit şirketlerin sermaye şirketi sayılacakları hükme bağlanmıştır.

Anonim şirket Türk Ticaret Kanunu'nun 329. maddesinin 1. fıkrasında, sermayesi belirli ve paylara bölünmüş olan, borçlarından dolayı malvarlığıyla sorumlu bulunan şirket olarak tanımlanmıştır.

Müteakip 2. fıkra da anonim şirket ortaklarının, sadece taahhüt etmiş oldukları sermaye payları ile ve şirkete karşı sorumlu oldukları belirlenmiştir.

Anonim şirketlerin nitelikleri TTK'de ayrıntılı olarak düzenlenmiştir.

Limited şirketler ise TTK'de 573. maddesinde, bir veya daha çok gerçek veya tüzel kişi tarafından bir ticaret unvanı altında kurulan; esas sermayesi belirli olup, bu sermaye esas sermaye paylarının toplamından oluşan şirket şeklinde tanımlanmıştır.

Müteakip 2.fıkra göre limited şirket ortakları, şirket borçlarından sorumlu olmayıp, sadece taahhüt ettikleri esas sermaye paylarını ödemekle ve şirket sözleşmesinde öngörülen ek ödeme ve yan edim yükümlülüklerini yerine getirmekle yükümlüdürler.

¹²² Lokman Yeliven, T.C. Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı Yeterlilik Etüd Raporu, İstanbul, 09.01.2012, Rapor Sayısı:201-XL-III-13/1.

TTK’de limited şirketler çoğu yerde anonim şirketlere ilişkin düzenlemelere referans verilerek düzenlenmiştir.

Bu açıklamalar çerçevesinde yurtdışı iştirak hisselerinin asıl ve belirleyici özellikleri Türk Ticaret Kanunu’nda tanımlanan anonim ve limited şirket niteliğindeki şirketlerin sermayesine iştirak ilişkisini ifade etmesi gerektiği açıktır. Anonim ve limited şirketler çoğu ülkede görülebilen şirket türleridir. Bu nedenle bir şirketin anonim şirket mi limited şirket mi olduğu istisna uygulaması bakımından önem taşımamaktadır. Önemli olan bu şirketin sermayesinin paylara bölünmüş olması ve ortakların sorumluluğunun sermaye payları ile sınırlandırılmış olmasıdır.

Tüm bunlardan anlaşılabacağı gibi, yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları istisnası uygulamalarından sadece tam mükellef olan, iştirak yönetimi ve kontrolü faaliyetiyle iştigal eden holding şirketler yararlanabilecek olup, kanun maddesinde belirtilen şartların oluşmaması halinde, yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar için 5. maddenin (c) bendindeki hükümler uygulanamayacaktır. Ancak 5. maddenin (e) bendinde öngörülen şartların mevcut olması durumunda ve elde edilen kazancın %75’inin pasifte özel bir fon hesabında tutulması şartıyla, yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları istisnasından yararlanılması mümkün olacaktır.¹²³

Bahsi geçen istisna iştirak hisselerinin “satışı” ile sınırlandırılmamış olup her türlü “elden çıkarmayı” da kapsayacak şekilde düzenlenmiştir.¹²⁴

2.3.2.7.2. Sermayesine İştirak Edilen Şirketlerin Kanuni veya İş Merkezlerinin Türkiye’de Bulunmaması

İstisna uygulamasındaki ikinci ayırıcı şart iştirak edilen anonim veya limited şirket niteliğindeki bu şirketlerin kanuni veya iş merkezlerinin Türkiye’de bulunmamasıdır. Esas itibarıyla bentte geçen bu ifade dar mükellefiyete tabi kurumları ifade etmektedir. Nitekim aşağıda ayrıntılı olarak açıklanacağı üzere kanuni veya iş

¹²³ Cem Tekin, **a.g.e.**, s. 72

¹²⁴ Doğan Şenyüz, **a.g.e.**, s.438.

merkezi Türkiye’de bulunmayan kurumlar kategorik olarak dar mükellefiyete tabi kurum olarak tanımlanmaktadır.

Kurumlar Vergisi Kanunu’nun “Tam ve dar mükellefiyet” başlıklı 3. maddesinde tam mükellefiyet kanunun 1. maddesinde sayılan kurumlardan kanuni veya iş merkezi Türkiye’de bulunan kurumların tabi olduğu mükellefiyet statüsü olarak tanımlanmıştır. Müteakip 2. fıkada ise dar mükellefiyet hukuki statüsü, kanunun 1. maddesinde sayılı kurumlardan kanuni ve iş merkezlerinin her ikisinin de Türkiye’de bulunmayan şirketlerin tabi olduğu statü olarak tanımlanmıştır.

Kanuni merkez anılan maddenin 5. fıkrasında “*vergiye tabi kurumların kuruluş kanunlarında, tüzüklerinde, ana statülerinde veya sözleşmelerinde gösterilen merkez*” olarak tanımlanmıştır.

İş merkezi ise müteakip fıkada “*iş bakımından işlemlerin fiilen toplandığı ve yönetildiği merkez*” olarak tanımlanmıştır.

Dikkate edilecek olunursa tam mükellefiyette kanuni ve iş merkezlerinden herhangi birinin Türkiye’de olması tam mükellefiyet için yeterli görülürken dar mükellefiyete tabi tutulmak için bu iki merkezin ikisinin de Türkiye’de bulunmaması gerekmektedir.

Bu ifadelere göre (c) bendinde geçen kanuni veya iş merkezinin Türkiye’de bulunmaması durumu dar mükellef kurumları tanımlamaktadır.¹²⁵

“Kurumlar Vergisi Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi”nde belirtilen istisna uygulamasında öncelikli olarak aranması gereken şart söz konusu iştirak hisselerinin sermayesini temsil ettiği şirketlerin yurtdışında bulunmasıdır. Bunun ayırıcı şart olduğunu ifade etmek mümkündür. Zira bentte çok açık bir şekilde iştirak hisselerinin bir niteliği olarak yurtdışı ifadesi kullanılmıştır. Buna göre iştirak hisselerinin kanuni veya iş merkezinin Türkiye’de bulunmayan yurtdışındaki bir şirketin sermaye ve ortaklık yapısını temsil etmesi gerekmektedir.

¹²⁵ Nahide Özaytekin, *Türkiye’de dar mükellef kurum kazançlarının vergilendirilmesi*. Dokuz Eylül Üniversitesi, Sosyal Bilimleri Enstitüsü, Yüksek Lisans Tezi, 2006, s.2.

Bütün bu açıklamalardan sonra söz konusu iştirak hisselerinin kategorik olarak dar mükellefiyete tabi kurumların ortaklık paylarını temsil etmemesi gerektiği açıkça anlaşılmaktadır. Burada iştirak hisselerinin ilgili olduğu iştirakin hukuki statüsü değerlendirilirken bakılacak olan husus söz konusu iştirakin yurtdışında bulunup bulunmamasıdır. Bu durum tespit edilirken bahse konu iştirakin ana sözleşmesine bakılacak ve eğer kanuni merkez yurtdışında ise bu durumda istisnadan söz etmek mümkün olacaktır.

Diğer yandan, dar mükellef şartlarını taşımakta olan bir şirketin, kanunda yer alan tüm koşulları sağlasa da Türkiye’de bulunan şubesi bu istisnadan faydalanamayacaktır. Türkiye’nin imzalamış olduğu Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları’nda, “taraf devletlerin kendi ülkelerinde mukim şirketlere tanıdığı avantajlardan diğer taraf ülkenin mukimi mükellefleri de yararlanacağı” şeklinde yer alan hükümler sayesinde, bu anlaşmaların diğer tarafı olan dar mükellefler de, bu istisna hükmünden, yararlanabileceklerdir.¹²⁶

2.3.2.7.3. İştirak Oranı

Bu çalışmaya konu iştirak hissesi satışlarına ilişkin istisna uygulamasında aranacak olan diğer bir şart iştirak ilişkisinde ortaklık payının en az %10 olması gerektiğidir. İştirak payını elinde tutan kurumun, iştirak kazancını elde ettiği tarih itibarıyla yurtdışı iştirakin ödenmiş sermayesinin en az %10’unu kazancın elde edildiği tarihten geriye doğru kesintisiz olarak bir yıl süreyle devam ettirilmiş olması da şarttır. Ancak söz konusu oranla ilgili olarak uygulamada karşılaşılmaması muhtemel bazı durumlar da söz konusu olabilmektedir. Örneğin söz konusu %10’luk oran hangi tarih itibarıyla aranacağı hususu önemlidir, burada 1 yıl olarak belirtilen, elde tutulma süresinin bir takvim yılı olmadığı, 365 gün olduğu hususudur. Çünkü kanun düzenlemesinde söz konusu süre “1 yıl” olarak tanımlanmıştır.¹²⁷

¹²⁶ A.Bumin Doğrusöz, **Anonim Şirketlerin Yurt Dışı İştirak Hisselerinin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazanç İstisnası**, Yaklaşım Dergisi, Ocak 2007, Sayı:169, s.37.

¹²⁷ M. Aykut Kellecioğlu, **Tüm Yönleriyle Kurumlardan Elde Edilen İştirak Kazançlarının Vergilendirilmesi**, Finansal Eksen Dergisi, Ankara, Ekim 2018, s.13.

Kanun bendinde geçen %10'luk oran elde tutulan payların iştirak edilen şirketin sermayesine oranlanması suretiyle hesaplanmaktadır. Örneğin yurtdışındaki şirketin sermayesi 200 para birimi ise ve iştirak eden şirketin elinde tuttuğu payların karşılığı 35 para birimi ise bu durumda iştirak oranı $[(35 / 200) * 100 =]$ %17,5 olacaktır.

Bu hesaplama öz kaynaklar toplamı veya kâr yahut sermaye yedekleri dikkate alınmaksızın yapılmalıdır. Bir diğer ifadeyle ödenmemiş sermaye de dikkate alınmaksızın yasal olarak iştirak edilen şirketin sermayesinde hukuken sahip olunan ortaklık payı dikkate alınmalıdır. Yukarıdaki örnekten hareket edilecek olunursa bu durum aşağıdaki şekilde açıklanabilir.

Örnekteki elde tutulan payların yine 35 para birimi olduğu ancak bu tutarın %50'sinin ödenmediğini varsayalım. Örneğin yurtdışında kurulu bir şirkete kuruluş aşamasında ortak olunduğunu ve 200 para birimi kayıtlı sermaye ile kurulan bu şirketin ortaklarının sermayenin %50'sini ödemedikleri, dolayısıyla sermaye taahhüt borçlarının olduğu varsayalım. Bu durumda Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği uyarınca iştirak eden şirketin bilançosunda yurtdışındaki bu iştirak aşağıdaki şekilde gösterilecektir.¹²⁸

Hesap	Bakiye
242 İştirakler Hesabı	35
243 İştiraklere Sermaye Taahhütleri Hesabı (-)	(17,5)
NET	17,5

Bu durumda her ne kadar elde tutulan payların net defter değeri 17,5 para birimi olsa da sermayesine oranı $[(17,5 / 200) * 100 =]$ %8,75 olacaktır. Bu oran bentte aranan %10'luk oranın altında kaldığı halde ortaklık payının hesaplanması açısından iştirak

¹²⁸ İbrahim Apalı, Sermaye Şirketlerinde İştirak Kazançları ve İştirak Hissesi Satış Kazançlarının Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Kayıtları İle Vergi Usul Kanunu ve Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi, Mali Cözüm Dergisi, Sayı:30, s. 232.

eden şirketin iştirak edilen şirketin sermayesindeki talep haklarının oranı esas alınacaktır. Bir diğer ifadeyle %10'luk oranın hesabında ödenmemiş sermaye dikkate alınmayacaktır.

Bu aşamada ortaya çıkan ikinci bir durum da iştirak hisselerinin alış bedeli ile nominal bedelleri arasında bir fark olması durumunda oranlamanın nasıl yapılacağıdır. Bilindiği üzere 213 sayılı Vergi Usul Kanununun “Menkul kıymetler” başlıklı 279. maddesi aynıyla aşağıdaki gibidir:

*“Hisse senetleri ile fon portföyünün en az % 51'i Türkiye'de kurulmuş bulunan şirketlerin hisse senetlerinden oluşan yatırım fonu katılma belgeleri **alış bedeliyle, bunlar dışında kalan her türlü menkul kıymet borsa rayici ile değerlendirir.** Borsa rayici yoksa veya borsa rayicinin muvazaalı bir şekilde oluştuğu anlaşılırsa değerlemeye esas bedel, menkul kıymetin alış bedeline vadesinde elde edilecek gelirin (kur farkları dahil) iktisap tarihinden değerlendirme gününe kadar geçen süreye isabet eden kısmının eklenmesi suretiyle hesaplanır. **Ancak, borsa rayici bulunmayan, getirisi ihraç edenin kâr ve zararına bağlı olarak doğan ve değerlendirme günü itibarıyla hesaplanması mümkün olmayan menkul kıymetler, alış bedeli ile değerlendirir.**”*

Söz konusu maddede anonim şirketlerin ortaklık paylarını temsil eden hisse senetlerinin alış bedeliyle değerlendirileceği hükme bağlanmıştır. Hisse senedi dışındaki menkul kıymetler ise borsa rayici ile değerlendirilecektir. Diğer taraftan borsa rayicinin bulunmaması durumunda değerlendirme yine alış bedeliyle yapılacaktır.¹²⁹

Alış bedeli söz konusu iştirak hisselerinin edinilmesi için yapılan ödemeler veya doğan borçlanmaların toplam tutarıdır. Bu ödemeler aynı veya nakdi olabileceği gibi borçlanmalar da aynı veya nakdi olabilir. Alış bedelinin yalnızca satın alma işlemine ilişkin tutarı ifade ettiği, satın alma ile ilgili doğrudan dahi olsa diğer tutarları kapsamadığı bilinmelidir.¹³⁰

Bu açıklamalar çerçevesindeki bir örnek aşağıda açıklanmıştır.

¹²⁹ İbrahim Apali, **a.g.e.**, 233.

¹³⁰ İbrahim Apali, **a.e.**, 234.

Kanuni ve iş merkezi Türkiye’de bulunan A A.Ş. kanuni merkezi yurtdışında bulunan ve anonim şirket niteliğindeki bir şirketin sermayesinin %5’ini temsil eden 200 para birimi değerindeki 200 adet payı pay başına 3 para birimi ödeyerek satın almış olsun. Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliği’ne göre söz konusu bu alış işlemine ilişkin kayıt sonrası iştirak eden şirketin bilançosundaki durum aşağıdaki gibi olacaktır.¹³¹

Hesap	Bakiye
240 Bağlı Menkul Kıymetler Hesabı	600
NET	600

Yurtdışında kurulu şirketin sermayesinin %5’i 200 paya karşılık geliyorsa bu durumda sermayenin tamamı $[(200 / 5) * 100 =]$ 4.000 para birimi olacaktır. Bu durumda ilk etapta iştirak eden şirketin iştirak oranı $[(600 / 4.000) * 100 =]$ %15 gibi görünse de gerçekteki ortaklık payı %5’tir.

Görüleceği üzere iştirak oranı hesaplanırken hukuken iştirak edilen şirket sermayesindeki pay esas alınmalıdır. Bu durum istisna uygulamasını doğrudan ilgilendirdiğinden, belgelendirmenin usulüne uygun ve tam olarak yapılması önem arz etmektedir.

Buna göre iştirak edilen şirketin payları kısım kısım satıldığı halde dönem sonunda ortaklık oranı %10 ve üzerinde ise istisnanın uygulanmasına engel bir durum söz konusu olmayacaktır. Aynı şekilde iştirak hisseleri satıldıktan sonra ortaklık payının %10’un altında olması istisna uygulamasına engel olmayacaktır. Önemli olan satış tarihi veya dönem sonu itibarıyla iştirak oranının %10 ve üzerinde olmasıdır.¹³²

¹³¹ İbrahim Apalı, a.g.e., 235.

¹³² Cem Tekin, a.g.e., s.4.

2.3.2.7.4. İştirak Eden Şirketin Tam Mükellef Anonim Şirket Olması

Kurumlar Vergisi Kanunu'nun 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde belirtilen istisna hükmü yalnızca tam mükellefiyete tabi kurumlar vergisi mükelleflerine tanınmaktadır. Bununla birlikte bu kurumlar vergisi mükellefinin anonim şirket olması da istisnanın uygulanması için aranan diğer bir şarttır.

Daha önce de ifade edildiği üzere kanuni veya iş merkezin Türkiye'de bulunması durumunda tam mükellefiyet esasında vergilendirme söz konusu olmaktadır. Buna göre kanuni merkez Türkiye'de bulunmamakla birlikte iş merkezin Türkiye'de bulunması halinde de tam mükellefiyet söz konusudur. Ancak bentte tam mükellefiyet esasında vergilendirme istisnalarının uygulanması için yeterli görülmemiş ilave olarak iştirak hissesi satışı yapan şirketin hukuki yapısının da anonim şirket niteliğinde olması aranmıştır. Burada tam mükellefiyet statüsündeki bir yabancı şirketin Türkiye'deki şubesinin iştirak hissesi satışının daha doğru bir ifadeyle kanuni merkezi yurtdışında olan ancak iş merkezi Türkiye'de bulunan yabancı bir şirketin Türkiye şubesinin bentte yer alan diğer şartları sağlayan iştirak hissesi satışlarının istisna kapsamında olup olmadığı konusuna gelinecek olursa; bu durumdaki mükelleflerin söz konusu istisnadan yararlanmaların mümkün olmadığı düşünülmektedir. Çünkü bu çalışmanın yorum kısmında açıklandığı üzere vergi kanunları yorumlanırken ilk olarak kanun maddelerinin lafzı ve ruhuna bakılmalıdır. Kanunun lafzı ve ruhu arasında bir öncelik sıralaması olmadığı açık olmakla birlikte lafzın ruhu yansıtma özelliği bulunmaktadır. Bir diğer ifadeyle iyi kaleme alınmış bir kanun maddesi o maddenin ruhunu da tam olarak yansıtma niteliğine sahiptir.¹³³

Bu açıdan bakıldığında yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnası tam mükellefiyete tabi anonim şirketlere tanınan bir haktır. Yurtdışındaki bir anonim şirketin Türkiye'deki şubesinin (c) bendinde belirtilen istisnadan yararlanması hem hukuki statüsü (tam mükellefiyet esasında vergilendirilse dahi) hem de pratik gerekçelerle mümkün görülmemektedir.

¹³³ Serhan Dinç, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu' na Göre Ticaret Unvanı**, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:27, 2017, s.77.

Hukuki statü bakımından hem Kurumlar Vergisi Kanununda hem de TTK’de şirketler ile şirketlerin şubeleri farklı kişiliklere sahiptir. Vergisel açıdan kişilikle medeni hukuk bakımından tüzel kişilik farklı sonuçlar doğurmaktadır. Kurumlar vergisi mükellefi anonim şirketlerin gerek Türkiye içinde gerekse de Türkiye dışında şubelerinin bulunması olası bir durumdur. Bu durumda kurumlar vergisi mükellefiyeti şirket merkezi esas alınarak tesis edilmekte ve başta beyanname verme olmak üzere vergisel yükümlülükler merkeze göre belirlenmektedir.

Bu açıdan bakıldığında bentte yer alan istisna doğrudan tam mükellefiyete tabi anonim şirketlere tanındığından tam mükellefiyet esasında vergilendirilmekle birlikte kanuni merkezi yurtdışında olan ve fakat iş merkezi Türkiye’de bulunan yabancı anonim şirketlerin şubelerinin bu istisnadan yararlanmaları mümkün görülmemektedir. Bu durum pratikte de uygulanabilir değildir. Şubelerin kendilerine tahsis edilen sermayelerinin bulunduğu, gerekmesi halinde ayrı muhasebe sistemleri ile defter kayıtları tutulabilmektedir.

TTK’nin “şirketin tescil ve ilanı” başlıklı 354. maddesinin 2. fıkrasında şubelerin, merkezin sicil kaydına gönderme yapılarak bulundukları yer ticaret siciline tescil edilecekleri düzenlenmiştir. Buradan anlaşılan şubenin ayrı bir vergisel kişiliği bulunmakla birlikte ticaret hukuku bağlamında ayrı bir tüzel kişiliğinin bulunmadığıdır.¹³⁴

Şubelerin vergisel kişilikleri özellikle kesinti suretiyle beyan edilip ödenmesi gereken gelir ve kazanç unsurlarında ortaya çıkmaktadır. Ancak bu kişilik başka bir şirketin kurucusu olma veya şirkete ortak olma için yeterli bulunmamaktadır.

Teknik olarak merkezi yurtdışında bulunan anonim şirketlerin Türkiye’deki şubelerinin Türkiye’deki bir sermaye şirketinin kurucusu veya ortağı olmasına engel bir durum bulunmamaktadır. Bu nedenle değerlendirmemize konu olan durum pratikte mümkün bulunmamaktadır. Bir diğer ifadeyle kanuni merkezi Türkiye’de bulunmayan bir anonim şirketin Türkiye’deki şubesinin yine yurtdışında bulunan iştirak

¹³⁴ Serhan Dinç, **a.g.e.**, s.78.

hisselerinin satışının (c) bendinde düzenlenen istisna kapsamında değerlendirilemeyecektir.¹³⁵

2.3.2.7.5. İstisna Uygulamasına Konu Yurtdışı İştirak Hisselerinin En Az İki Tam Yıl Süreyle Elde Tutulması

Yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnasına ilişkin olarak kanun koyucu iradenin aradığı şartlardan biri de elden çıkarmaya konu olan iştirak hisselerinin en az iki tam yıl süreyle elde tutulması gerektiğidir. İki tam yıldan anlaşılması gereken iştirak eden şirketin bu iştirak hisselerine en az 730 gün süreyle sahip olmasıdır.

Bu bağlamda eğer 1/6/2018 tarihinde iktisap edilen yurtdışı iştirak hisselerinin 1/6/2020 tarihinden sonra satılması halinde ve bentte yer alan diğer şartların da sağlanması halinde istisna uygulanması mümkün bulunmaktadır.

İki yıllık sürenin tespitine ilişkin özellikli durumlar (e) bendinde yer alan istisnaya ilgili olmak üzere tebliğin aşağıdaki aynıyla yer verilen bölümlerinde açıklığa kavuşturulmuştur.

“5.6.2.3.1.1. Bedelsiz olarak veya rüçhan hakkı kullanılmak suretiyle elde edilen hisse senetlerinde iktisap tarihi Kurumların mevcut hisse senetleri dolayısıyla ellerinde bulunan rüçhan hakkı kuponları karşılığında itibari değeriyle yeni hisse senedi iktisap etmeleri halinde, yeni iktisap edilen söz konusu hisse senetleri açısından iktisap tarihi olarak, eski hisse senetleri ya da iştirak hissesinin iktisap tarihi esas alınacaktır. Aynı durum, iştirak edilen kurumun nedeni ne olursa olsun yapmış olduğu sermaye artışı dolayısıyla bedelsiz olarak iktisap edilen hisse senetleri açısından da geçerli olacaktır. Bunun dışında, rüçhan hakkı dolayısıyla itibari değerinden farklı bir değerle hisse senedi iktisap edilmesi durumunda; bu hisse senetlerinin iktisap tarihi olarak, eski hisse senetleriyle ilişkilendirilmeksizin, fiilen kurumun aktifine girdikleri tarih esas alınacaktır.

¹³⁵ Filiz Keskin, **a.g.e.**, s.42.

5.6.2.3.1.2. Devir ve bölünme hallerinde iktisap tarihi Kurumlar Vergisi Kanununun 19 ve 20. maddeleri kapsamında gerçekleştirilen devir, tam ve kısmi bölünme hallerinde, devir veya bölünme suretiyle devralınan taşınmazlar, iştirak hisseleri, kurucu senetleri ve intifa senetleri ile rüçhan haklarının iktisap tarihi olarak, devir alınan veya bölünen kurumdaki iktisap tarihi esas alınacaktır.

5.6.2.3.1.3. İnşa halindeki binalarda 2 yıllık sürenin tespiti Kurumlar tarafından, inşaatı henüz tamamlanmayan, fiilen kullanma imkânı da bulunmayan binaların satılması halinde; kurum aktifinde iki tam yıl kayıtlı olması koşuluyla, sadece binanın arsasının satış kazancına tekabül eden kısmı kurumlar vergisinden istisna olacaktır. Ancak, arsa üzerinde inşa edilen ve aktife kaydedilen binanın, kurum adına tapuya tescil edilerek satılması halinde, satılan binanın iki yıllık aktifte bulundurulma süresinin başlangıç tarihi olarak, inşaatın tamamlandığı ve bina olarak kullanılmaya başlandığı tarih esas alınacaktır.

5.6.2.3.1.4. Aynı kuruma ait iştirak hisselerinin iktisabında 2 yıllık sürenin tespiti Kurumlar vergisi mükelleflerinin, aynı kuruma ait değişik tarihler itibarıyla iktisap ettikleri iştirak hisselerinin bir kısmını satmaları durumunda, söz konusu iştirak hisselerinin iki tam yıl aktifte yer alma şartını sağlayıp sağlamadığının tespitinde ilk giren ilk çıkar (FİFO) yönteminin kullanılması gerekmektedir.”

Tebliğde yapılan ve yukarıda özet olarak yer verilen açıklamalardan anlaşıldığı üzere, kanun koyucu irade söz konusu sürenin tespitinde fiili iktisap tarihini esas almaktadır. Eğer iktisap daha önce elde edilmiş hak veya paylardan kaynaklanıyorsa kanun koyucu burada iktisap tarihi olarak ilk iktisap tarihinin esas alınmasını öngörmektedir.

2.3.2.7.6. Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazancının Elde Edildiği Tarih İtibariyle Aralıksız Olarak En Az Bir Yıl Süreyle Nakit Varlıklar Dışında Kalan Aktif Toplamının %75 veya Daha Fazlasının Yurtdışı İştiraklerinden Oluşması

Yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnasına ilişkin son şart ise kazancın elde edildiği tarih itibarıyla, aralıksız olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının %75 veya daha fazlasının yurtdışı iştirak hisselerinden oluşması gerekliliğidir.

İstisnaya ilişkin bu şart, istisnanın düzenlendiği bentteki en karmaşık ve teknik kısımdır. İstisnanın bu unsuru iştirak hisselerini elinde tutan anonim şirketin bilanço yapısına ilişkin bir değerlendirme yapılmasını zorunlu tutmaktadır. Bu bilançonun hangi finansal raporlama çerçevesine göre hazırlanacağı konusunda bentte bir ifade yer almamakla birlikte her ne kadar mükelleflerin TFRS ile TMS'ye uygun olarak bilanço hazırlama hakları bulunsa da vergi kanunlarının uygulanması bakımından mükelleflerin Muhasebe Sistemi Uygulama Genel Tebliğlerinde belirtilen ilkeler çerçevesinde hazırlayacakları bilançoların esas alınması gerektiği açıktır.¹³⁶

Oysa bentte nakit ve benzeri varlıklar ifadesi yer almamaktadır. Nakit ve nakit benzeri varlıklar TFRS/TMS'lerde tanımlanan bir bilanço bileşenidir.¹³⁷ Tek Düzen Hesap Planında bu unsurun karşılığı “10. Hazır Değerler” hesap grubudur. Tek Düzen Hesap Planına göre bu hesap grubu altındaki hesaplar aşağıdaki gibidir:¹³⁸

“10. Hazır Değerler” hesap grubunun, “*nakit olarak elde veya bankada bulunan varlıklar ile istenildiği zaman değer kaybına uğramadan paraya çevirme imkânı bulunan varlıkları (Menkul kıymetler hariç) kapsadığı*” 1 Sıra No.lu Muhasebe Sistemi Genel Tebliğinde açıklanmıştır.

¹³⁶ Başak Ataman, Evrim Altuk Özden, **Tek Düzen Hesap Planına Göre Hazırlanan Finansal Tabloların UFRS'ye Uyarlanması ve Rasyo Yöntemi ile Analizi**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 44, 2009, s.59.

¹³⁷ Başak Ataman, Evrim Altuk Özden, **a.e.**, s.61-62.

¹³⁸ Fevzi Sürmeli, **Genel Muhasebe**, Anadolu Üniversitesi, 2006, s.56.

“100 Kasa Hesabı

Kasa hesabı, işletmenin elinde bulunan ulusal ve yabancı paraların TL karşılığının izlenmesi için kullanılmaktadır.

101 Alınan Çekler Hesabı

Bu hesap gerçek ve tüzel kişiler tarafından işletmeye verilmiş olup, henüz tahsil için bankaya verilmemiş veya ciro edilmemiş olan çeklerin izlenmesini sağlar.

102 Bankalar Hesabı

Bu hesap, işletmece yurtiçi ve yurtdışı banka ve benzeri finans kurumlarına yatırılan ve çekilen paraların izlenmesini kapsar.

103 Verilen Çekler ve Ödeme Emirleri Hesabı (-)

İşletmenin üçüncü kişilere bankalardan çekle veya ödeme emri ile yapacağı ödemeler bu hesapta izlenir.

108 Diğer Hazır Değerler Hesabı

Nitelikleri itibarıyla hazır değer sayılan pullar, vadesi gelmiş kuponlar, tahsil edilecek banka ve posta havaleleri (yoldaki paralar gibi) değerleri kapsar.”

Oysa tebliğde yukarıda da ifade edildiği üzere idare genişletici bir yorum yaparak “11. Menkul Kıymetler” hesap grubu altında takip edilen iktisadi kıymetlerin de nakit varlıklar olarak dikkate alınması gerektiğini düzenlemiştir.¹³⁹

“Bu hesap grubu ile ilgili olarak aynı tebliğde bu grup, faiz geliri veya kâr payı sağlamak veya fiyat değişmelerinden yararlanarak kârlar elde etmek amacı ile geçici bir süre elde tutulmak üzere alınan hisse senedi, tahvil, hazine bonosu, finansman bonosu, yatırım fonu katılma belgesi, kâr-zarar ortaklığı belgesi, gelir ortaklığı senedi

¹³⁹ Başak Ataman, Evrim Altuk Özden, a.g.e., s.62.

gibi, menkul kıymetler ile bunlara ait değer azalma karşılıklarının izlenmesi amacıyla kullanılır.” denilmektedir.

Bu grup aşağıdaki hesaplardan oluşur.

“110. Hisse Senetleri Hesabı

Geçici olarak, elde tutulan hisse senetleri bu hesapta izlenir.

111. Özel Kesim Tahvil, Senet Ve Bonoları Hesabı

Özel sektörün çıkartmış bulunduğu tahvil, senet ve bonolar bu hesapta izlenir.

112. Kamu Kesimi Tahvil, Senet ve Bonoları Hesabı

Kamu tarafından çıkartılmış bulunan tahvil, senet ve bonolar bu hesapta izlenir.

118. Diğer Menkul Kıymetler Hesabı

Hisse senetleri, kamu ve özel sektör tarafından çıkarılmış bulunan tahvil, bono ve senetlerin dışındaki diğer menkul kıymetlerin takip edildiği hesaptır.

119. Menkul Kıymetler Değer Düşüklüğü Karşılığı Hesabı (-)

Menkul kıymetlerin borsa veya piyasa değerlerinde önemli ölçüde ya da sürekli olarak değer azalması olduğu tespit edildiğinde ortaya çıkacak zararların karşılanması amacı ile ayrılması gereken karşılıkların izlendiği hesaptır.”

TDHP çerçevesinde bilançonun aktif toplamı aşağıdaki hesap gruplarından oluşmaktadır.¹⁴⁰

“I- DÖNEN VARLIKLAR

A. Hazır Değerler

B. Menkul Kıymetler

¹⁴⁰ Şeref Kalaycı, Ömer Tekşen, Hüseyin Dalgıç. **Tekdüzen muhasebe sistemi uygulamalarının genel bir değerlendirilmesi ve Batı Akdeniz Bölgesine yönelik uygulama.** Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:25, 2005, s.175.

- C. Ticari Alacaklar
- D. Diğer Alacaklar
- E. Stoklar
- F. Yıllara Yaygın İnşaat ve Onarım Maliyetleri
- G. Gelecek Aylara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları

II- DURAN VARLIKLAR

- A. Ticari Alacaklar
- B. Diğer Alacaklar
- C. Mali Duran Varlıklar
- D. Maddi Duran Varlıklar
- E. Maddi Olmayan Duran Varlıklar
- F. Özel Tükenmeye Tabi Varlıklar
- G. Gelecek Yıllara Ait Giderler ve Gelir Tahakkukları
- H. Diğer Duran Varlıklar”

İstisnadan yararlanacak olan şirket satış anı itibarıyla bilançosunu çıkaracak ve bu bilanço yukarıda yer verilen şartları sağlayacaktır. Bu şartlar aşağıdaki gibi formüle edilebilir.

$$[(\text{Dönen Varlıklar} + \text{Duran Varlıklar}) - (10. \text{ Hazır Değerler} + 11. \text{ Menkul Kıymetler})] * \%75 \geq (24. \text{ Mali Duran Varlıklar})$$

Yukarıdaki formülde “11. Menkul Kıymetler” hesap grubunun iyi analiz edilmesi ve hesaplamalarda dikkate alınması gerekmektedir.

İdarenin yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnasında genişletici bir yorum yaptığı ifade edilmiştir. Gerçekten de aşağıdaki örnekten de görüleceği üzere tebliğle yapılan bu düzenleme istisnanın uygulanma şartlarını kolaylaştırıcı bir diğer ifadeyle %75’lik oranı sağlama konusunda mükelleflerin lehine bir sonuç doğurmaktadır.¹⁴¹

Örneğin A A.Ş.’nin bilançosunun aktif yapısı aşağıdaki gibi olsun.

¹⁴¹ Şeref Kalaycı, Ömer Tekşen, Hüseyin Dalgıç, **a.g.e.**, s.177.

Bilanço Unsuru	Bakiye
10. Hazır Değerler	50.000
11. Menkul Kıymetler	150.000
15. Stoklar	300.000
Dönen Varlıklar Toplamı	500.000
24. Mali Duran Varlıklar	1.000.000
Duran Varlıklar Toplamı	1.000.000
Aktif Toplamı	1.500.000

Yukarıda yer verilen bilançoda “11. Menkul Kıymetler” hesap grubu nakit varlıklar arasında dikkate alınarak bir hesaplama yapıldığında şirketin nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının %77’si iştirak hisselerinden oluşmaktadır. $[1.000.000 / (1.500.000 - (50.000 + 150.000)) =]$ %76,92.

Eğer “11. Menkul Kıymetler” hesap grubu hesaplamaaya dahil edilmezse bu durumda bentte aranan oran %69 olarak hesaplanmaktadır. $[1.000.000 / (1.500.000 - 50.000) =]$ %68,97.

Görüleceği üzere idarenin yaptığı düzenlemeyle söz konusu oranın sağlanması konusunda mükelleflere kolaylık sağlanmış olmaktadır.¹⁴²

¹⁴² Şeref Kalaycı, Ömer Tekşen, Hüseyin Dalgıç, a.e., s.178.

2.3.2.7.7. Kurumlar Vergisi Kanununda Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası Uygulamasına İlişkin Örnekler

2.3.2.7.7.1. Örnek 1

“Kurumlar Vergisi Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi”nde yer alan istisna hükmü ile ilgili olarak tebliğde aşağıdaki örnek verilmiştir.

“Örneğin; Türkiye’de tam mükellef olan (A) A.Ş.’nin 13/1/2006 tarihi itibarıyla üç tam yıldır aktifinde bulunan ve aralıksız olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışındaki aktif toplamının %80’i tam mükellef olmayan (B), (C) ve (D) anonim veya limited şirket mahiyetindeki şirketlere iştirakten oluşmaktadır. Söz konusu yurtdışı iştiraklerinin bilançoda görülen kayıtlı değeri 800.000.- TL, nakit varlıklar dışındaki aktif toplamı ise 1.000.000.- TL’dir. (A) A.Ş.’nin bu şirketlerin sermayesine iştirak payları da aşağıdaki gibidir:

– (B) Şirketinin sermayesi 1.000.000 TL, (A) A.Ş.’nin sermaye payı 500.000TL,

– (C) Şirketinin sermayesi 400.000 TL, (A) A.Ş.’nin sermaye payı 200.000TL,

– (D) Şirketinin sermayesi 2.000.000 TL, (A) A.Ş.’nin sermaye payı 100.000 TL’dir.

Bu takdirde, (A) A.Ş.’nin (D) şirketindeki sermaye payı %5 olduğundan ve bu iştirak payı dışındaki iştiraklerin (A) A.Ş.’nin nakit varlıklar dışındaki aktif toplamına oranı $[(500.000+200.000)/1.000.000=]$ %70 olacağından, bu kurum istisna uygulaması için gereken şartları taşımamaktadır. Bu nedenle, yurtdışı iştirak hisselerinin satışından elde edilecek kazançlar istisnadan yararlanamayacaktır.

Şayet, (A) A.Ş.’nin (D) şirketi dışında kalan diğer şirketlere iştirak etmesi nedeniyle, nakit varlıklar dışındaki aktif toplamı %75 şartını taşıyor olsaydı, (D) şirketine ait iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar için de istisnadan yararlanılabilecektir”¹⁴³

¹⁴³ Kurumlar Vergisi Genel Tebliği, Seri No:1, Resmi Gazete Sayı: 26482, 03.04.2007.

2.3.2.7.7.2. Örnek 2

“Tam mükellef (A) A.Ş. ’nin aktifi aşağıda yer alan kıymetlerden oluşmaktadır.

	Tutar	İktisap tarihi	İştirak Oranı
Kasa	20.000 TL		
Banka Mevduatı	250.000 TL		
Maddi Duran Varlıklar	150.000 TL		
Yurtdışı İştirak Hissesi (B)	75.000 TL	05.11.2016	25%
Yurtdışı İştirak Hissesi (C)	385.000 TL	03.07.2014	40%
Yurtdışı İştirak Hissesi (D)	275.000 TL	03.07.2014	15%
Yurtdışı İştirak Hissesi (E)	45.000 TL	24.04.2014	5%
Aktif toplamı	1.200.000 TL		

(A) A.Ş. aktifinde yer alan anonim ve limited şirketlere ait iştirak hisselerinin tamamını 15.09.2018 tarihinde satmıştır.

(A) A.Ş. ’nin;

- Nakit Varlıkları (Kasa ve Banka Mevduatı) dışındaki aktif toplamı (1.200.000-270.000) 930.000 TL,

- Satışın gerçekleştirildiği 15.09.2018 tarihi itibarıyla sermayesine %10’dan fazla iştirak edilmiş olan yurtdışı iştirak (B, C ve D) hisselerinin toplamı 735.000 TL olup, bu iştirak hisselerinin nakit varlıklar dışındaki aktif toplamına oranı $(735.000/930.000 \times 100)$ %79’dur. (E) şirketi sermayesine iştirak oranı %10 un altında olduğundan hesaplamalara dahil edilmemiştir. Diğer taraftan bu oran aralıksız olarak bir yıl süreyle %75 in altına düşmemiştir.

(A) A.Ş. ’nin yurtdışı iştirak hisselerinin satışını gerçekleştirdiği 15.09.2018 tarihi itibarıyla aralıksız en az 1 yıl süreyle ve en az %10 luk paya sahip olduğu yurtdışı iştirak hisselerinin toplamının nakit varlıklar dışındaki aktif toplamına oranı %79

olduğundan (bir yıl süreyle de %75'in altına düşmediğinden), %10 ve %75'lik şartlar sağlanmış bulunmaktadır.

Bu durumda 2018 yılına ilişkin olarak verilecek kurumlar vergisi beyannamesinde dikkate alınacak hususlar aşağıdaki gibidir;

**(C) ve (D) ye ilişkin iştirak hisseleri iki yıldan fazla süreyle elde tutulmuştur. Bu nedenle bunların satışından sağlanan kazançlar vergiden istisnadır.*

**(B) 'ye ait iştirak hisseleri iki yıldan daha az süreyle elde tutulmuştur. Bu nedenle, (B) 'ye ait iştirak hisselerinin satışından sağlanan kazanç için kurumlar vergisi istisnasından yararlanılamayacaktır.*

**Yurtdışı iştirak (E) 'nin sermayesine iştirak oranı %10 un altında olmasına rağmen, her birinin sermayesine en az %1 oranında ortak olunan (B), (C) ve (D) 'deki tutarların nakit varlıklar dışındaki aktif toplamına oranı %75 'i aştığından, 2 yıldan daha fazla süre elde tutulmuş olan (E) 'ye ait hisselerin satışından elde edilen kazanç da istisna olarak değerlendirilebilecektir. ''¹⁴⁴*

¹⁴⁴ Kurumlar Vergisi Genel Tebliği, Seri No:1, Resmi Gazete Sayı: 26482, 03.04.2007.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNDA YURTDIŞI İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANCI İSTİSNASINDA ÖZELLİK ARZ EDEN DURUMLAR

3.1. VERGİLENDİRME İLE İLGİLİ ULUSLARARASI İLKELER

Batı demokrasilerinin günümüzdeki çağdaş devlet tipi, demokratik sosyal hukuk devleti olarak adlandırılmaktadır. Çağdaş devlet, vergilendirme yoluyla gerçekleştirmeyi hedeflediği işlevlerini yerine getirirken demokratik sosyal hukuk devletlerinin ilkeleri doğrultusunda hareket etmektedir.¹⁴⁵ Vergilendirmeye ilişkin anayasal kurallar da demokratik sosyal hukuk devletlerinin gerekleri doğrultusunda belirlenmektedir.¹⁴⁶ Vergilendirme yetkisini, devletlerin ülkeleri üzerinde egemenlik yetkisine dayanarak vergi toplama konusunda elde ettiği hukuki ve fiili gücü şeklinde tanımlanabilmektedir.¹⁴⁷ Devletler vergilendirme yetkilerinin sınırlarını belirlerken ülkelerinin çıkarlarını gözeterek herhangi bir baskı altında olmaksızın özgürce karar vermektedir.¹⁴⁸ Bu kapsamda, devletler; gelirin hangi kaynaktan elde edildiği, geliri elde edenin hangi ülke vatandaşı olduğu veya hangi ülkede ikamet ettiği gibi detayları inceleyerek, bu kapsamda vergi alma yetkisinin sınırlarını belirlemektedirler.

Ülkeler arası iktisadi ilişkiler ve ticari faaliyetler, küreselleşmenin ortaya çıkması ve zaman içinde daha etkili olmasıyla birlikte daha da artmış ve ülkelerin sürekli iletişim halinde olmaları zaruri bir hal almıştır. Her ülkenin kendi menfaatini koruması bağlamında artan bu ilişkilerin düzenli şekilde devam edebilmesi ve belirli kurallara dayandırılabilmesi ancak hukuk mekanizmasının düzgün işleyişi ile mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda ülkeler arası vergi konusunda ortaya çıkabilecek

¹⁴⁵ Nami Çağan, **Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme**, Ankara üniversitesi Hukuk Fakültesi, s.130.

¹⁴⁶ Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, **Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, 30. Baskı, Ankara 2021, s. 33.

¹⁴⁷ Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, **a.e.**, s.57.

¹⁴⁸ Osman Pehlivan, Ersan Öz, **Uluslararası Vergilendirme**, Bursa 2015, s.15.

anlaşmazlıkların giderilebilmesi noktasında vergi hukukunun önemi ortaya çıkmaktadır.¹⁴⁹

Vergilerin, ülkelerin egemenlik haklarına dayanılarak aldıkları gelir kaynakları olduğu göz önüne alındığında, yabancı ülkede ikamet eden gerçek ya da tüzel kişilerin elde ettikleri kazançlar üzerinden hangi ülke tarafından vergilendirileceği konusunu gündeme getirmektedir. Bu kazançlar üzerinden her ülke kendisinin vergiye tabi tutma hakkı olduğunu ve yalnızca kazancın elde edildiği ülkenin değil, kazancın transfer edildiği ülke veya kazanca ortaklık eden diğer kişilerin ikamet ettiği ülkelerin de vergilendirebileceğini düşünmesi de çifte vergilendirme sorununu ortaya çıkarmaktadır.¹⁵⁰ Çifte vergilendirme genel olarak tek bir vergi konusu üzerinden birden fazla vergi alınması durumudur.¹⁵¹

Vergilemede esas olan, bir vergi konusunun bir kez vergilendirilmesi iken bazen aynı vergi konusunun birkaç kez vergilendirilmesi durumuyla da karşılaşmaktadır. Çifte vergilendirme aynı vergi otoritesince yapılabildiği gibi farklı otoriteler tarafından da yapılabilmektedir. İlk duruma örnek verecek olursak; tek bir vergi konusunun bir ülke içinde birden fazla vergi yükümlülüğü alanına girmesi veya merkezî idare ve yerel yönetimlerin aynı faaliyet üzerinden farklı vergiler tahakkuk ettirmesi, İkinci duruma örnek verilecek olursa; birden fazla devletin aynı vergi konusunu vergilendirme alanına almasından kaynaklanmaktadır. Bir gerçek veya tüzel kişinin bu durumlarla karşılaşması genellikle yaşanan ülke dışında farklı bir ülkeden kazanç sağlanıyor olması ya da edinilen bir mal olması durumunda ortaya çıkmaktadır. Vergi almayı uygun gören ülkelerden birincisi kazancın sağlandığı veya mülkün bulunduğu ülke, ikincisi ise bu kazancı sağlayan ya da mülkü edinen kişinin ikamet ettiği yer olmaları dolayısıyla kendisini vergi alınması konusunda yetkili görmektedir.

¹⁴⁹ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **Vergi Hukuku Genel Hükümler**, Ekin Yayınevi, Bursa 2016, s.327.

¹⁵⁰ İsmail Onay, **Transfer Fiyatlandırması (OECD Yaklaşımı Işığında Türk Vergi Pratiği)**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Eylül 2020, s.107.

¹⁵¹ Yücel Güçlü, **Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye**, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı XI, Kasım, 2003.s.1,(çevirimiçi: <https://www.mfa.gov.tr/cifte-vergilendirmeyi-onleme-anlasmalari-ve-turkiye.tr.mfa> Erişim tarihi:23.03.2022), s.2.

Bu konuda en yaygın örneklerden biri çokuluslu şirket kazançlarının vergilendirilmesinde karşılaşılmaktadır.

Çifte vergilendirmenin önlenmesi adına, bir ülkede ödenen vergilerin, örneğin gelirlerin ana ülkede toplanması durumuna ne oranda vergi ödeneceği hesaplanarak kazancın sağlandığı ülkede ödenen vergiden düşülmesi yöntemi uygulanabilmektedir. Bu amaçla ülkeler arasında çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalanmakta ve bu uygulamalar giderek yaygınlaşmaktadır.¹⁵²

Ülkelerin egemenlik yetkileri kapsamında vergilendirmeye yönelik hakları bulunmakta, bu hakların kullanılmasında ise uluslararası hukuk ilkeleri göz önünde bulundurularak vergilendirme yetkisinin tespiti sağlanmaktadır.¹⁵³ Çifte vergilendirme sorununun çözümlenebilmesi için uluslararası hukuk ilkeleri çerçevesinde değerlendirme yapılarak vergilendirme yetkisinin hangi ülkeye ait olduğunun tespiti gerekmektedir. Vergi kanunlarının uygulama alanının belirlenmesinde esas alınan iki ilkeden ilki şahsılık ilkesi, ikincisi ise mülk ilkesidir.¹⁵⁴

3.1.1. Şahsılık İlkesi

Verginin konusu üzerinden vergiyi alacak olan ülke ile kişi arasındaki ilişki temelde vatandaşlık, yerleşim yeri gibi kişisel bağlar üzerine kurulmaktadır. Şahsılık ilkesinin vergilendirme yetkisi üzerindeki etkisini açıklayacak olursak; vergiyi doğuran olayın nerede meydana geldiği önemli olmaksızın vergilendirmenin, kişinin ikametgâh veya vatandaşlık bağı olan devletin tarafından yapılması durumudur.¹⁵⁵

Şahsılık ilkesinin temelinde; “Yerleşim Yeri İlkesi” ve “Vatandaşlık İlkesini” bulunmaktadır.

¹⁵² Yücel Güçlü, **a.g.e.**, s.2.

¹⁵³ Osman Kağan Ergür, Bölüm 3: **Uluslararası Hukuk İlkeleri Çerçevesinde Vergilendirme Yetkisi, Uluslararası Ekonomi, Parasal İktisat**, İksat Yayınevi, 2020, s.111.

¹⁵⁴ Yusuf Karakoç, **Genel Vergi Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2007, s.120

¹⁵⁵ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **a.g.e.**, s.329.

3.1.1.1. Yerleşim Yeri İlkesi

Yerleşim yeri ilkesine göre vergi yükümlüsü kazancı elde ettiği ülke önemli olmaksızın, yerleşik bulunduğu ülkede tarafından vergilendirilmektedir. Bu vergilendirme şekline aynı zamanda “dünya geliri” ya da “evrensellik ilkesi” ne göre vergilendirme de denilmektedir.¹⁵⁶ Ülkemizde GVK’nin 3. maddesine göre, Türkiye’de yerleşik bulunanlar Türkiye içinde ve dışında elde ettikleri kazançlarının tamamı üzerinden Türkiye’de vergilendirilirler. Aynı şekilde Kurumlar Vergisi Kanununun (KVK) 3. maddesine göre, iş merkezi Türkiye’de bulunan kurumlar tam mükellef olarak değerlendirilmektedir. Bu durumda, tam mükellef olarak nitelendirilen kurumlar hem yurtiçi, hem de yurtdışında elde ettikleri kazançlarının tamamı üzerinden Türkiye’de vergilendirilmektedir.

Bu ilke 20. yüzyılda ortaya çıkan maliye ve iktisat teorileri etrafında şekillenmiş olup, kişinin dünyanın herhangi bir yerinde elde ettiği gelirin yerleşik bulunduğu ülke tarafından vergilendirilmesini esas almaktadır. Yerleşim yeri ilkesinin temelinde kişilerin kamu hizmetinden yararlandığı ülkenin kamu gelirlerine de katkıda bulunması anlayışı ile hem yurtiçi hem de yurtdışından elde ettikleri gelirlerin tümünün vergilendirilmesi sağlanmaktadır.¹⁵⁷ Gelişmiş olan ve genellikle sermaye ihraç eden ülkeler yerleşim yeri ilkesini tercih etmektedirler.¹⁵⁸ Bu açıdan değerlendirildiğinde vergi hukukunun uygulanmasının kişi yönünden belirlendiği “tam mükellefiyet” esasına göre vergilendirme söz konusudur.¹⁵⁹

3.1.1.2. Vatandaşlık İlkesi

Vatandaşlık İlkesi bir ülke vatandaşı olan gerçek ya da tüzel kişinin ikamet ettiği yer dikkate alınmaksızın vatandaşı olduğu ülke tarafından vergilendirilmesini esas alan uluslararası vergilendirme ilkesidir. Vatandaşlık ilkesi, kişiler hangi ülkenin vatandaşı ise o ülkeye dünya çapındaki tüm kazançlarını vergilendirme yetkisini vermektedir. Türkiye’de vatandaşlık ilkesinin uygulama alanlarına örnek olarak GVK

¹⁵⁶ Osman Pehlivan, Ersan Öz, **a.g.e.**, s. 72.

¹⁵⁷ Elif Cenkeri, **Uluslararası Düzeyde Yasa Çakışmaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, cilt:12, s.196.

¹⁵⁸ Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, **Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, Ankara 2018, s. 61.

¹⁵⁹ Elif Cenkeri, **a.g.e.**, s.198.

madde 3 gösterilebilir. Bu kapsamda yurtdışında ikamet eden bazı Türk vatandaşları tam mükellef kabul edilerek yurtdışında elde ettikleri tüm gelirlerin Türkiye Cumhuriyeti tarafından vergilendirileceği hüküm altına alınmıştır.¹⁶⁰

Veraset ve İntikal Vergisi Kanununun 1. maddesi de vatandaşlık ilkesinin uygulanmasına örnek olarak gösterilebilir. Söz konusu maddede “Türkiye Cumhuriyeti tabiiyetinde bulunan şahıslara ait malların” veraset yoluyla veya herhangi bir suretle intikalinin veraset ve intikal vergisine tabi olduğu belirtilmektedir.¹⁶¹

3.1.2. Mülkilik İlkesi

Mülkilik ilkesi, bir ülke sınırları içinde uygulanacak vergi konularının o devlet tarafından uygulanan kanunlara göre uygulanabilir olmasıdır. Mülkiyet ilkesinin temelinde “Kaynak İlkesi”, “Varış Ülkesi İlkesi”, ve “Çıkış Ülkesi İlkesi” bulunmaktadır.

3.1.2.1. Kaynak İlkesi

Kaynak İlkesinde gelirin elde edildiği ülke önem arz etmektedir. Bu ilkeye göre yaygın olarak uygulanan ülkelerin yalnızca kendi ülke sınırları içinde elde edilen kazançları vergilendiriyor olması durumudur.

Vergilendirme yapılırken kazancı elde eden kişiye müracaat edilmektedir. Vergilendirmeyi yapan ülke kendi egemenliği altında bulunan vergiyi doğuran olayları ve vergi konularını dikkate almaktadır ve bu durumun dayandığı hukuksal ilişki iktisadi bağ temeline dayanmaktadır.¹⁶² Bu ilkeye göre uygulanan hukuk kuralları yerli yabancı ayrımı yapılmaksızın uygulanmaktadır. Türkiye’de GVK’ye göre Türkiye’de yerleşik bulunmayan gerçek kişilerden yalnızca Türkiye sınırları içinde elde ettikleri kazançlar üzerinden vergi alınmaktadır. Dar mükellefiyet olarak adlandırılan bu durum KVK’de ise kanuni merkez ve iş merkezlerinin her ikisinin birden Türkiye’de

¹⁶⁰ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **a.g.e.**, s. 331

¹⁶¹ Osman Pehlivan, Ersan Öz, **a.g.e.**, s. 24

¹⁶² Osman Pehlivan, Ersan Öz, **a.g.e.**, s. 73.

bulunmaması durumudur ve aynı şekilde sadece Türkiye sınırları içerisinde elde ettikleri kazançlar üzerinden vergilendirilmektedirler.¹⁶³

Kaynak ilkesinde vatandaşlık ya da yerleşim yeri ilkesinin aksine kişinin uyruğu veya ikamet yerinin bir önemi bulunmamakta, vergilendirme yetkisine sahip olan ülkenin tüm vergisel işlemlerde yetki sahibi olması esas alınmaktadır.¹⁶⁴ Kaynak ilkesi genellikle sermaye ithal eden gelişmekte olan ülkeler tarafından kullanılmaktadır.¹⁶⁵

Kaynak ilkesi, ülkede yaşayan diğer ülke vatandaşları da dahil olmak üzere gelir elde eden herkesin genellik ilkesi kapsamında iktisadi anlamda vergi ödeme potansiyeline haiz kişi ve kurumların tamamı üzerinde vergilendirme yetkisine sahip olunmasını sağlamaktadır.¹⁶⁶ Bu ilkenin uygulama alanına Emlak Vergisi Kanunu m.1’de yer alan “Türkiye sınırları içinde bulunan binalar bu kanun hükümlerine göre Bina Vergisine tabidir.” hükmü ile Katma Değer Vergisi Kanunu m.1’de sayılan “Türkiye’de yapılan işlemlerin KDV’ye tabi tutulması” örnek gösterilebilir.¹⁶⁷

Esas olarak kaynak ilkesini kullanan devletler ülkeye yatırımda bulunan yabancılar üzerindeki vergi yükünü azaltıcı politikaları takip etmektedir.¹⁶⁸ Kaynak ilkesi ile vergilendirmede oluşan esas sorun ise kaynak ilkesinin tespit edilmesindeki zorluklar ve farklılıklardır.¹⁶⁹

3.1.2.2.Varış Ülkesi İlkesi

Uluslararası ticarete malın üretimini yapan ülke ile tüketimini yapan ülke arasında vergilendirme yetkisine sahip olan ülke belirlenmesinde uyumsuzlukların çıkması olası bir durumdur. Üretim yeri ile tüketim yerinin aynı ülke olması durumunda

¹⁶³ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **a.g.e.**, s. 332.

¹⁶⁴ Elif Cenkeri, **a.g.e.**, s.200.

¹⁶⁵ Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, **a.g.e.**, s. 61.

¹⁶⁶ Elif Cenkeri, **a.g.e.**, s.201.

¹⁶⁷ Osman Kağan Ergür, **a.g.e.**, s.116.

¹⁶⁸ Gökhan Terzi, **Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önlemeye Yönelik Model Vergi Anlaşmaları ve Anlaşmaların Çözüm Yöntemleri**, Gümrük ve Ticaret Dergisi, 2018, cilt:12, s.78.

¹⁶⁹ İclal Dağlıoğlu, Hüseyin Güçlü Çiçek, **Uluslararası Vergileme İlkeleri ve Uluslararası Vergilemenin Amaçları üzerinde Bir Değerlendirme**, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2014, Cit:12, s.33.

herhangi bir sorun oluşmamakta iken, farklı olması durumunda vergilendirmeye ilişkin uluslararası ilkeler kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir.¹⁷⁰

Bir malın üretildiği ülkenin neresi olduğuna bakılmaksızın mala ait vergilendirmenin o malın tüketildiği ülke tarafından yapılması durumudur. Bu ilke ile dolaylı vergiler açısından ülke sınırlarını geçen mallar ile ilgili vergi alma yetkisi düzenlenmektedir.¹⁷¹

Hizmet ve mal alımlarından alınan dolaylı vergilerde kaynak ilkesi uygulanmakta ve bu uygulama varış ülkesi ilkesine denk düşmekte yani malın tüketildiği ülke vergilendirme yetkisine sahip olmaktadır.¹⁷²

Bu uygulamaya bir örnek verecek olursak; bir ülkede üretilen bir malın yabancı bir ülkeye ihraç edilmesi durumunda mala uygulanan KDV ihraççı ülkeye iade edilerek o ülke ile arada herhangi bir bağ kalmaması sağlanır, sonrasında ithalatçı ülke tarafından o ülke kanunlarına göre uygulanan KDV uygulanır.¹⁷³

3.1.2.3. Çıkış Ülkesi İlkesi

Varış ülkesi ilkesinin tam tersi olarak uygulanan bir diğer ilke ise *Çıkış Ülkesi İlkesi*'dir. Burada ise ihraççı ülke kanunlarına göre uygulanan KDV geçerli olmaktadır. Her ülke, açıkladığımız vergilendirme ilkelerinden uygulanmasını uygun gördüğü vergilendirme ilkesini benimsemekte ve uygulamaktadır. Bu uygulamalar sonucunda ise şahsılık ve mülkilik ilkeleri aynı vergi üzerinde farklı vergi uygulanması ile birlikte tek vergi konusu üzerinden birden fazla ülkenin vergi uygulaması sonucu yani çifte vergilendirme sorunu ile karşı karşıya kalınmaktadır.¹⁷⁴

Çifte vergilendirme ise ülkeler arasında sermaye transferleri üzerinde bir maliyet yaratan, ayrıca refah düzeyinin verimli alanlarda üretim faktörü kullanılması yoluyla arttırılması hedefinin de önüne geçen bir olgu olarak değerlendirilebilir. Buradan hareketle en verimli alanlarda kullanılması engellenen üretim faktörlerinin

¹⁷⁰ Osman Kağan Ergür, **a.g.e.**, s.117.

¹⁷¹ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **a.g.e.**, s. 333 .

¹⁷² Osman Pehlivan, Ersan Öz, **a.e.**, s. 75.

¹⁷³ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **a.e.**, s. 333 .

¹⁷⁴ Mualla Öncel, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, **a.g.e.**, s. 58

daha az verimli alalarda kullanılması sermaye ihracının da önüne geçen bir uygulamaya dönüşecektir.

Yerli sermaye ile yabancı sermaye arasında haksız rekabete neden olması nedeniyle çifte verginin önlenebilmesi adına tüm dünya ülkeleri bu konuda anlaşmaya varılması konusunda hemfikir olduğundan anlaşmalar düzenlenmektedir. Düzenlenen bu anlaşmalarla bir ülkede bulunan yabancı ülke vatandaşı veya mukimi olan gerçek ya da tüzel kişilerin elde ettikleri kazançlar niteliklerine göre sınıflandırılarak, bu vergilerin hangi ülke vergilendirme konusuna girdiği ve bu kazancın ne oranda vergilendirildiği tespit edilmektedir.¹⁷⁵

Çifte vergilendirmenin iktisadi açıdan hem mikro hem de makro anlamda sonuçlar doğurması kaçınılmazdır.

Çifte vergilendirmenin mikro etkilerini değerlendirirken mükelleflerin uğradıkları gelir kayıplarından bahsedebiliriz. Aynı zamanda vergi iktisadi faaliyetler açısından değerlendirdiğimizde önemli bir maliyet unsuru olarak çifte vergilendirme durumunda bu maliyetin artmasıyla vergi mükelleflerinin vergiden kaçınma veya kısıtlama gibi etkilerin kaçınılmaz olacağı bir gerçektir. Makro etkilerden bahsetmek istediğimizde ise ülkelerin farklı oranlarda uyguladıkları vergiler dolayısıyla uluslararası kaynak dağılımı etkinliği ve ülkeler arası vergilendirmede eşitlik sağlanamayacaktır.¹⁷⁶

Çifte vergilendirme sonrasında ilk zamanlar vergiyi alan ülkenin kamu gelirlerinde artış gözlemlenmesine karşın uzun vadede iktisadi faaliyetlerin hız kesmesine neden olacağından vergilendirilebilir alanların azalması ve bu yolla kamu gelirlerinin azalmasına neden olacaktır. Bahsettiğimiz tüm bu olumsuz etkiler günümüzde küreselleşmenin en önemli faktörü olan serbestlik anlayışına gölge düşürmekte ve uluslararası faaliyetlerin büyümesi açısından birtakım belirsizliklere neden olmaktadır.¹⁷⁷

¹⁷⁵ İsmail Onay, a.g.e, s.110.

¹⁷⁶ Özgür Saraç, **Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2006, s. 88.

¹⁷⁷ Özgür Saraç, **a.e.**, s. 89.

3.2. ÇİFTE VERGİLENDİRME VE ÇİFTE VERGİLENDİRMEYİ ÖNLEMeye YÖNELİK UYGULANAN YÖNTEMLER

3.2.1. Çifte Vergilendirme

Küreselleşmenin artması dolayısıyla iktisadi ilişkilerin gelişmesi sonucunda birçok alanda gözlemlendiği gibi vergilendirme açısından da oldukça önemli gelişmeler ve değişimler gerçekleşmiştir. Bu değişimler sonucunda ortaya çıkan farklı kavramların doğal bir sonucu olarak sorunlarla karşılaşmıştır. Çifte vergilendirme sorunu da iktisadi gelişmelerin sonucunda ortaya çıkan sorunlardan birisi olarak nitelendirilmektedir.¹⁷⁸

Çifte vergilendirme, aynı vergi döneminde aynı vergi konusu üzerinden birden fazla kez vergi alınması olarak tanımlanmaktadır. Vergilemede esas olan tek bir vergi konusu üzerinden bir kez vergi alınması iken bazen aynı vergi konusunun birkaç kez vergilendirilmesi durumuyla da karşılaşmaktadır.¹⁷⁹

Çifte vergilendirme konusunda mali literatürde birden çok tanımlama yapılmıştır, bunlardan bazıları şu şekildedir:

*“Aynı vergi mevzuu üzerinde birden fazla vergilendirme yetkisinin çatışmasından veya aynı yetkinin birkaç kez kullanılmasından dolayı, aynı vergi konusundan birden fazla vergi alınmasına çifte vergi denir.”*¹⁸⁰

*“Birden fazla devlete ait vergilendirme yetkisinin çakışmasından veya aynı yetkinin birkaç kez kullanılmasından dolayı, aynı vergi yükümlüsü ve/veya aynı vergi konusundan aynı vergilendirme dönemi içinde aynı nitelikte birden fazla vergi alınmasıdır.”*¹⁸¹

Çifte vergilemenin önlenmesi konusunda önemli çalışmalar yapan “Organization for Economic Cooperation and Development (OECD)” tarafından

¹⁷⁸ Osman Kağan Ergür, **a.g.e.**, s.118.

¹⁷⁹ Yücel Güçlü, **a.g.e.**, s.2.

¹⁸⁰ Akif Erginay, **Kamu Maliyesi**, Turhan Kitabevi, 11. Baskı, Ankara 1985, s. 162.

¹⁸¹ Billur Yaltı Soydan, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, Beta Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 1995, s. 3.

hazırlanan “Gelir ve Servet Üzerinden Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşma Taslağı” konulu raporda, çifte vergilendirme tanımı şu şekildedir:

*“Milletlerarası çifte vergileme olayı, genellikle, iki veya daha fazla devletin aynı mükellefi aynı konuda ve belirli dönemler içinde benzer vergilerle vergilendirmesi şeklinde tarif edilebilir.”*¹⁸²

OECD tarafından yapılan bu tanım uyarınca, çifte vergilendirmeden söz edebilmek için şu şartların varlığı gereklidir:

- a) Yükümlü kişinin aynı olması*
- b) Vergilendirme döneminin aynı olması*
- c) Vergi konusunun aynı olması*
- d) Vergi türünün aynı olması*
- e) Vergilendirme yetkisine sahip ülkelerin çokluğu”*¹⁸³

Uluslararası çifte vergilendirme, farklı sebeplerle ortaya çıkabilmektedir ve bunun sonucunda vergi hukukunda birden çok çifte vergilendirme terimleri ortaya çıkmıştır. “Hukuki Anlamda Çifte Vergilendirme” ve “Milletlerarası Ekonomik Çifte Vergilendirme” kavramları, uluslararası literatürde kullanılan iki farklı terimdir. Bu terimler OECD tarafından yayımlanan bir raporda ilk defa dile getirilmiş ve uluslararası çifte vergilendirme iktisadi ve hukuki olmak üzere ikiye ayrılmıştır.¹⁸⁴

a) Hukuki anlamda çifte vergilendirme (Juridical double taxation): Birden fazla ülkenin, vergilendirmede farklı ilkeler benimsemeleri veya kabul ettikleri ilkeleri birbirinden farklı uygulamaya koymaları sonucunda, aynı kişinin, aynı vergi konusu

¹⁸² Selahattin Tuncer, **Çifte Vergilendirme ve Milletlerarası Vergi Anlaşmaları**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Yayın No: 112-66, Sevinç Matbaası, Ankara 1974, s. 5-6.

¹⁸³ Osman Pehlivan Ersan Öz, **a.g.e.**, s. 75.

¹⁸⁴ Sude Can, **Çifte Vergilendirme ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri**. Hukuk Gündemi, Sayı:1, 2018, (çevirimiçi: <http://www.ankarabarosus.org.tr/siteiler/ankarabarosus/hgdmakale/2018-1/10.pdf> Erişim tarihi:23.03.2022), s.49.

üzerinden birden fazla kez vergiye tabi tutulmasıdır.¹⁸⁵ Her iki ülkede de gelir veya kazanç elde eden kişiler bakımından hukuki çifte vergilendirmeyi sonucunu doğuran neden, ülkelerin vergilendirme yetkilerinin sınırlarının belirlenmesinde farklı kriterleri benimsemiş olmalarıdır. Bu şekilde ülkelerin birisinde vergi mükellefi kişi, aynı vergi konusu için birden fazla kez vergiye tabi tutulmuş olacaktır.¹⁸⁶

OECD Model Anlaşmasında, hukuksal anlamda çifte vergilendirmenin ortaya çıkabileceği üç durumdan bahsedilmektedir:

“1. Bir kişinin her iki devlet tarafından ülke içi ve ülke dışı gelir ve servetinin vergilendirilmek istenmesi halinde çifte vergileme problemi ortaya çıkar. Bu şekilde ortaya çıkan çifte vergileme, kişinin, her iki devlet tarafından kendi ülkesinde mukim kabul edilmesinden kaynaklanmaktadır. Yani, çifte mukimlik durumunda kişinin, her iki ülkede elde ettiği kazançlardan ötürü her iki ülke de vergilendirme yetkisini kullanacak; kişi bu şekilde çifte vergileme sorunu ile karşılaşılacaktır.

2. Bir kişinin ikametgâhının bulunduğu ülke dışında bir ülkede gelir elde etmesi veya servetinin bulunması durumunda, her iki devlet de bu gelir ve serveti vergilendiriyorsa, bu halde de çifte vergileme ortaya çıkacaktır. Bu şekilde ortaya çıkan çifte vergileme sorunu, ikamet veya kaynak ilkesini uygulayan devletlerden birisinin vergilendirme hakkından vazgeçmesi ile çözümlenebilecektir.

3. Bir ülkede sabit işyeri bulunan kişinin, diğer bir ülkede gelir elde etmesi veya servetinin bulunması durumunda, her iki devletin de aynı gelir ve serveti vergilendirmesi halinde de çifte vergileme ortaya çıkacaktır. OECD Model Anlaşması bu son durumu kapsamamaktadır. Dolayısıyla, bu şekilde ortaya çıkan çifte vergileme problemi OECD Model Anlaşmasında çözüme kavuşturulmamıştır.”¹⁸⁷

¹⁸⁵ Yusuf Karakoç, **a.g.e.** 121.

¹⁸⁶ Levent Başak, **Çifte ve Mükerrer Vergileme Kavramının Analizi ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Uygulanacağı Kişiler**, E-Yaklaşım, Sayı:21, Nisan 2005, s.3.

¹⁸⁷ Sude Can, **Çifte Vergilendirme ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri**. Hukuk Gündemi, Sayı:1, 2018, (çevirimiçi: <http://www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/hgdmakale/2018-1/10.pdf> Erişim tarihi:23.03.2022), s.50.

b) İktisadi Çifte Vergilendirme: Verginin konusunu oluşturan kazanç ve iratlardan ötürü birden fazla devlette uygulanan farklı vergilendirme kanunları neticesinde, kişinin birden fazla devlette vergi mükellefi olduğu varsayımı altında, aynı vergi konusu üzerinden hem gelir hem de kurumlar vergisine tabi tutulması durumudur. Uluslararası iktisadi çifte vergilendirme, ülkelerin vergi kanunlarındaki farklı düzenlemeler gereğince, bir ülkede kurumlar vergisine tabi olan bir gelir veya kazanç unsurunun, diğer ülkede verginin konusuna alınmamasından dolayı ortaya çıkmaktadır. Bir diğer neden, vergi matrahının hesaplanırken ülkeler arasında farklı yöntemler kullanılıyor olmasıdır.¹⁸⁸

Ülkeler aynı vergi konusu üzerinden aynı gerçek ya da tüzel kişiyi vergilendirmek amacıyla birbirine zıt düşen ilkeleri tercih ettikleri zaman uluslararası hukuk bakımından da çatışan yetki alanları oluşmasına neden olmaktadır. Bu şekilde yapılan vergilendirme neticesinde rekabet eşitsizlikleri dolayısıyla da ulusal refah düzeyleri olumsuz etkilenmektedir.¹⁸⁹

Çifte vergilendirme aynı vergi otoritesince yapılabildiği gibi farklı otoriteler tarafından da uygulanabilmektedir. Bu durumların ilkinde örneklendirecek olursak, aynı vergi konusunun ülke içinde birden fazla vergi yükümlülüğü alanına girmesi veya merkezî idare ve yerel yönetimlerin aynı faaliyet üzerinden farklı vergiler tahsil etmeleri durumundan bahsedebiliriz. İkinci durum için ise birden fazla devletin aynı vergi konusunu vergileme kapsamı içine alması durumunu örnek olarak verebiliriz. Her iki durumda da bir kimsenin yaşadığı ülke dışında başka bir ülkeden gelir sağlaması veya orada bir mülke sahip olması nedeniyle çifte vergilendirme sonucu doğmaktadır.¹⁹⁰

Çifte vergilendirmenin mikro etkilerini değerlendirecek olursak, çifte vergilendirme nedeniyle mükellefler açısından oluşan ilave gelir kayıplarından bahsedebilmektedir. Vergilerin iktisadi faaliyetler açısından önemli bir maliyet unsuru olduğu bilinmekte, çifte vergilendirmenin ise bu maliyetleri daha da arttırarak

¹⁸⁸ Özgür Saraç, **a.g.e.**, s.88.

¹⁸⁹ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **a.g.e.**, s. 333-334

¹⁹⁰ Yücel Güçlü, **a.g.e.**, s.2.

mükelleflerin faaliyetleri üzerinde farklı alanlara kayılması veya faaliyet alanının kısıtlanması gibi etkiler oluşturabilmektedir. Uluslararası çifte vergilendirmenin makro etkilerini incelediğimizde istediğimizde ise, farklı değişkenler üzerinde meydana getirdiği etkiler düşünüldüğünde her ülkenin dolaylı ve doğrudan vergileri farklı oranlarda uygulamaları sonucuna bağlı olarak çifte vergilendirme, uluslararası kaynak dağılımı etkinliğini ve ülkeler arasında vergilendirmede eşitlik durumunu bozmakta olduğu değerlendirilmesi yapılabilmektedir.¹⁹¹

3.2.2. Çifte Vergilendirmeyi Önlemeye Yönelik Uygulanan Yöntemler

Vergilendirme yetkisi ile ilgili olarak uluslararası bağlamda ortaya çıkan sorunlardan biri olarak nitelendirilen çifte vergilendirme sorunu, ülkelerin elde edecekleri gelirlerden yoksun kalarak ulusal refah düzeyinin olumsuz yönde etkilenmesi ve bunun sonucunda ticaret ve girişim özgürlüğünün engellenmesinin yanında aynı zamanda vergi mükelleflerinin vergi yükünün artmasına neden olmaktadır.¹⁹²

Ülkelerin çifte vergilendirmeyi önleyebilmek ve doğurduğu olumsuz sonuçları bertaraf edebilmek için ülkeler ulusal çapta tek taraflı düzenlemeler getirmiş veya aralarında anlaşmalar imzalayarak uluslararası önlemler alma yolunu tercih etmişlerdir.

Ülkelerin uyguladığı yöntemler, diğer ülkelerin yabancı kaynaklar ile ilgili vergilendirme haklarının sınırlandırılması üzerine dayanmakta olup vergiyi ve matrahı esas alan düzenlemeler olarak nitelendirilmektedir.¹⁹³

Çifte vergilendirme olumsuzluklardan en az seviyede etkilenmek adına çifte vergilendirmeye sebebiyet verilmemesi, çifte vergilendirme yapılmış ise de oluşan olumsuz etkilerinin telafi edilebilmesi adına farklı yöntemler geliştirilmiştir. Hem ulusal hem de uluslararası boyutta geliştirilen bu düzenlemelerden bahsedecek olursak; uluslararası çapta yapılan düzenlemeler uluslararası anlaşmalar ve çifte

¹⁹¹ Özgür Saraç, **a.g.e.**, s.88

¹⁹² Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **a.g.e.**, s. 334.

¹⁹³ Recai Ahmet Enis Akalın, **Uluslararası Vergi Hukuku ve Çözüm Yolları**, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2014, Mersin, s.15.

vergilendirmeyi önleme anlaşımlarıdır. Ulusal çapta ise indirim (matrahtan indirim) yöntemi, mahsup (vergiden indirim) yöntemi ve istisna yöntemidir.

3.2.2.1. Çifte Vergilendirmenin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uygulanan Ulusal Yöntemler

Ülkeler kendi iç hukukunda tek taraflı düzenlemeler ile çifte vergilendirmenin etkilerini önlemeyi hedefleyebilmektedirler. Sınırlama açısından Türkiye Cumhuriyeti Kanunlarında genel bir hüküm olmamakla birlikte, çeşitli vergi kanunlarında çifte vergilendirmenin önlenmesine veya giderilmesine yönelik düzenlemeler yapılmıştır. Bu kapsamda indirim yöntemi, mahsup yöntemi ve istisna yöntemi olmak üzere belli başlı üç yöntem tercih edilmiştir. Mahsup yöntemi ve istisna yöntemi, OECD'nin örnek modelinde yer alan yöntemlerdir.¹⁹⁴

3.2.2.1.1. Matrahtan İndirim (İndirim) Yöntemi

Matrahtan indirim yönteminde, gelir ve servet vergilerinde kazanç sağlayan kişinin ikamet ettiği yeri esas alan bir vergi sistemine sahip olan bir ülkede vergi matrahı hesaplanırken yurtdışında ödenen vergiler vergi yükümlüsünün kazanç sağladığı tüm kaynaklar dikkate alınarak hesaplanan vergi matrahından düşülmekte, kalan tutar vergilendirilmektedir.¹⁹⁵ Matrahtan indirim uygulanan vergi ise bir masraf kalemi gibi dikkate alınmaktadır.¹⁹⁶

TVS'de veraset ve intikal vergisi açısından indirim yöntemi gündeme gelmektedir. Türkiye Cumhuriyeti vatandaşlarına ait yurtdışında bulunan mallar nedeniyle, o ülkede alınmış olan veraset ve intikal vergileri varsa, bunlar beyannamede gösterilmek ve belge ile ispat edilmek şartıyla, intikal eden yurtiçi ve yurtdışı servet değerleri toplamından indirilmektedir. İndirim yöntemiyle, çifte vergilendirmeyi

¹⁹⁴ Sude Can, Çifte Vergilendirme ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri. Hukuk Gündemi, Sayı:1, 2018, (çevirimiçi: <http://www.ankarabaros.org.tr/site/ankarabaros/hgdmakale/2018-1/10.pdf> Erişim tarihi:23.03.2022), s.53-54.

¹⁹⁵ Yusuf Karakoç, **a.g.e.**, s. 123.

¹⁹⁶ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek **a.g.e.**, s. 334.

önleme amaçlansa da yapılan bu düzenleme, çifte vergilendirmenin etkilerini tamamen ortadan kaldırmamaktadır.¹⁹⁷

3.2.2.1.2. Mahsup Yöntemi

Mahsup yönteminde; vergilendirme yaparken vergi yükümlüsünün ikamet ettiği ülkeyi esas alan ülkeler, vergi borcunu, yükümlülerin hem yurtiçi hem de yurtdışından sağladığı tüm kazançlar üzerinden hesaplamakla birlikte, yabancı ülkelerde daha önceden ödenmiş olan benzeri vergilerin, hesaplanan toplam vergiden düşürülmesi yoluyla yapılmaktadır.¹⁹⁸

Mahsup yöntemi vergilerin mahsup edilmesi esas aldığından, vergiden indirim yöntemi olarak da adlandırılmaktadır ve çifte vergilendirmeyi tam olarak önleyebilmektedir. Tam mükelleflerin yabancı ülkelerde elde ettikleri gelirlerden yurtdışında ödedikleri benzeri vergiler, Türkiye’de hesaplanan vergiden indirilir. Vergiden indirilecek tutar hesaplanırken, yurtdışında elde edilen gelirin Türkiye’de beyan edilen yurtiçi ve dışından elde edilen gelirler toplamına katkı oranına bakılarak aynı oranda vergiden indirim yapılır.¹⁹⁹

3.2.2.1.3. İstisna Yöntemi

Tezimiz konusunu oluşturan esas konu ise istisna yöntemidir. Bu yöntemde çifte vergilendirmenin önüne geçmek isteyen ülkeler, diğer ülkelerin kendi hukuk sistemine göre vergilendirdiği konuları, vergi dışı tutması durumudur. Bu yöntemi uygulamak isteyen ülkeler kendi kanunlarında yaptıkları düzenlemeler ile kaynak ülkede vergilendirilen kazanç unsurlarını vergi dışı tutarak vergiden istisna yöntemiyle çifte vergilendirmeyi önleyebilmektedir. Özellikle son yıllarda düzenlenen çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında istisna yöntemi yabancı ülkelere elde edilen kazançların vergi dışı tutulmasını sağlamakta ve aynı zamanda kaynak ülkede

¹⁹⁷ Yusuf Karakoç, **a.g.e.**, s. 124.

¹⁹⁸ Yusuf Karakoç, **a.e.**, s. 124.

¹⁹⁹ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek **a.g.e.**, s. 335.

vergilendirme yapılırken varsa sağlanan ek kazançların da dikkate alınmasını öngörmektedir.²⁰⁰

Son yıllarda düzenlenen çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında, istisna yöntemi, yabancı ülke gelirlerinin vergi dışı tutulmasını sağlamakla birlikte, yerleşme yeri ülkesindeki vergilendirmede ek dış gelirlerin de dikkate alınmasını öngörmektedir. “Artan oranlılık hakkının korunması” olarak da nitelendirilen bu yöntemle göre, yabancı gelir ve servet unsurları yerleşme yeri ülkesinde vergi dışı tutulmakta ancak, yurtiçi gelirlere uygulanacak olan artan oranlı vergi tarifesinin belirlenmesinde, yurtdışından elde edilen gelirler dikkate alınmaktadır.²⁰¹

3.2.2.2. Çifte Vergilendirmenin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Uygulanan Uluslararası Yöntemler

3.2.2.2.1. Uluslararası Anlaşmalar

Uluslararası iktisadi faaliyetler bir vergi yükümlüsünün aynı vergi konusu üzerinden birden fazla kere vergi ödemek zorunda bırakılması sonucunda olumsuz etkilenmektedir.²⁰²

Tüm ülkeler, kendi vergilendirme yetkisini sınırlandırarak, tek taraflı olmak suretiyle, çifte vergilendirmenin önüne geçebilir ancak bu uygulamanın yetersiz kaldığı bazı durumlar söz konusu olabilecektir. Bu aşamada çifte vergilendirmenin önlenmesinde başvurulacak yöntemlerden biri, ülkelerin kendi aralarında herhangi bir çatışmaya sebebiyet verilmeksizin vergi yetkilerini paylaşmaları vergilendirme yetkilerinin paylaşımını esas alan uluslararası anlaşmalar yapılmasıdır. Çifte

²⁰⁰ Osman Pehlivan, Ersan Öz, **a.g.e.**, s. 82-83.

²⁰¹ Osman Pehlivan, Ersan Öz, **a.e.**, s. 83

²⁰² Sude Can, Çifte Vergilendirme ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri. Hukuk Gündemi, Sayı:1, 2018, (çevirimiçi: <http://www.ankarabarusu.org.tr/siteiler/ankarabarusu/hgdmakale/2018-1/10.pdf> Erişim tarihi:23.03.2022), s.55.

vergilendirmeyi önlemeyi amaçlayan uluslararası anlaşmalar, yaygın olarak gelir ve servet vergileri üzerinden yapılmaktadır.²⁰³

Usulüne uygun şekilde düzenlenerek yürürlüğe giren çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması ile uluslararası bir vergi hukuku ortaya çıkarılmış olmaktadır. Bu noktada dikkat edilmesi gereken husus vergileme çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmasına uygun şekilde dar ve tam mükellef ayrımı yapıldıktan sonra tam mükelleflerin yurtiçi ve yurtdışı, dar mükelleflerin ise yurtiçi kaynaklardan elde edilen gelirleri üzerinden ülke iç hukuku doğrultusunda yapılmakta olduğudur. 1921 yılından bugüne kadar yürütülmekte olan uluslararası çalışmalar neticesinde, uluslararası alanda geçerliliğe sahip 2 model anlaşma meydana getirilmiş olup, bu 2 model anlaşma günümüzde de geçerliliklerini korumaktadırlar. Model anlaşmalar birer tip anlaşma niteliğindedirler. Anlaşmalar için önceden hazırlanan taslak üzerinden müzakereler yapılır ve değerlendirilir. Taraflar modele ilaveler yapabileceği gibi anlaşmaya farklı şekiller de düşebilir.²⁰⁴

a) OECD Modeli

Milletler Cemiyeti'nce başlatılan çifte vergilendirmenin önlenmesine ilişkin çalışmalar sonrasında OECD tarafından devam ettirilmiştir. 1977 yılında OECD, “Gelir ve Servet Vergilerinde Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşma Modeli” hazırlamıştır. Daha sonra 1992 ve 1995 yılında revize çalışmalar yapılan bu anlaşma modeli, sonraki anlaşmalar için tip anlaşma olarak kullanılmaya başlanmıştır. OECD modelinde vergilendirme yetkisinin gelir ve servet sahibinin ikametinin bulunduğu ülkeye ait olduğu kabul edilmektedir.²⁰⁵

OECD modelinde kural olarak, ikamet yeri, istisna kaynak ülkesi olmasının bir sonucu olarak mükelleflerin yerleşik bulundukları ülke tarafından vergilendirmesine

²⁰³ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **a.g.e.**, s. 337.

²⁰⁴ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek **a.e.**, s. 338.

²⁰⁵ Sude Can, Çifte Vergilendirme ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri. Hukuk Gündemi, Sayı:1, 2018, (çevirimiçi: <http://www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/hgdmakale/2018-1/10.pdf> Erişim tarihi:23.03.2022), s.56.

dayanmaktadır. Bu nedenle de, özellikle sermaye ihraç eden gelişmiş ülkeler lehine sonuçlar doğurmaktadır.²⁰⁶

b) Birleşmiş Milletler (BM) Modeli

BM modeli esas olarak OECD modelini esas almakla birlikte kaynak ülkenin vergilendirme yetkisine öncelik vererek, yerleşim yeri ilkesini geri plana atmaktadır.²⁰⁷ kaynak ülkesi ilkesinin benimsenmesi, BM modeli daha çok sermaye ithal eden ülkeler olan az gelişmiş ya da gelişmekte olan ülkelerin tercih ettikleri anlaşma modeli olması sonucunu doğurmaktadır.²⁰⁸

BM Modeli yatırım gelirlerine uygulanan kesinti oranlarında tavan sınırları daha esnek tutmakta, serbest meslek kazançlarında gelirin elde edildiği ülkeye vergilendirme yetkisi sunmakta ve uluslararası taşımacılık kazançlarının vergilendirilmesinde farklı tercihler sunmaktadır.²⁰⁹

3.2.2.3. Çifte Vergilendirmenin Ortadan Kaldırılmasına İlişkin Türkiye’ de Uygulanan Yöntemler

Türkiye Cumhuriyeti egemenlik yetkisine dayanarak yabancı ülkelerle muhtelif tarihli çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları imzalanmıştır. Bu anlaşmalardan ilki 3 Kasım 1970 tarihinde Avusturya ile en sonuncusu ise 11 Şubat 2014 tarihinde Gambiya ile imzalanmıştır. 2 Ocak 2019 tarihi itibarıyla Türkiye 85 ülkeyle çifte vergilendirmeyi önleme anlaşması imzalanmış bulunmaktadır. Bu anlaşmaların bazıları feshedilmiş ve yeniden imzalanmıştır. Bir kısmı ise feshedilmeksizin revize edilmiştir. Bu anlaşmaların orijinal ve Türkçe metinleri Gelir İdaresi Başkanlığı’nın internet sitesinde yer almaktadır.²¹⁰

Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarıyla iki farklı ülkenin vergilendirme yetkileri karşılıklı anlaşma yoluyla sınırlandırılmakta ve vergilendirilebilir bir iktisadi

²⁰⁶ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek **a.g.e.**, s. 337.

²⁰⁷ Osman Pehlivan, Ersan Öz, **a.g.e.**, s. 96.

²⁰⁸ Doğan Şenyüz, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **a.g.e.**, s. 340.

²⁰⁹ Billur Yaltu Soydan, **2000’li Yılların Vergisel Mozaigi: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına**, Yaklaşım Dergisi, Sayı 92, Ağustos 2000, s. 47.

²¹⁰ https://www.gib.gov.tr/sites/default/files/uluslararasi_mevzuat/VERGIANLASMALIST.htm

faaliyet üzerindeki vergi alma yetkisinin hangi ülkede olacağı belirlenmektedir. Vergilendirmede asıl olan mülkilik ve tabiiyet ilkelerinin örtüşmediği durumlarda uygulanacak ilkeler bu anlaşmaların içeriğini ve konusunu oluşturmaktadır. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının amacı dünya ülkeleri arasında geliri elde eden kişinin gelirin elde edildiği ülkenin mukimi olmadığı durumlarda aynı gelirin birden fazla vergilendirilmesini önlemektir.²¹¹

Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarıyla genel olarak gayrimenkullerden elde edilen gelirler, ticari faaliyetlerden elde edilen gelirler, uluslararası taşımacılık faaliyetlerinden elde edilen gelirler, kâr payı gelirleri, faiz gelirleri, gayri maddi haklardan elde edilen gelirler, sermaye kazançları, serbest meslek kazançları, ücret gelirleri başta olmak üzere farklı gelir unsurları düzenlenmektedir. Bir diğer ifadeyle anlaşmaya konu gelir unsurlarının her birine uygulanacak ilkeler karşılıklı olarak belirlenmektedir. Çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmaları uluslararası anlaşma niteliğinde olmaları hasebiyle normlar hiyerarşisinde yerel vergi mevzuatından önce gelmektedir.²¹²

Bu çalışmanın konusunu teşkil eden yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançların vergilendirilmesi, çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarında sermaye ve/veya değer artış kazançları başlığı altında düzenlenmektedir. Anlaşmaların bu bölümleri genel itibarıyla benzer ve hatta aynıya yakın ibarelerle düzenlenmektedir.

Türkiye'nin imzaladığı ve halen yürürlükte olan çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarına göre satış anlaşmaya taraf ülke mukimine yapıldığında vergilendirme hakkını satışın yapıldığı tarafa vermektedir. Ancak bu durumda satışa konu iştirak hisselerinin edinme tarihi ile satışı arasındaki sürenin bir yıldan fazla olmaması şartı

²¹¹ Uğur Kızılgül, Furkan Beşel, **Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşma Modelleri ve Türkiye'nin Model Yaklaşımı**. Maliye Araştırmaları Dergisi, 2019, s.301-321.

²¹² Murat Çubukçu, **Uluslararası Çifte Vergilendirme Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2006.

bulunmaktadır. Hal böyleyken bu durum diğer ülkenin de vergilendirme yetkisini ortadan kaldırmamaktadır.²¹³

Tüm bu anlatılanlara istinaden yurtdışı iştirak hisselerinin satışı değerlendirilirken, kanunda öngörülen şartları taşıyıp taşımadığına bakılarak, eğer taşıyorsa normal bir yurtdışı faaliyet gibi değerlendirilmeli, şartları taşıyorsa, elden çıkarma sonucunda kâr edilip edilmediğine bakılmalıdır. Zarar edilmiş ise kanunun 9. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendi dikkate alacaktır. Kâr edilmiş ise bu kazanç üzerinden yurtdışında vergi ödenip ödenmediğine bakılarak eğer ödenmişse Türkiye’de istisna uygulanacak, ödenmemiş ise Türkiye’de vergilendirilecektir.

3.3. KURUMLAR VERGİSİ KANUNUNDA YURTDIŞI İŞTİRAK HİSSESİ SATIŞ KAZANÇLARI İSTİSNASI DURUMLARINDA DİĞER ÖZELLİKLİ DURUMLAR

3.3.1. İlişkili Tarafların Durumu

Kurumlar vergisi mükelleflerinin yurtdışında bulunan iştirak hisselerinin satışından doğan kazançların tamamının kurumlar vergisinden istisna edilmesi ile ilgili kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde yer alan müessese ile ilgili olarak karşımıza çıkan durumlardan biri bu satışların ilişkili taraflar arasında yapılması durumudur.

Ticari hayatta bazen faaliyette bulunulan ülkenin mevzuat gerekliliklerinden bazen de firmaların iş modellerinden kaynaklamak üzere kurumlar vergisi mükelleflerinin farklı ülkelerde bir veya birden fazla şirket kurdukları durumlar görülebilmektedir. Bu gibi durumlarda yurtdışında bulunan iştirak hisselerinin satışı ilişkili taraflar arasında gerçekleşmektedir. Bu durumun yani yurtdışı iştirak hissesi satışlarının ilişkili taraflar arasında gerçekleşmesinin istisna uygulamasına engel olup olmadığı da tartışma konusu olabilmektedir.

²¹³ Uğur Kızılgül, **Uluslararası çifte vergilendirme sorunu ve Türkiye’de çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının hukuki etkinliği**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019.

İlişkili taraflar²¹⁴ Kurumlar Vergisi Kanununun “*Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı*” başlıklı 13. maddesinin 2. fıkrasında aynıyla aşağıdaki gibi tanımlanmıştır.

“İlişkili kişi; kurumların kendi ortakları, kurumların veya ortaklarının ilgili bulunduğu gerçek kişi veya kurum ile idaresi, denetimi veya sermayesi bakımından doğrudan veya dolaylı olarak bağlı bulunduğu ya da nüfuzu altında bulundurduğu gerçek kişi veya kurumları ifade eder. Ortakların eşleri, ortakların veya eşlerinin üstsoy ve altsoy ile üçüncü derece dâhil yansoy hısımları ve kayın hısımları da ilişkili kişi sayılır. Kazancın elde edildiği ülke vergi sisteminin, Türk vergi sisteminin yarattığı vergilendirme kapasitesi ile aynı düzeyde bir vergilendirme imkânı sağlayıp sağlamadığı ve bilgi değişimi hususunun göz önünde bulundurulması suretiyle Bakanlar Kurulunca ilan edilen ülkelerde veya bölgelerde bulunan kişilerle yapılmış tüm işlemler, ilişkili kişilerle yapılmış sayılır.”

Yine ilişkili taraflar tespit edilirken Kurumlar Vergisi Kanununun 13. maddesinin yukarıda alıntılanan 2. fıkrasındaki tanımın esas alınması gerekmektedir. Nitekim TFRS ile TMS’de ilişkili tarafların tanımı yer almakla birlikte istisna uygulaması bakımından söz konusu standartlarda yer alan tanımlamaların esas alınması mümkün bulunmamaktadır. Vergi Usul Kanununun “*Vergi kanunlarının uygulanması ve ispat*” başlıklı 3. maddesinin (B) fıkrasında “*Vergilendirmede vergiyi doğuran olan ve bu olaya ilişkin muamelelerin gerçek mahiyeti esastır.*” denilmektedir. Bu fıkradan anlaşıldığı kadarıyla yurtdışındaki iştirak hisselerinin ilişkili taraflara satılması durumunun kategorik olarak istisna uygulamasına engel olmadığı düşünülmektedir.²¹⁵

Diğer taraftan Kurumlar Vergisi Kanununun “*Transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü kazanç dağıtımı*” başlıklı 13. maddesi herhangi bir sınırlama olmaksızın ilişkili taraflar arasında gerçekleşen ve ticari mahiyetteki işlemlerin söz konusu maddede yazılı ilke ve şartlara uygun olmasını gerektirmektedir. Buna göre ilişkili kişilere

²¹⁴ Arif Duran, **Örtülü Kazanç Aktarımı İşlemlerinde İlişkili Kişi**, ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies), No:3. 2017.

²¹⁵ Tülin Özel Gülbil, **Transfer Fiyatlandırmasında İlişkili Kişi**, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2015, s.65

yapılan yurtdışı iştirak hissesi satış bedelinin emsallere uygunluk ilkesine aykırı olarak tespit edilmesi durumunda bu durumda kazancın tamamen veya kısmen transfer fiyatlandırması yoluyla örtülü olarak dağıtıldığı sayılacaktır.²¹⁶

Mezkûr 13. maddenin 3. fıkrasına göre emsallere uygunluk ilkesi, *“ilişkili kişilerle yapılan mal veya hizmet alım ya da satımında uygulanan fiyat veya bedelin, aralarında böyle bir ilişkinin bulunmaması durumunda oluşacak fiyat veya bedele uygun olmasını”* ifade etmektedir.

Örneğin emsal satış bedelinden daha düşük bir fiyata satış yapılması durumunda bu durum istisnanın bütünüyle ihlal edildiği anlamına gelmeyecektir. Bu gibi durumlarda re’sen veya ikmâlen yapılan tarhiyat sonucunda satış bedelinin revize edilmesi nedeniyle artırılan kazanç tutarının (istisnaya ilişkin diğer şartların da sağlandığı varsayımıyla) istisna kapsamında mütalaa edilmesi gerekmektedir. Diğer taraftan satış bedelinin ilişkili taraflar arasında gerçekleşmesi durumunda bu satışa ilişkin her türlü bilgi ve belgenin muhafaza edilmesi ve satış bedelinin emsallere uygunluk ilkesine göre belirlendiğine dair çalışmaların yapılmış olması gerekmektedir.²¹⁷

3.3.2. İştirak Hisselerinin Kurumların İradesi Dışında Elden Çıkması Durumu

Yurtdışı iştirak hisseleri ile ilgili olarak karşılaşılabilecek muhtemel bir durum da bu hisselerin sahibi olan kurumlar vergisi mükelleflerinin iradeleri dışındaki nedenlerle ellerinden çıkması durumudur.

Bir iktisadi kıymetin sahibinin iradesi dışında elinden çıkması ile satışı aynı değildir. Kanun koyucu irade kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde yer alan gayrimenkul ve iştirak hissesi satış kazancından bahsederken “satışından doğan” ifadesini kullanmışken, (c) bendinde “elden çıkarılmasından doğan” ifadelerini kullanmıştır. (e) Bendini müteakip (f) bendinde de yine “satışından doğan” ifadeleri

²¹⁶ Tülin Özel Gülbil, **a.g.e.**, s.67

²¹⁷ Tülin Özel Gülbil, **a.e.**, s.68.

kullanılmıştır. 5520 sayılı Kanunda bazı yerlerde “satıştan doğan kazanç” bazı yerlerde ise “elden çıkarılmasından doğan kazanç” ifadeleri kullanılmaktadır.

Bilindiği gibi “elden çıkarma” tabiri Türk Vergi Hukukunda 193 sayılı Gelir Vergisi Kanununda diğer kazanç ve iratlar başlığı altında değer artış kazancını kapsamında tanımlanmaktadır. "Değer artış kazançları" başlıklı çifte 80. maddede geçen “elden çıkarma” ifadesi aynı maddenin 2. fıkrasında, maddede yazılı mal ve hakların satılması, bir ivaz karşılığında devir ve temlik, trampa edilmesi, takası, kamulaştırılması, devletleştirilmesi, ticaret şirketlerine sermaye olarak konulmasını ifade ettiği açıklanmıştır. Ancak söz konusu fıkrada yapılan bu tanımın mezkûr madde için geçerli olduğu da aynı fıkrada açıkça ifade edilmiştir.²¹⁸

5520 sayılı Kanunda “elden çıkarma” ifadesi 7 defa geçmekte ve bu ifadelerde genel olarak dar mükellef kurumların özel beyanname ile beyan etmeleri gereken kazanç unsurlarından bahsedilmektedir. Bu ifadenin kullanıldığı yerlerde bazen taşınmazların elden çıkarılmasından bazen de iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlara ilişkin hukuki durum belirlenmektedir.

Bununla birlikte elden çıkarma ile satış arasındaki temel farkın satışın TBK’de tanımlanmış özel bir sözleşme olduğu, elden çıkarmanın ise özel olarak düzenlenmiş bir sözleşme olmadığıdır. Buna göre elden çıkarma, örnek olması bakımından, GVK’nin mükerrer 80. maddesinde de ifade edildiği üzere birden fazla şekilde karşılaşılabilecek bir durumdur. Bu durumların (satış dahil) tamamında kurumlar vergisi mükellefi elindeki iktisadi kıymetlerin kontrolünü başka bir tarafa devretmektedir. Bu durum trampa ve benzeri işlemler şeklinde tezahür edebileceği gibi tamamıyla farklı ve olaya özgü bir sözleşme ile de gerçekleşebilir.²¹⁹

Bu nedenle söz konusu ifade farklılıkları ile bizim görüşümüz, bu ayrımın asli ve önemli bir farklılığa işaret etmediği yönündedir. Ancak burada tartışılması gereken konu yurtdışında bulunan iştirak hisselerinin sahibinin iradesi dışındaki nedenlerle elden çıkarılması veya çıkması durumunun istisna kapsamında değerlendirilip

²¹⁸ 193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Resmi Gazete, Sayı:10700, M.80.

²¹⁹ Emrah Ferhatoğlu, **Türk Vergi Anlaşmaları Hukukunda Sermaye Değer Artış Kazançlarının Vergilendirilmesi**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:71, s.279-302.

değerlendirilmeyeceğidir. Örneğin, kurumlar vergisi mükellefi (A) A.Ş.'nin yurtdışında bulunan iştirak hisselerinin faaliyette bulunan ülke tarafından kamulaştırılması ve bu kamulaştırma karşılığında (A) A.Ş.'ye kamulaştırma bedeli, tazminat veya başka bir ad altında bir tutar ödendiğini varsayalım. Bu durumunda iştirak hisselerinin sahibinin iradesi dışındaki nedenlerle elden çıkarıldığı düşünülmektedir.

Kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde yer alan istisna uygulamasına ilişkin bendin gerekçesinde ve tebliğde kamulaştırma işlemlerinin istisna uygulamasına engel olmadığı ifade edilmiştir. Ancak tebliğde bu işlemlerin mükelleflerin finansman olanaklarını artırdığı için istisna kapsamında mütalaa edildiği belirtilmektedir. Gayrimenkul ve iştirak hissesi satış kazancı istisnasının vergi mevzuatında yaklaşık 40 yıllık bir geçmişi bulunuyor olması bu durumu anlaşılabilir kılmaktadır.²²⁰ Yapılan açıklamalar çerçevesinde, kurumlar vergisi mükelleflerinin iradeleri dışındaki nedenlerle yurtdışındaki iştirak hisselerinin elden çıkarılmasının (istisnaya ilişkin diğer şartların da sağlandığı varsayımı altında) kategorik olarak istisna kapsamında mütalaa edilmesi gerektiğini düşünüyoruz. Nitekim istisnanın düzenlendiği bentte veya idarenin yaptığı düzenlemelerde bu durumu engelleyen bir ifade yer almamaktadır. İkinci olarak, kanun koyucu (e) bendinde “satıştan doğan” ifadesini kullanmasına rağmen genel idari düzenleyici işlem niteliğindeki tebliğde teknik açıdan satış olmayan durumlarda dahi istisnadan yararlanılabileceğini hükme bağlamıştır. (c) Bendinde kullanılan “elden çıkarma” ifadesinin daha geniş bir işlemler bütününe ifade ettiği düşünülmektedir. Bu durumda elden çıkma/çıkarılma nedeniyle mükellef kuruma yapılacak ayni veya nakdi ödemelerin tutarından, elden çıkan/çıkarılan iştirak hisselerinin maliyet bedeli düşüldükten sonra kalan kısım istisna uygulamasına konu olacaktır.

3.3.3. Satışın Tam Mükellef Kurumlara Yapılması

Vergi kanunlarının ve fakat özellikle vergi muafiyet ve istisnalarının özel birtakım amaçları bulunmaktadır. Bu amaçlar ulusal ekonominin kabul edilebilir ve

²²⁰ 5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, M.5/1-e.

tam istihdama ulaşmasına yardımcı olacak bir büyüme patikasına girmesine hizmet edebileceği gibi bazen de iktisadi konjonktürlerin olumsuz etkilerini azaltma amacına da hizmet edebilmektedir. Örneğin Kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde yer alan istisna ile uzun yıllar boyunca mükelleflerin aktifinde yer almış ve enflasyon nedeniyle güncel fiyatları ile defter değerleri arasında fark ortaya çıkmış olan iktisadi kıymetlerin satışındaki vergi yükünün ortadan kaldırılması amaçlanmıştır. Bahse konu istisnaya ilişkin istisnaya konu taşınmazlar ile menkul kıymetlerin ticareti ile uğraşılması, satış kazancının belli bir süre boyunca işletmeden çekilmemesi ve fakat sermayeye ilavesine izin verilmesi, satış bedelinin belli bir süre içinde tahsilinin zorunlu olması gibi hususlar bir amaca hizmet etmektedir.

Bu açıdan bakıldığında (c) bendinde düzenlenen istisnanın da Türkiye’deki sermaye birikimini hızlandırmak, Türkiye’de yerleşik yatırımcıların uluslararası portföylerindeki kazançları ülkeye transfer etmelerini teşvik etmek gibi amaçlar olduğu söylenebilir. Bu gibi açıklamaların doğal bir sonucu kazancın doğduğu bu satış işleminin karşı tarafının Türkiye’de yerleşik tam mükellefiyete tabi başka şirketler olması durumunda istisnanın uygulanmamasıdır. Bu yorum amaçsal bir yorum yönteminin sonucunda ortaya çıkmaktadır.²²¹

İstisnadan faydalanabilmek için, iştirak edilen kurumun kanuni veya iş merkezi Türkiye’ de bulunmayan anonim veya limited şirket niteliğinde olması gereklidir. Mezkûr maddede kanuni veya iş merkezi Türkiye’de bulunmayan anonim veya limited şirketler kastedilmekle birlikte, bu şirketlerin Türkiye’de faaliyetlerinin bulunup bulunmaması yönünden bir ayırım yapılmamaktadır. Bu nedenle istisnadan yararlanabilmek konusunda hisseleri elden çıkarılan yabancı şirketin, Türkiye’de faaliyetlerinin, işyeri veya şubesinin olmasının herhangi bir önemi bulunmamaktadır. Bu açıklamalar çerçevesinde, yurtdışında bulunan iştirak hissesi satışlarının, istisnaya ilişkin diğer şartların da sağlandığı varsayımı altında, tam mükellef kurumlara

²²¹ Yasemin Taşkın, **Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım İlkesine Genel Bakış**, Mali Çözüm, Sayı:109, 2012, s. 69-76.

yapılması durumunda da istisnanın tatbikinin mümkün olduğu değerlendirilmektedir.²²²

3.3.4. Sürelerin Tespiti

“Kurumlar Vergisi Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi”nde düzenlenen istisna ile ilgili tereddütlü olan bir başka husus da bentte yer alan iki farklı sürenin başlangıç ve bitişinin tespitine ilişkindir. İlk olarak belirtilmesi gereken husus söz konusu bentte iki ayrı süre olduğudur. Bu sürelerden ilki, yurtdışı iştirak hisselerini elden çıkaran tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin bilanço yapısına ilişkin aranan teknik ölçülerin aralıksız olarak 1 yıl süreyle sağlanması ile ilgilidir. İkinci şart ise elden çıkarılan iştirak hisselerinin en az 2 tam yıl süreyle aktifte tutulma zorunluluğu ile ilgilidir. İstisnaya ilişkin şartların açıklandığı bölümde değinildiği üzere bu istisna oldukça teknik ve sınırlayıcı şartları olan bir müessesedir. Bu bağlamda yurtdışı iştirak hisselerini elden çıkaran şirketin bilanço yapısına ilişkin şartların aralıksız olarak en az bir yıl süreyle sağlanması gerekmektedir. Bu sürenin tespiti ziyadesiyle açık ve kolaydır. Satışın yapıldığı yıldan itibaren geriye doğru bir yıl diğer bir ifadeyle 365 gün geriye gidilmesi ve bu 365 günün her birinde bilanço yapısına ilişkin şartın sağlanmış olması gerekmektedir.

Bu istisnaya ilişkin belki de tespiti en zor maliyetli olan şart söz konusu bu %75’lik şarttır. Nitekim bentte aralıksız olarak ifadesi kullanılmıştır. Buna göre, istisnadan yararlanan anonim şirketin söz konusu şartın sağlandığını ispat edebilmek için bentte geçtiği üzere aralıksız olarak bir yıl süreyle bilançosunun nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının %75 veya daha fazlasının tam mükellef olmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin her birinin sermayesine en az %10 oranında iştiraktan oluşması gerekmektedir.

Yukarıda yer verilen şartın sağlandığının ispat edilebilmesi için, pratikte uygulanması beklenmemekle birlikte, teorik olarak istisnadan yararlanacak olan

²²² Bumin Doğrusöz, *Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazancı İstisnasında Yanlış Açıklama*, Referans Gazetesi, 12.04.2007, s.12.

şirketin 365 bilanço çıkarması gerekmektedir.²²³ İstisnadan yararlanacak olan anonim şirketlerin 1 yıllık sürenin sonu – ki elden çıkarma tarihi olmaktadır – ile başı arasında bilanço çıkarmasının yeterli olduğu yönündedir. Zira bilanço çıkarmak kolay ve hızlı bir süreç değildir.

Her ne kadar günümüzde kullanılan muhasebe programlarıyla bilanço çıkarma işlemleri artık dakikalarla ifade edilse de bu anlamdaki işlemler belli hesapların sınıflandırılmasından ibarettir. Oysa bilanço çıkarabilmek için gelir tablosu hesaplarının kapatılması gerekmektedir. Bu bağlamda gelir ve gider tahakkuk işlemlerinin yapılması, kur değerlemelerinin yapılması, satışların maliyetlerinin çıkarılması gibi işlemlerin yapılması gerekmektedir.²²⁴

Vergi Usul Kanunu hükümleri uyarınca iştirak hisselerinin alış bedeliyle değerlendirilecekleri daha önce ifade edilmişti. Alış bedeli alışla ilgili giderleri ifade etmektedir ve kategorik olarak bu iştirak hisseleri yabancı para cinsinden satın alınmış olsa bile edinme tarihinden sonra bu iştirak hisselerinin kur değerlemesine tabi tutulması mümkün bulunmamaktadır. Oysa bilançonun stoklar da dahil olmak üzere diğer unsurlarının kur değerlemesi başta olmak üzere değerlemeye tabi tutulmaları mümkündür. Bir diğer ifadeyle vergi kanunları uyarınca stokların ve hatta maddi duran varlıkların maliyetlerine ilave edilmelerine izin verilen kur farkları ile faiz giderlerinin stoklar ile maddi veya maddi olmayan duran varlıkların maliyet bedeline ilave edilmeleri mümkün bulunmaktadır. Tabii tam tersi bir durum da mümkündür. İştirak hisselerinin (11. Menkul Kıymetler hesap grubunda takip edilen hisse senetleri de dahil olmak üzere) sabit ve fakat bilançonun aktif tarafına ilişkin diğer unsurların değişebilir olduğu dikkate alındığında %75’lik oranın bazı özel durumlarda günler içinde de değişebileceğini kabul etmek gerekmektedir. Bu durumda istisnadan yararlanacak mükelleflere her gün bu işlemleri yaptırmak işletmelerin maliyetlerini önemli ölçüde artıracak gibi zaman ve enerji kaybına neden olacağı da açıktır. Bu işlemlerin her gün

²²³ Özgür Biyan, **Türk Vergi Hukukunda Belge Düzeni ve İspat: “Eleştiriler ve öneriler”** Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Sayı:12, 2012, s.27-55.

²²⁴ Joachim Behrendt, Şule Gökşenli, **Mali Bilanço Hazırlama Politikaları**, Öneri Dergisi Sayı:1, 1995, s.83-90.

boyunca tekrarlanmasının neden olacağı evrak yoğunluğu da ayrı bir konu başlığıdır.²²⁵

Dolayısıyla istisnadan yararlanacak olan şirketlerin satışın yapıldığı gün itibarıyla bilanço çıkarması çoğu durumda yeterli bulunmaktadır. Sürelerin tespiti ile ilgili ikinci konu elden çıkarılacak olan iştirak hisselerinin en az iki tam yıl süreyle elde tutulması gerekliliğidir. İki yıllık sürenin de bentte ifade edildiği üzere en az iki tam yıl (730 gün) olması gerekmektedir. Bu sürenin iştirak ilişkisinin başladığı tarihle elden çıkarma tarihi arasını kapsaması gerekmektedir.²²⁶

3.3.5. Yurtdışı İştirakin Hukuki Statüsünün Tespiti

“Kurumlar Vergisi Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendi”nde yer alan istisna ile ilgili tartışmalı konulardan bir diğerini de yurtdışındaki iştiraklerin hukuki statüsünün tespiti oluşturmaktadır. Bentte elden çıkarılan iştirak hisselerinin kanuni veya iş merkezi Türkiye’de bulunmayan ve anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin sermayelerini temsil etmesi gerektiği ifade edilmektedir.

Bu çalışmada ifade edildiği üzere anonim ve limited şirketler TTK’de açıkça tanımlanmış sermaye şirketi türleri arasındadır. Bu şirketler yurtdışında da oldukça yaygın olarak görülen şirket türleridir. Ancak bu istisnadan yararlanacak olan tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin istisnanın uygulanması için gerekli tüm hususları tevsik etme mecburiyetleri bulunmaktadır. Nitekim Vergi Usul Kanunu’nun “*Diğer vesikalar*” başlıklı 242. 1. fıkrasında, tüccarların Vergi Usul Kanunu’nda yazılı belgeler dışındaki ancak tespit veya hüküm niteliğindeki veya gerektiği durumlarda vergi kanunları çerçevesinde mükelleflere tanınan hakların ispat edilmesi için kanıt niteliğinde bulunan, sözleşme, taahhütname, kefaletname, yargı kararları gibi hukuki belgelerle vergi ve ceza ihbarnamesi, vergi kanunları gereğince kurulan komisyonların

²²⁵ Mehmet Çankaya, **a.g.e.**, s. 71

²²⁶ Ahmet Ak, **a.g.e.**, 142.

karar örnekleri, vergi tahsilat ve ödeme makbuzları gibi vergi belgelerini saklamak zorunda oldukları ifade edilmiştir.²²⁷

KVK'nin 5. maddesinde yer alan istisnaların mükelleflere tanınmış bir hak olduğu konusu açıktır. Bu nedenle vergi dışı bırakılacak olan istisna kazanç tutarlarının tespiti ile ilgili belgelerin muhafaza edilmesi kanuni bir zorunluluktur.

Diğer taraftan KVK'nin 9. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde belirtilen belgelendirme yükümlülüğü doğrudan kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlarla ilgili işlemlere ilişkin değildir. Kurumlar vergisi mükelleflerinin istisna kazançlarına ilişkin belgelendirme yükümlülüğü doğrudan doğruya Vergi Usul Kanununun “*İspat edici kağıtlar*” başlıklı 227. maddesinin 1. fıkrasıyla düzenlenmiştir. Mezkûr fıkra, VUK’de aksine bir madde bulunmadığı sürece, VUK uyarınca tutulması gereken ve üçüncü kişilerle olan ilişki ve işlemlere ait hususların belgelendirilmesi zorunludur.²²⁸

Yapılan açıklamalar çerçevesinde tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin de istisna kazançlarına ilişkin işlemlerini belgelendirmeleri mecburidir. Bu çerçevede elden çıkarılan iştirak hisseleri ile ilgili olarak bu şirketlerin hukuki statüsünün tespiti önem arz etmektedir. Bu tespitin iştirak hisselerinin ilgili olduğu şirketlerin bulunduğu ülkedeki resmi kurumlardan alınacak olan sicil belgeleri ile yapılmasının uygun ve doğru olacağı değerlendirilmektedir. Yurtdışındaki yetkili makamlardan alınacak belgenin tercüme edildikten sonra o ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti’nin büyükelçiliği veya konsoloslughuna onaylatılmasının yeterli olacaktır.²²⁹

İstisnai durumlarda yurtdışındaki şirketin hukuki statüsünün anonim veya limited şirket olup olmadığı konusunda belirsizlik söz konusu olabilir. Bu gibi durumlarda uzman görüşünün alınması veya daha doğru bir yaklaşımla bağlı olunan vergi dairesi aracılığıyla özelge talebinde bulunulması daha isabetli olacaktır.

²²⁷ Neslihan Karataş Durmuş, **Vergi Hukukunda İspat ve Delil**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Sayı:18, 2014, s.505-528.

²²⁸ Memiş Kürk, **Mükelleflerin Yasal Defter ve Belgelerini Saklama Süresi ve İstisnaları**, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:98, 2010, s.98.

²²⁹ Samet Yaman, Gökhan Özkan, **Gelir ve Kurumlar Vergisi Mükelleflerinin Yabancı Memeleketlerde Ödedikleri Vergilerin Mahsubu**, Mali Cozum Dergisi, 2015, Sayı:25, s.129.

Diğer taraftan bir başka başlık da iştirak hisselerinin hukuki statüsüne ilişkin ifadelerdir. Bentte aynıyla “.....anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin.....” ifadeleri kullanılmıştır. Kanun koyucu iradenin sermaye şirketleri ifadesi yerine “.....anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin.....” ifadelerini kullanılmış olması istisna uygulaması üzerinde sınırlayıcı bir etkiye sahiptir. Aynı sınırlayıcı etki bu istisnanın münhasıran tam mükellefiyet esasında vergilendirilen anonim şirketlere tanınmasında da karşımıza çıkmaktadır. Diğer taraftan yukarıda değinildiği üzere her ülkede anonim veya limited şirket niteliğinde şirketlerin bulunmaması olasıdır.

3.3.6. Yurtdışı Borsalarda Satış

Kurumlar Vergisi Kanununda kategorik olarak hisse senedi/ortaklık payı ve iştirak hissesi ayrımını olduğunu söylemek mümkündür. Buna göre kısa vadeli fiyat değişimlerinden kazanç elde etmek amacıyla iktisap edilen ve elde tutulan ve ortaklık payı niteliğindeki menkul kıymetler “110 Hisse Senetleri Hesabı” altında takip edilmektedir. Oysa karar ve yönetime katılma hakkı veren ortaklık payları TDHP çerçevesinde “24. Mali Duran Varlıklar” hesap grubu altında takip edilmektedir.

Aynı şirketin ortaklık paylarını temsil etmekle birlikte bu iki farklı amaç için iktisap edilen ve elde tutulan hisse senetleri birbirinden kategorik olarak farklı olan “11. Menkul Kıymetler” ve “24. Mali Duran Varlıklar” hesap gruplarında takip edilmelidir.²³⁰ Bu durum kanuni merkezi Türkiye’de bulunan iştirakler için geçerli olduğu gibi kanuni merkezi Türkiye’de bulunmayan iştirakler için de geçerlidir. Peki, bu durumda, yani bir şirketin elinde kanuni merkezi Türkiye’de bulunmayan bir şirketin hisse senetleri bu iki farklı amaç için tutuluyorsa %10’luk oranın hesabında sadece “24. Mali Duran Varlıklar” hesap grubunda bulunan kısım mı dikkate alınacaktır sorusuna cevap aramamız gerekmektedir.

Yukarıda KVK’de kategorik olarak hisse senedi ve iştirak hissesi ayrımının olduğunu ifade etmiştik. Bu ayrım kanunun 5. maddesinin 1. fıkrasının (e) bendinde

²³⁰ Ahmet Gökgöz, **İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi**, Muhasebe ve Finansman Dergisi Sayı:58, 2013, s.1-20.

düzenlenen istisnaya ilişkin tebliğ açıklamalarında gayet açıktır. Bahse konu tebliğin “5.6.2.3.4. Menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ile uğraşılmaması” başlıklı bölümünde aşağıdaki ifadeler kullanılmıştır:

“Aynı şekilde, menkul kıymet ticareti ile uğraşan mükelleflerin, iştirak amaçlı olmayıp ticari amaçla elde tuttukları iştirak hisselerinin satışından elde edilen kazançlar da elde tutulma süresine bakılmaksızın istisna kapsamı dışında bulunmaktadır.

Öte yandan, menkul kıymet ticareti ile uğraşan mükelleflerin doğrudan veya dolaylı olarak diğer şirketlerin yönetimine ve ortaklık politikalarının belirlenmesine katılmak üzere edindiği ortaklık payları istisna uygulamasına konu olabilecektir.”

Görüleceği üzere maddenin (e) bendinde yer alan istisna uygulaması ile ilgili olarak idare hisse senedi iştirak hissesi ayrımı yapmışken (c) bendinde yer alan istisna için böyle bir ayrım söz konusu değildir. Buradan anlaşılan iştirak eden şirketin ister “11. Menkul Kıymetler” hesap grubunda isterse de “24. Mali Duran Varlıklar” hesap grubunda yer alsın yurtdışında bulunan şirketlerin iştirak hisselerinin satışının (istisna uygulamasına ilişkin diğer şartların da sağlandığı varsayımı altında) istisna kapsamında olduğudur. Buna göre teknik açıdan menkul kıymet ticari ile iştirak edilse ve bu işlemler organize piyasalarda gerçekleştirilse dahi bu satış işlemlerinin istisna olması gerekmektedir.

Bahse konu (c) bendinde (e) bendinden farklı olarak istisnanın uygulanabilmesi için sınırlayıcı şartlar (menkul kıymet ticari ile uğraşılmaması gibi) öngörülmemiştir. Tam tersine iştirak eden şirketin aktifinin asgari %75’inin bu nitelikteki iştiraklerden oluşması gerektiğine dair şart portföy yönetim faaliyetlerinde bulunulsa dahi (c) bendinde belirtilen istisnanın uygulanmasına engel bir durumun bulunmamaktadır.²³¹

²³¹ İrfan Vural, **Tam Mükellef Anonim Şirketlerin Yurtdışı İştirak Hisselerini Elden Çıkarmalarına İlişkin Kurumlar Vergisi İstisnasının Şartları**, Gelirler Kontrolörü, Çevirimiçi: https://www.bakis.com.tr/wp-content/uploads/2017/06/tam_mukellef_anonim_sirketlerin_yurt_disi_istirak_hisselerini_elden_cikarmalarına_iliskin_kurumlar_vergisi_istisnasinin_sartlari.pdf (Erişim Tarihi:06.04.2022)

3.3.7. Para Karşılığı Olmaksızın Satış

Tam mükellefiyet esasında vergilendirilen kurumlar vergisi mükellefi anonim şirketlerin yurtdışında bulunan iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançların vergi dışı bırakılması ile ilgili tartışmaya değer bir konu da elden çıkarma karşılığında iştirak hisselerinin sahibi olan tarafın nakit dışı bir kıymet almasıdır.

Böylesi bir durum söz konusu istisnaya ilgili tebliğde öngörülmemiş ve bu konuda idare herhangi bir açıklama yapmamıştır. Bununla birlikte (e) bendinde düzenlenen istisnaya ilgili olarak tebliğin “5.6.2.4.1. *Taşınmazlar ile iştirak hisselerinin para karşılığı olmaksızın devir ve temlik, trampası ve kamulaştırılması*” başlıklı bölümünde açıklamalar yapılmıştır. Bahse konu bölümde taşınmaz ve iştirak hissesi satış kazancına ilişkin istisnaya ilgili olarak genel olarak anılan istisnanın ihdas gerekçesinden hareket edilmiştir. Yapılan açıklamalarda karşılığında elden çıkaran şirkete herhangi bir nakit girişi olmasa dahi elden çıkaran işletmenin mali yapısında iyileşmeye neden olan bu tür işlemlerin de istisna kapsamında olduğu ifade edilmiştir.²³² Ancak bu açıklamaların yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kazançlar için esas alınması mümkün bulunmamaktadır. Zira (e) bendinde yer alan istisnanın belirli bir tarihsel geçmişi ve ihdas gerekçesi bulunmaktadır. Oysa (c) bendindeki istisna için böyle bir durum söz konusu değildir.

Yukarıda açıklanan nedenlerle yurtdışı iştirak hisselerinin para karşılığı olmaksızın elden çıkarılmalarından doğan kazançların vergiden istisna olup olmadığı ile ilgili olarak VUK’de yer alan yorum yöntemlerine ilişkin sıranın takip edilmesi gerekmektedir.²³³

Bu konuda lafzi yorum yöntemine göre kanun maddelerinde kullanılan kelimeler ve bu kelimelerin sözlük anlamlarına öncelik vermek gerekirse, tam mükellef anonim şirketlerin yurtdışı iştirak hisselerini para karşılığı olmaksızın elden çıkarmaları durumunun bentte belirtilen diğer şartların da sağlanması halinde istisna

²³² Mehmet Çankaya, **a.g.e.**, s.174.

²³³ Yeliz Neslihan Akel, **Vergi Hukukunda Yorum**, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, Sayı:62, s.79-148.

kapsamında olacağı söylenebilir. Nitekim bu durumu engelleyen bir ibare bentte yer almadığı gibi idarenin yaptığı düzenlemede de bu yönde bir belirleme yer almamaktadır. İkinci olarak, vergiye tabi kurum kazançları nakit esaslı değil tahakkuk esaslı muhasebe sistemine göre tespit edilmektedir.²³⁴ Bir diğer ifadeyle iştirak hisselerinin elden çıkarılması karşılığında alınan bedelin mutlak surette nakit olması zorunluluğu bulunmamaktadır. Bazı durumlarda satış bedeli ayın olarak da tahsil edilebilir. Bu gibi durumlarda yani elden çıkarılan iştirak hisseleri karşılığında başka iştirak hisselerinin iktisap edildiği veya karşılığında stok yahut maddi duran varlık niteliğindeki iktisadi kıymetlerin iktisap edilmesi durumunda da istisna kapsamında mütalaa edilecek olan kazancın tespitinde hasılatın ne olduğu konusu önemli olmakla birlikte istisnanın uygulanabileceği düşünülmektedir. Satış bedelinin ayın olarak tahsil edilmesi durumunda tahsil edilen kıymetin emsal bedelinin satış hasılatının ve dolayısıyla istisna uygulamasına konu kazancın tespitinde dikkate alınması gerekmektedir. Emsal bedeli, Vergi Usul Kanununun 267. maddesinde, gerçek bedelin belli olmadığı veya bilinemediği veyahut doğru olarak tespit edilemediği durumlarda değerlemeye konu olan malın, değerlendirme gününde satılması halinde emsaline göre sahip olacağı kıymet olarak tanımlanmıştır. Bu genel tarifi ardından maddenin müteakip 2. fıkrası emsal bedelin ortalama fiyat esası, maliyet bedeli esası ve takdir esasına ilişkin sıralama da gözetilerek tespit edileceğini hükme bağlamaktadır.²³⁵

Bu konuyla ilgili olarak ifade edilmesi gereken bir başka konu da değerlendirme gününün ne olduğudur. VUK'nin "*Değerleme günü*" başlıklı 259. maddesinde, değerlemede iktisadi değerlerin vergi kanunlarda belirtilen günlerde taşıdıkları kıymetlerin esas tutulacağı ifade edilmiştir. Bu çalışmaya konu yurtdışı iştirak hissesi satışlarıyla ilgili olarak, elden çıkarma tarihi itibarıyla 267. maddede belirtilen sıralamaya bağlı kalınarak tespit edilecek olan değer, satıştan doğan kazancın tespitinde dikkate alınacaktır.²³⁶

²³⁴ İncilay Erduru, Seyfi Yılıkmaz, Ali Deran, **Hasılat Yaratan İşlemlerin Muhasebeleştirilme İlkelerinin Türk Vergi Mevzuatı ve Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi, Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma**, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:9, Nisan 2016, s.143-164.

²³⁵ Numan Emre Ergin, **Vergi Mevzuatı ile TMS/TFRS'nin Değerleme Ölçüleri Açısından Karşılaştırılması**, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:418, 2016, s.9-20.

²³⁶ 3475 Sayılı Vergi Usul Kanunu, Resmi Gazete, Sayı:10703-10704-10705, 04.01.1961.

3.3.8. İştirak İlişkisinin Belgelendirilmesi

Bu çalışmanın ilk bölümlerinde başta KVK olmak üzere iştirak kavramı ile iştirak ilişkisi kavramlarına ayrıntılarıyla değinilmiştir. İştirak ilişkisi özet olarak bir tüzel kişiliğin sermayesinde hak sahibi olma durumu olarak ifade edilmiştir. Bu hak sahibi olma durumu doğrudan o tüzel kişiliğin paylarının tamamının veya bir kısmının sahibi olmak şeklinde gerçekleşebileceği gibi üzerinde hak sahipliği iddia edilen tüzel kişiliğin kuruluş düzenlemelerinden de kaynaklanabilir. Bu bağlamda tam mükellefiyete tabi kurumlar vergisi mükelleflerinin yurtdışında bulunan ve iştirak ettikleri şirketteki talep haklarını ortaya koyan hukuki belgeleri sunma ve muhafaza etme yükümlülükleri bulunmaktadır.²³⁷

Eğer yurtdışında bulunan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin payları doğrudan fiziki ortamda mevcut ise tam mükellefiyete tabi anonim şirket bu payları muhafaza etmek ve elden çıkarma esnasında da bu durumu belgelendirmek durumundadır. Eğer fiziki paylar mevcut değilse bu durumda iştirak edilen şirketin genel kurul toplantılarına katılımı gösteren hazırlanmış cetvelleri, bu iştirak hisselerinin edinime ilişkin sözleşme, ödeme makbuzları, iştirak edilen şirketin faaliyet raporları gibi ortaklık durumunu ortaya koyan belgelere itibar edilmesi mümkündür. Diğer taraftan kanunların uygulanmasına mülkiyet ilkesi geçerli olduğundan yurtdışındaki şirketler bulundukları ülkelerin ticaret mevzuatına tabidirler. Bu ülkelerdeki hukuk Türkiye'dekinden farklı olabilir. Bu durumda bir önceki paragrafta sayılan belgelerin dışındaki belgeler iştirak ilişkisinin ispatında yardımcı olabilir. Bir sonraki bölümde ayrıntılarıyla irdeleneceği üzere önemli olan iştirak ilişkisinin iktisadi, ticari ve teknik icaplara uygun olarak ortaya konulması ve ortaya konulan bu iddianın da hukuken kabul edilebilir belgelerle ispat edilebilmesidir.²³⁸

²³⁷ İrfan Vural, **Tam Mükellef Anonim Şirketlerin Yurtdışı İştirak Hisselerini Elden Çıkarmalarına İlişkin Kurumlar Vergisi İstisnasının Şartları**, Gelirler Kontrolörü, Çevrimiçi: <https://www.bakis.com.tr/wp-content/uploads/2017/06/tam-mukellef-anonim-sirketlerin-yurt-disi-istirak-hisselerini-elden-cikarmalarına-iliskin-kurumlar-vergisi-istisnasinin-sartlari.pdf> (Erişim tarihi:06.04.2022)

²³⁸ Osman Kağan Ergür, Bölüm 3: **Uluslararası Hukuk İlkeleri Çerçevesinde Vergilendirme Yetkisi, Uluslararası Ekonomi, Parasal İktisat**, İktisat Yayınevi, 2020, s.109.

3.3.9. Satış İşleminin Belgelendirilmesi

Bilindiği gibi Kurumlar Vergisi Kanununun 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde düzenlenen istisna, yurtdışında bulunan tüm iştirak hisselerine değil anonim ve/veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin ortaklık paylarına uygulanabilmektedir. Buna göre satışa konu olan payların anonim veya limited şirket niteliğindeki tüzel kişiliklerin sermayelerindeki payları temsil etmesi gerekmektedir. Bir diğer ifadeyle yurtdışında bulunan ve anonim ve limited şirket niteliğindeki şirketlerin yönetimine ve karına katılma hakkını veren imtiyazlı payların elden çıkarılması bu çalışmaya konu istisna kapsamında değildir.

Esas itibarıyla kurumlar vergisi mükelleflerinin kazançlarının tespiti ile ilgili her türlü işlemi belgelendirmeleri kanuni bir zorunluluktur.²³⁹ Nitekim Vergi Usul Kanununun “İspat edici kâğıtlar” başlıklı 227. maddesinin 1. ve 2. fıkraları aşağıdaki gibidir:

“Bu kanunda aksine hüküm olmadıkça, bu kanuna göre tutulan ve üçüncü şahıslarla olan münasebet ve muamelelere ait olan kayıtların tevsiki mecburidir.

(Ek: 19/2/1963-205/14 md.) Defter tutmak mecburiyetinde olmayan mükellefler vergi matrahlarının tespiti ile ilgili giderlerini teşvike mecburdurlar. (Götürü usulde tespit edilen giderler hariç.)”

Yukarıda yer verilen 27. maddede belirtilen genel kuralın istisnaları ise mezkûr kanunun “Tevsiki zorunlu olmayan kayıtlar” başlıklı 228. maddesiyle düzenlenmiştir. Söz konusu madde aynıyla aşağıdaki gibidir:

“Aşağıdaki giderler için ispat edici kâğıt aranmaz:

- 1. Örf ve teamüle göre bir vesikaya istinat ettirilmesi mütat olmayan müteferrik giderler;*
- 2. Vesikasının teminine imkân olmayan giderler;*

²³⁹ Şenol Turut, **İptal Edilen Kağıdın Damga Vergisi**, Mali Çözüm Dergisi, 2010, Sayı:99, s.44.

3. Vergi kanunlarına göre götürü olarak tespit edilen giderler.

1 ve 2 numaralı fıkralarda yazılı giderlerin gerçek miktarları üzerinden kayıtlara geçirilmesi ve miktarlarının işin genişliğine ve mahiyetine uygun bulunması şarttır.”

Buna göre yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnasından yararlanabilmek için bu satış işleminin vergi kanunlarında yer alan düzenlemeler çerçevesinde belgelendirilmeleri zorunludur. Yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnasında düzenlenmesi gereken ilk belge faturadır.

Fatura, VUK “*Faturanın tarifi*” başlıklı 229. maddesinde, tüccarlar tarafından müşteriye verilen ticari belge olarak tarif edilmiştir. Maddeye göre fatura, bir emtia satıldığında veya iş yapıldığında bu satış ya da iş karşılığında müşterinin borçlandığı tutarı gösterecektir. Bir diğer ifadeyle fatura bir ticari işlemi belgeleyen ve bu işin bir tarafında yer alan tüccar tarafından muhataba verilen bir vesikadır.²⁴⁰

VUK “*Türkçe tutma ve Türk Parası kullanma zorunluluğu*” başlıklı 215. maddesinin 2. fıkrasının (a) bendi aynıyla aşağıdaki gibidir:

“Kayıt ve belgelerde Türk para birimi kullanılır. Belgeler, Türk parası karşılığı gösterilmek şartıyla, yabancı para birimine göre de düzenlenebilir. Şu kadar ki yurt dışındaki müşteriler adına düzenlenen belgelerde Türk parası karşılığı gösterilme şartı aranmaz.”

Dolayısıyla iştirak hissesi satışında fatura düzenlenirken eğer alıcı yurtdışında ise fatura yabancı para cinsinden düzenlenebilecektir.²⁴¹ Burada yeri gelmişken iştirak hissesi satışlarında fatura düzenlemenin mecburi olup olmadığı konusunu tartışmak gerekmektedir.

VUK yukarıda yer verilen 229. maddesinde satılan emtia veya yapılan iş karşılığında müşterinin borçlandığı meblağa ilişkin olarak düzenlenen ve verilen

²⁴⁰ Zeynep Arıkan, Salih Gürbüz, **Vergi Hukukunda Fatura ve Benzeri Vesikalar**, ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies), No. 5, 2018.

²⁴¹ İbrahim Ercan, **Yurtdışı Eğitim Kurumlarına Verilen Aracılık ve Danışmanlık Hizmetlerinin Katma Değer Vergisi Açısından Değerlendirilmesi ve Belge Düzeni**, Mali Çözüm Dergisi, 2013, s.118.

vesika olarak tarif edilmiştir. VUK’de emtianın açık bir tarifi yapılmamış olmakla birlikte bu ifadenin geçtiği hemen hemen her yerde üretim, mal ve fiziki bir varlık anlamını verecek şekilde ifade edilmiştir.²⁴²

İştirak hissesinin üretilen bir varlık olmadığı ayrıca yapılan da bir iş olmadığı açıktır. Bizce faturada bulunması gereken zorunlu unsurları içeren iştirak hissesi satış sözleşmelerinin varlığı halinde ilave olarak fatura düzenlenme zorunluluğu bulunmadığı değerlendirilmektedir. Ancak Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığı vermiş olduğu özelgelerde iştirak hissesi satışının Katma Değer Vergisi Kanunu bakımından bir teslim olduğundan hareketle bu satışların fatura ile belgelendirilmesi gerektiği yönünde görüş bildirmiştir.²⁴³

Bu nedenle iştirak hissesi satışlarında fatura düzenlenmesi bu işlemin belgelendirilmesindeki ilk adımdır. Ancak daha önce de ifade edildiği üzere KVK’nin 5. maddesinin 1. maddesinin (c) bendinde belirtilen istisna için satış ifadesi yerine elden çıkarma ifadesi kullanılmıştır. Dolayısıyla teknik olarak satış olmayan ve daha önce açıklanan durumlarda mükelleflerin fatura düzenleme yükümlülüğü bulunmamaktadır.

Diğer taraftan iştirak hisselerinin devirleri özel birtakım şekil şartlarına bağlanmıştır. Hamiline yazılı hisse senetlerinin devri Türk Ticaret Kanununun 415. maddesinde de ifade edildiği üzere şirkete bildirilmeksizin ve pay defterine kaydedilmeksizin zilyetliğin devri bir diğer anlatımla hamiline yazılı hisse senetlerinin fiziki teslimi ile gerçekleşmektedir.²⁴⁴

Nama yazılı hisse senetlerinin mülkiyeti ise ciro ve teslim edilmek suretiyle devredilmektedir. Bu devrin şirketin pay defterine kaydedilmesi de gerekmektedir.

²⁴² Kadriye Arısoy, **Stok Satın Alma Maliyetlerinde Vade Farklarının Vergi Usul Kanunu, TMS 2 ve Bobi FRS Açısından İncelenmesi**, Press Academia Procedia, Sayı: 7. Ocak 2018,s. 356-358.

²⁴³ Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğünün 12/5/1998 tarihli ve B.07.0.GEL.0.54/54171685/017590 1 sayılı özelgesi ile yine Maliye Bakanlığı Gelir İdaresi Başkanlığının 27/11/2006 tarihli ve B.07.1.GİB.0.29/2924-232-2824/093508 sayılı özelgesi.

²⁴⁴ Yavuz Akbulak, **TTK Işığında Anonim Şirketlerde Pay Senetleri**, Ankara Barosu Dergisi, 2006, s.506-523.

Limited şirket pay devirleri ise anonim şirketlerden oldukça farklıdır. Anonim şirketlerdeki paylar görece daha hızlı ve esnek bir şekilde devredilirken limited şirketlerde bu devirler daha yavaş ve katı şekil şartlarına tabidir. Limited şirket paylarının devri pay devir sözleşmesi ve bu pay devrinin genel kurul tarafından uygun bulunması ile gerçekleşmektedir.²⁴⁵

Her iki şirket türüne ait payların devri ile ilgili olarak şirket esas sözleşmelerinde ayrıca şekil şartları öngörülmüşse bu durumda da söz konusu şekil şartlarına uyulması gerekmektedir.

(c) Bendinde yer alan istisna ile (e) bendinde yer alan istisna arasındaki en temel farklardan biri satış tutarının belirli bir süre içinde tahsil mecburiyetinin bulunmayışıdır. Gerçekten de (e) bendindeki istisnanın doğduğu satışa ilişkin tutar 2 yıl içinde tahsil edilmeliyken (c) bendindeki istisna için böyle bir durum söz konusu değildir. Bu durum (e) bendindeki istisna için tahsilatının tevsiki le muhafazasını zorunlu kılmaktadır. Oysa (c) bendindeki istisna için bu durum tevsik ve muhafazaya ilişkin genel kurallar çerçevesinde geçerlidir. Satıştan doğan kazancın istisna kapsamında mütalaa edilebilmesi için yurtdışındaki şirketlerin hukuki statüsünün tespiti ve gerekmesi halinde resmi makamlarca onaylanmış belge örneklerinin de mükellefler tarafından muhafaza edilmesi gerekmektedir.²⁴⁶

Aynı şekilde tam mükellefiyete tabi anonim şirketler bakımından iştirak oranı, bilanço yapısına ilişkin aranan şart gibi hususların tevsik edilebilmesi de önemli bulunmaktadır. Bu nedenle söz konusu istisna şartlarının ihlal edilmediğini ispat için bentte sayılan şartlara ilişkin bilanço, ortaklık oranının ilişkin bilgi ve belgelerin muhafaza edilmesi önemlidir.

Satıştan zarar edilmesi bahsinde izah edildiği üzere, yurtdışındaki iştirak hissesi satışlarının zararlı sonuçlanması durumunda bu zararların istisna dışı kurum kazançlarından tenzili mümkün bulunmaktadır. Ancak bu konuyla ilgili olarak

²⁴⁵ Soner Altaş, **Limited Şirket Paylarının Devrinde İnce Noktalar**, Legal Mali Hukuk Dergisi, 2015, s.73-84.

²⁴⁶ Hakan Bay, Zübeyir Bakmaz, **Kurumlar Vergisi Matrahının Tespitinde Zarar Mahsubu Uygulaması ve Özellik Arz Eden Hususlar**, 2010, Sayı: 344, 159-165.

KVK'nin "Zarar mahsubu" başlıklı 9. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde yer alan hususlara dikkat edilmesi gerekmektedir. Söz konusu bent aşağıdaki gibidir.

"b) Türkiye'de kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlarla ilgili olanlar hariç olmak üzere, beş yıldan fazla nakledilmemek şartıyla yurtdışı faaliyetlerden doğan zararlar; 1) Faaliyette bulunulan ülkenin vergi kanunlarına göre beyan edilen vergi matrahlarının zarar dâhil, her yıl o ülke mevzuatına göre denetim yetkisi verilen kuruluşlarca rapora bağlanması,

2) Bu raporun aslı ile tercüme edilmiş bir örneğinin Türkiye'deki ilgili vergi dairesine ibrazı, halinde indirim konusu yapılır.

Denetim kuruluşlarınca hazırlanacak raporun ekinde yer alan vergi beyanlarının, bilânço ve gelir tablosunun, o ülkedeki yetkili malî makamlarca onaylanması zorunludur. Faaliyette bulunulan ülkede denetim kuruluşu olmaması halinde, her yıla ait vergi beyannamesinin, o ülke yetkili makamlarından alınan birer örneğinin mahallindeki Türk elçilik ve konsoloslukları, yoksa orada Türk menfaatlerini koruyan ülkenin aynı mahiyetteki temsilcilerine onaylatılarak, aslının ve tercüme edilmiş bir örneğinin ilgili vergi dairesine ibrazı yeterlidir.

Türkiye'de indirim konusu yapılan yurtdışı zararın, ilgili ülkede de mahsup edilmesi veya gider yazılması halinde, Türkiye'deki beyannameye dâhil edilecek yurtdışı kazanç, mahsup veya gider yazılmadan önceki tutardır."

Son olarak Kurumlar Vergisi Kanunu Genel Tebliği'nin "9.3. Yurtdışı zararların mahsubu" başlıklı bölümünde ayrıntılı açıklamalar yapılmıştır.

Vergi idaresi kategorik olarak tam mükellefiyet esasında vergilendirilen kurumlar vergisi mükelleflerinin yurtdışı faaliyetlerinin zararlarla sonuçlanması durumunda, KVK'nin 9. maddesinde yer verilen şartlar çerçevesinde söz konusu zararların da vergiye tabi kurum kazançlarından indiriminin mümkün bulunduğunu ifade etmektedir. İdare müteakiben, madde metniyle uyumlu olacak şekilde Türkiye'de kurumlar vergisinden müstesna tutulan faaliyetlere ilişkin yurtdışı

zararların istisna dışı kurum kazancından tenzilinın mümkün bulunmadığını ifade etmektedir.²⁴⁷

Buna göre, “Yurt dışı inşaat ve onarım işlerinden elde edilen kazançlar Kanunun 5. maddesinin birinci fıkrasının (h) bendine göre Türkiye’de kurumlar vergisinden istisna edilmiş olduğundan, bu faaliyetlerden zarar doğması halinde, bu zararlar diğer faaliyetlerden elde edilen kazançlardan indirim konusu yapılamaz.

Türkiye’de indirim konusu yapılan yurt dışı zararların ilgili ülkede mahsup edilmesi veya gider yazılması halinde, Türkiye’de beyannameye dâhil edilecek yurt dışı kazanç, mahsup ya da gider yazılmadan önceki tutar olacaktır.

9.3.1. Yurt dışı zararların tevsiki

Kurumların yurt dışı faaliyetlerinden doğan zararlarını, Türkiye’de beyan ettikleri kazançlardan indirebilmeleri için faaliyette bulundukları ülkenin vergi kanunlarına göre beyan ettikleri vergi matrahlarını (zarar dâhil), her yıl o ülke mevzuatına göre denetim yetkisini haiz kuruluşlara incelettirip rapora bağlatmaları ve bu raporun aslı ile birlikte tercüme edilmiş bir örneğini Türkiye’deki ilgili vergi dairesine vermeleri şarttır. Ayrıca, söz konusu denetim kuruluşlarınca hazırlanan rapor ekinde yer alacak vergi beyanları ile bilanço ve gelir tablosunun, yabancı ülkedeki yetkili makamlara onaylatılması zorunludur.

Faaliyette bulunulan yabancı ülkede denetim yetkisini haiz bir denetim kuruluşunun olmaması halinde, her yıla ait vergi beyannamesi ve eki bilanço ile gelir tablosunun, yabancı ülkenin yetkili makamlarından alınacak veya onaylatılacak birer örneğinin, mahallindeki Türk elçilik veya konsoloslukları, yoksa orada Türk menfaatlerini koruyan ülkenin aynı mahiyetteki temsilcilerine onaylatılarak, aslının ve tercüme edilmiş bir örneğinin ilgili vergi dairesine verilmesi gereklidir.

9.3.2. Denetim yaptırma zorunluluğu

²⁴⁷ Kurumlar Vergisi Genel Tebliği, Seri No:1, Resmi Gazete Sayı: 26482, 03.04.2007.

Yurt dışı zararlarını Türkiye’de beyan ettikleri kazançlarından indirmek isteyen kurumların yurt dışı faaliyet sonuçlarını yukarıdaki esaslara göre tevsik etmeleri şarttır.”

Vergi idaresi tam mükellefiyet esasında vergilendirilen kurumlar vergisi mükelleflerinin yurtdışındaki işlem ve faaliyetlerinden doğan zararlarını yurtiçi kazançlarından mahsup edebilmeleri için yurtdışındaki faaliyetlerine ilişkin son beş yıla ait denetim raporlarını vergi dairesine ibraz etmelerini gerekli görmektedir²⁴⁸.

Örneğin 2002, 2003, 2004 ve 2005 hesap dönemlerinde kâr edip, 2006 hesap döneminde zarar eden tam mükellef bir kurumun, son beş yıla ait raporlarını ilgili yıllarda bağlı olduğu vergi dairesine ibraz etmiş olması halinde, 2006 hesap dönemine ilişkin yurtdışı zararlarını, Türkiye’de kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlarla ilgili olanlar hariç olmak üzere, indirim konusu yapması mümkün bulunmaktadır.

Tebliğde konu ile ilgili son olarak, yurtdışı zararların mahsubu ile ilgili olarak yukarıda açıklanan raporların vergi dairesine ibraz edilmemiş olmasının zarar mahsubunu engellemeyeceği, zarar mahsubunun yapılacağı dönemde ibrazının yeterli olacağı ifade edilmiştir. Bir diğer ifadeyle idare tebliğde yer alan düzenlemeyle son beş yıla ilişkin raporların her yıl ayrı ayrı olarak ibraz edilmemesi durumunda dahi zarar mahsubunun yapılacağı yılda/dönemde ibraz edilmesini zarar mahsubunun yapılması için yeterli bulmaktadır.²⁴⁹

3.3.10. Kur Farklarının Durumu

Tam mükellefiyete tabi anonim şirketlerin yurtdışında bulunan şirketlere ait iştirak hisselerini satışlarından doğan kazançlarla ilgili karşılaştırılması muhtemel bir durum da bu satışlara ilişkin kur farklarıdır.

İstisna kapsamındaki yurtdışı iştirak hisselerinin satışının yabancı para cinsinden yapılması beklenir. Satışın yapıldığı tarihle satış bedelin tahsili arasında

²⁴⁸ İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı tarafından verilmiş olan 08.05.2007 tarih ve 9340 numaralı özelge

²⁴⁹ Kamuran Çağlar, **Kurumlar Vergisinde Zarar Mahsubu ve Özellikli Durumlar**, *Mali Çözüm Dergisi*, 2010, Sayı:27, s.197.

kurumlar vergi mükelleflerinin lehine veya aleyhine kur farkları doğması halinde bu kur farklarının istisna kapsamında mı mütalaa edileceği yoksa istisna dışı kazanç olarak mı değerlendirileceği konusunun irdelenmesi gerekmektedir.

Genel olarak kurumlar vergisi mükelleflerinin aktif veya pasiflerinde yer alan ve yabancı para cinsinden olan kıymetlerin değerlendirme günü itibarıyla geçerli olan kur üzerinden Türk Lirasına çevrilmesi ve bu kıymetlerin kaydedildiği tarihteki kurla değerlendirme kuru arasındaki farkın dönem kâr veya zararının tespitinde dikkate alınması gerekmektedir.²⁵⁰

Nitekim gayrimenkul ve iştirak hissesi satış kazançları istisnasının düzenlendiği (e) bendiyle ilgili olarak tebliğin “5.6.2.4.5. Kazancın hesaplanması, kur farkı ve vade farklarının durumu” başlıklı bölümünde aşağıdaki açıklamalar yapılmıştır. İdare satış kazancının, satış işlemi ile birlikte oluşacağından bahisle, vergi dışı bırakılacak olan istisnanın satışın yapıldığı vergilendirme döneminde tatbik edileceğini düzenlemiştir. İstisnaya konu olan taşınmaz ve iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan alacaklar için uygulanan faiz, komisyon, vade farkı ve benzeri kazanç unsurlarının istisna kazancın tespitinde dikkate alınmayacağı açıklanmıştır. Tebliğin aynı bölümünde satışın döviz olarak veya dövize endeksli olarak yapılması durumunda doğacak kambiyo farklarının da istisna kazanç tutarı belirlenirken dikkate alınmayacağı da düzenlenmiştir. Bununla birlikte doğrudan döviz olarak veya vadeli olarak meydana gelen satış işlemlerinde, dövizlerin veya satış işleminden kaynaklanan alacakların değerlendirilmesinden kaynaklanan kazanç unsurları ise kurumlar vergisi matrahının tespitinde kur farkı kazanç veya zararı olarak dikkate alınacaktır.²⁵¹

Örnek

Tam mükellefiyete tabi A A.Ş., alış bedeli 2.500.000 Türk Lirası olan kanuni ve iş merkezi ABD’de bulunan B Corp firmasının %20 paylı ortağıdır.

²⁵⁰ İbrahim Apalı, **a.g.e.**, s.240.

²⁵¹ Abdulkadir Şahin, **Kur Farklarının Muhasebeleştirilmesi, Vergi Uygulamaları Karşısındaki Durumu Ve Bir Uygulama**. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007, s.56.

A A.Ş. bu paylarını 30/4/2020 tarihinde yine ABD’de bulunan C Corp firmasına 450.000 ABD Doları karşılığında satmıştır.

Bu satış işlemi ile ilgili olarak 30/4/2020 tarihinde 45.000 ABD Doları avans olarak A A.Ş.’nin Türkiye’deki banka hesabına transfer edilmiştir. A A.Ş. aynı gün bu tutarı Türk Lirasına çevirmiştir.

C Corp firması satışın tamamlanmasını müteakip kalan 405.000 ABD Dolarını A A.Ş.’nin Türkiye’de bulunan banka hesabına 1/9/2020 tarihinde transfer etmiştir.

1/5/2020, 1/6/2020 ve 1/9/2020 tarihleri itibarıyla 1 ABD Doları sırasıyla 6,9787 TL, 6,8138 TL ve 7,3261 TL’dir.

Yukarıda yer verilen verilerden hareketle A A.Ş. sırasıyla aşağıdaki kayıtları yapacaktır.

Avansın alındığı 30/4/2020 tarihi itibarıyla aşağıdaki kayıt yapılacaktır.

Hesap	Detay	Borç	Alacak
102 Bankalar Hs.	45.000*6,9787	314.042	
	349 Alınan Diğ. Avanslar Hs.	45.000*6,9787	314.042

Satışın yapıldığı gün olan 1/6/2020 tarihi itibarıyla aşağıdaki kayıt yapılacaktır. Bu kayıta öncelikli olarak 30/4/2020 tarihinde alınan 45.000 ABD Doları tutarındaki avans hesabı kapatılacaktır. Burada dikkat edilmesi gereken nokta bu mahsup işlemi yapılırken satışın yapıldığı günün kurunun dikkate alınmasıdır. Satış bedeli 450.000 ABD Doları olduğu için bu tutar satışa ilişkin kurlar çarpılacak ve bulunan tutardan iştirak hisselerinin alış bedeli olan tutar tenzil edildikten sonra kalan kısım faaliyetle ilgili diğer gelir ve karlar hesabına alınacaktır.

Hesap	Detay	Borç	Alacak
349 Al. Diğ. Avans. Hs.	45.000*6,8138	306.621	
120 Ticari Alacaklar Hs.	405.000*6,8138	2.759.589	
242 İştirakler Hs.			2.500.000
649 Faal. İlg. Diğ. Karlar Hs.			566.210

Satış bedelinin transfer edilmesi üzerine ise aşağıdaki kayıt yapılacaktır.
Burada da dikkate edilirse transferin yapıldığı günün kuru esas alınmaktadır.

Hesap	Detay	Borç	Alacak
102 Bankalar Hs.	405.000*7,3261	2.967.071	
120 Ticari Alacaklar Hs.			2.759.589
646 Kambiyo Karları Hs.			207.482

Yukarıdaki örnekten de görüleceği üzere şirketin iştirak hisselerini sattığı tarih ile satış bedelinin tamamını tahsil edildiği tarih arasında döviz kuru yükselmiş ve satıcı şirket lehine bir kur farkı oluşmuştur. Bununla birlikte bu kur farkının, satış işlemi ile bağı açık olsa da doğrudan doğruya satıştan doğan bir kazanç olmadığı açıktır. Bu nedenle 1/6/2020 tarihi ile 1/9/2020 tarihi arasında tam mükellef kurum lehine

gerçekleşen bu kur farkı istisna kazanç tutarının tespitinde dikkate alınamayacak ve istisna 1/6/2020 tarihinde tespit edilen 566.210 Türk Lirasına uygulanacaktır.

Diğer taraftan yukarıdaki örnekte 30/4/2020 tarihi ile 1/6/2020 tarihi arasında da bir kur farkı söz konusudur. Bu kur farkı ise istisna kazanç tutarının tespitinde dikkate alınmıştır. A A.Ş. her ne kadar 45.000 ABD Doları tutarındaki bu avansı transferin yapıldığı gün Türk Lirasına çevirmiş olsa da bu işlem alınan avanslar hesabının kur değerlemesine tabi tutulmasına engel değildir. Bu nedenle 1/6/2020 tarihinde satış kazancı hesaplanırken bu kur farkı istisna tutarın tespitinde dikkate alınacaktır.

3.3.11. Satıştan Zarar Doğması

Yurtdışı iştirak hissesi satışından zarar doğması durumunda, satıştan doğan zararın kurumlar vergisi mükelleflerinin istisna dışı kurum kazançlarından indirilip indirilmeyeceği konusunda anılan kanunun 5. maddesinin 3. fıkrası hükmüne bakmak gerekmektedir. KVK'nin "*İstisnalar*" başlıklı 5. maddesinin 3. fıkrasıyla prensip olarak, kurumlar vergisi mükelleflerinin istisna kapsamındaki faaliyetlerinin zararlar sonuçlanması durumunda bu zararların istisna dışı kazançlarından tenzilinin kabul edilmeyeceği düzenlenmiştir. Bu genel ilkenin istisnası iştirak hissesi alımı ile ilgili finansman giderlerinin indiriminin mümkün bulunmasıdır. Mezkûr 3 üncü fıkra sadece zararların indirimini yasaklamamakta zararların yanında istisna kapsamındaki faaliyetlere ilişkin giderlerin de istisna dışı kurum kazançlarından indiriminin mümkün bulunmadığıdır.²⁵²

Yukarıda yer verilen 3. fıkranın anılan kanunun "*İstisnalar*" başlıklı 5. maddesinde düzenlenen tüm istisnaları kapsadığı açıktır. Öncelikle ifade edilmesi gereken husus, kurumlar vergisi mükelleflerinin yurtdışındaki faaliyetlerinden doğan zararlarının indiriminin kategorik olarak mümkün olduğudur. Bu husus kanunun "*Zarar mahsubu*" başlıklı 9. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde, yurtiçinde vergiden müstesna tutulan kazançlarla ilgili olanlardan gayri, yurtdışı faaliyetlerden kaynaklanan zararların 5 yıldan fazla olmamak kaydıyla vergiye tabi kurum

²⁵² Hakan Bay, Zübeyir Bakmaz, **a.g.e.**, s.160.

kazancından indirimi mümkündür. Söz konusu zararların mahsup edilebilmesinin ilk şartı, faaliyet gösterilen yurtdışındaki memleketin vergi mevzuatına göre bildirilen vergi matrahlarının yine o ülkenin yetkili birimleri tarafından denetimle yetkilendirilmiş kuruluşlar tarafından denetim raporuna bağlanması gerekmektedir.²⁵³

Yurtdışı faaliyetlerden doğan zararların Türkiye'deki vergi matrahından indirimi için aranan ikinci şart ise yurtdışındaki denetim kuruluşları tarafından rapora bağlanan bu zararlara ilişkin raporların aslı ve Türkçe tercümelerinin mükelleflerin kurumlar vergisi açısından bağlı olduğu vergi dairesine ibrazıdır. Bu ibraz üzerine yurtdışı faaliyetlerden kaynaklanan zararların Türkiye'de mahsubu yapılabilecektir.²⁵⁴

Tebliğin müteakip bölümlerinde yukarıda yer verilen denetim raporuna ilişkin bir kısım şekil şartları öngörmektedir. Buna göre idare, zarar mahsubu için gerekli ve şart olan denetim raporunun ekinde yurtdışındaki vergi dairesine verilen vergi beyannamelerinin, bilanço ve gelir tablolarının da ilgili memleketteki yetkili vergi idaresi tarafından tasdik edilmesi de zorunlu tutulmaktadır. Tebliğde söz konusu denetim raporları ile ilgili olarak, eğer yurtdışındaki ülkede denetim kuruluşu yoksa her vergilendirme dönemine ait vergi beyanlarının, ilgili ülkenin yetkili birimlerinden alınan örneklerinin o ülkedeki Türkiye Cumhuriyeti'nin elçilik ve konsoloslukları tarafından bunlar da yoksa o memlekette Türk çıkarlarını koruyan ülkenin aynı nitelikteki temsilciliklerince tasdik edilmesini, bu suretle alınan aslı ve tercümelerinin vergi dairesine ibrazının yurtdışı zarar mahsubu için yeterli olduğu ifade edilmiştir.

Vergi idaresi mükerrer zarar mahsubunun önüne geçmek için eğer kurumlar vergisi mükelleflerinin yurtdışındaki faaliyetlerinden kaynaklanan bu zararların yurtdışındaki vergi beyanında indirim konusu yapılması durumunda Türkiye'de de indirim konusu yapılamayacağını düzenlemiştir. İdare eğer bu zarar mahsubu yapılırsa bu durumda yıllık kurumlar vergisi beyannamesine dahil edilecek olan tutarın yurtdışındaki zarar mahsubu yapılmadan önceki tutar olduğunu da ayrıca belirtmektedir.

²⁵³ Kamuran Çağlar, **a.g.e.**, s.197.

²⁵⁴ Hakan Bay, Zübeyir Bakmaz, **a.g.e.**, s.164.

Yukarıda yer verilen maddede yurtdışındaki faaliyetlerden doğan zararların mahsubu ile ilgili şekil şartları sayılmış ve ifade edildiği üzere kategorik olarak bu nitelikteki zararların mahsubuna izin verilmiştir. Ancak bentte geçen “*Türkiye’de kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlarla ilgili olanlar hariç olmak üzere,*” ibaresi 5. maddenin 3. fıkrası ile uyum içindedir. Buna göre kurumlar vergisi mükelleflerinin yurtdışında gerçekleştirdikleri faaliyetlerden istisna kapsamında olanların zararlar sonuçlanması durumunda bu zararların mahsubu mümkün değildir.²⁵⁵

İstisna kapsamındaki faaliyetlerden doğan zararların, vergiye tabi kurum kazancından indirilmesi ile ilgili olarak, şarta bağlı ve/veya mükelleflerin iradesine bırakılmış olan istisna kapsamındaki faaliyetlerden doğan zararların indiriminin mümkün olduğuna dair görüşler de bulunmaktadır. Örneğin gayrimenkul ve iştirak hissesi satışlarından doğan kazançların istisna kapsamında olmasına ilişkin 5. maddenin 1. fıkrasının (e) bendiyle ilgili olarak bu istisnanın iradi bir istisna olduğunu söylemek mümkündür. 3 Nisan 2007 tarihli ve 26482 sayılı resmi Gazete’de yayımlanarak yürürlüğe giren “1 Seri No.lu Kurumlar Vergisi Genel Tebliği”nin “5.6.2.3.2. Satış kazancının fon hesabında tutulması” başlıklı bölümünde aynıyla aşığıdaki ifadeler kullanılmıştır:

“İstisna, satış kazancının %75’ine uygulandığından, kazancın tamamının fon hesabına alınma şartı bulunmayıp, sadece istisnadan yararlanan kazanç kısmının söz konusu fon hesabına alınması yeterlidir.”

Yukarıdaki ifadelerden anlaşıldığı üzere, kurumlar vergisi mükellefleri kazancın %0’lık kısmını fon hesabına almayı tercih ettiğinde bu istisna, isteğe bağlı olarak uygulanabilir bir istisnaya dönüşmektedir. Eğer bir istisna isteğe bağlı ise bu durumda mükelleflerin istisnayı uygulamama hakları olduğunu da kabul etmek gerekmektedir. Bu hakkın kullanılmasının doğal ve konumuzla ilgili olan kısmı satış işleminden zarar doğmasıdır. Eğer bir istisna isteğe bağlı ise ve mükellefler bu istisnayı uygulamayı tercih etmiyorlarsa bu durumda bu nitelikteki satışlardan zarar

²⁵⁵ Kamuran Çağlar, a.g.e., s.197.

doğması durumunda bu zararların vergiye tabi kurum kazancından indirimini kabul etmek gerekmektedir.²⁵⁶

Yukarıda yapılan açıklamalar çerçevesinde yurtdışı iştirak hissesi satış kazancı istisnasına bakıldığından ise bu nitelikteki satışların zararlarla sonuçlanması durumunda bu zararların istisna dışı kurum kazancından indiriminin mümkün olmadığı anlaşılmaktadır. Zira söz konusu istisnanın düzenlendiği KVK'nin 5. maddesinin 1. fıkrasının (c) bendinde veya bu bende ilişkin Kurumlar Vergisi Tebliğindeki açıklamalarda bu istisnanın iradi başka bir ifadeyle mükellefin isteğine bağlı olduğuna dair herhangi bir açıklama yer almamaktadır.²⁵⁷

Bununla birlikte kurumlar vergisi mükelleflerinin bentte oldukça ayrıntılı bir şekilde sayılan istisna şartlarını iradi olarak ihlal edip istisna şartlarının gerçekleşmemesini sağlayabilecekleri göz ardı edilmemelidir. Örneğin yurtdışı iştirak hissesi satışının zararlarla sonuçlanacağı tahmininde bulunan bir mükellef nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının %75'inin iştirak hissesi portföyünden oluşması şartını maddi duran varlık alımı ile ihlal etmeleri ve bu suretle istisnanın uygulanma şartlarını ortadan kaldırmaları mümkündür.

Yukarıda bahsedilen durumda kategorik olarak istisna kapsamına giren bir satış olmayacağından bu satıştan doğan zararın vergiye tabi kurum kazancından indiriminin de önü açılmış olacaktır. Bu durumda yukarıda açıklanan yurtdışı faaliyetlerden doğan zararların mahsubuna ilişkin sınırlamaların halen geçerli olacağını ve zararın indirimini talep eden mükelleflerin kanunun "*Zarar mahsubu*" başlıklı 9. maddesinin 1. fıkrasının (b) bendinde belirtilen yükümlülükleri de yerine getirmeleri gerekmektedir.

Bu konuyla ilgili olarak İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı tarafından verilen bir özelgede (c) bendindeki şartların sağlandığı bir satışın zararlarla sonuçlanması

²⁵⁶ Salih Çalal, *Anonim Şirket Aktifinde Yer Alan İştirak Hisselerine İlişkin Vadeli Satışın Zararla Sonuçlanması*, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:29, 2019 245-250.

²⁵⁷ Kamuran Çağlar, a.g.e., s.197.

durumunda bu zararın istisna dışı kurum kazançlarından indiriminin mümkün olmadığı yönünde görüş bildirilmiştir. Söz konusu özelge aşağıdaki gibidir²⁵⁸;

“Kurumlar Vergisi Kanununun 5 inci maddesinde vergiden istisna kazançlar sayılmış ve maddenin birinci fıkrasının (c) bendinde, kazancın elde edildiği tarih itibarıyla aralıksız en az bir yıl süreyle nakit varlıklar dışında kalan aktif toplamının % 75 veya daha fazlası, kanunî veya iş merkezi Türkiye’de bulunmayan anonim veya limited şirket niteliğindeki şirketlerin her birinin sermayesine en az % 10 oranında iştirakten oluşan tam mükellefiyete tâbi anonim şirketlerin, en az iki tam yıl süreyle aktiflerinde yer alan yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılmasından doğan kurum kazançlarının kurumlar vergisinden istisna olduğu hükme bağlanmıştır.

Bu istisna, satışın yapıldığı dönemde uygulanır ve satış kazancının istisnadan yararlanan kısmı satışın yapıldığı yılı izleyen beşinci yılın sonuna kadar pasifte özel bir fon hesabında tutulur. Ancak satış bedelinin, satışın yapıldığı yılı izleyen ikinci takvim yılının sonuna kadar tahsil edilmesi şarttır. Bu süre içinde tahsil edilmeyen satış bedeline isabet eden istisna nedeniyle zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılır.

İstisna edilen kazançtan beş yıl içinde sermayeye ilave dışında herhangi bir şekilde başka bir hesaba nakledilen veya işletmeden çekilen ya da dar mükellef kurumlarca ana merkeze aktarılan kısım için uygulanan istisna dolayısıyla zamanında tahakkuk ettirilmeyen vergiler ziyaa uğramış sayılır. Aynı süre içinde işletmenin tasfiyesi (bu Kanuna göre yapılan devir ve bölünmeler hariç) halinde de bu hüküm uygulanır.

Menkul kıymet veya taşınmaz ticareti ve kiralanmasıyla uğraşan kurumların bu amaçla ellerinde bulundurdıkları değerlerin satışından elde ettikleri kazançlar istisna kapsamı dışındadır.

²⁵⁸ İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı’nın 9/3/2015 tarihli ve 62030549-125[5-2013/436]-402 Sayılı Özelgesi

hükümüne yer verilmiştir.

Mezkûr maddenin üçüncü fıkrasında ise, iştirak hisseleri alımıyla ilgili finansman giderleri hariç olmak üzere, kurumların kurumlar vergisinden istisna edilen kazançlarına ilişkin giderlerinin veya istisna kapsamındaki faaliyetlerinden doğan zararlarının, istisna dışı kurum kazancından indirilmesinin kabul edilmeyeceği belirtilmiştir.

Bu hüküm ve açıklamalara göre;

- Kurumlar Vergisi Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (c) bendinde yer alan şartlar dahilinde, sahip olunan yurtdışı iştirak hisselerinin elden çıkarılması halinde oluşacak kazanç istisna kapsamında değerlendirileceğinden, bu satış dolayısıyla oluşan zararın diğer faaliyetlerinizden doğan kazançlarınızdan indirilmesi mümkün değildir.

- Öte yandan, mezkûr bentte yazılı şartların sağlanamaması durumunda Kurumlar Vergisi Kanununun 5 inci maddesinin birinci fıkrasının (e) bendinde yazılı şartlar dahilinde %75'lik istisnadan yararlanmanız mümkün bulunduğundan, bu satıştan doğan zararlar ile satışa ilişkin giderlerin %75'lik kısmının istisna dışı kurum kazançlarından indirilmesi mümkün olmayacaktır. Ancak bu satışa ilişkin zararlar ile giderlerin kalan %25'lik kısmının ise vergiye tabi kurum kazancınızın tespitinde dikkate alınabilmesi mümkündür.”

SONUÇ

Devletlerin, mali, iktisadi, sosyal ve siyasal sebeplerle, temel ihtiyaçların karşılanabilmesi için elde etmek zorunda olduğu gelirlerin çok büyük bir bölümü vergiler ile karşılanabilmektedir. Vergiler yalnızca kamusal faaliyetlerin finansmanında değil kalkınma hedeflerinin gerçekleştirilmesinde ve maliye politikası ile ekonomiye müdahale aracı olarak da kullanılmaktadır. Vergi Hukukunda genellik ilkesi Türkiye Cumhuriyeti Anayasasında belirtilen “herkes kamu giderlerini karşılamak üzere mali gücüne göre vergi ödemekle mükelleftir” ibaresine dayanmaktadır. Ancak aynı kaynaktan elde edilen kazançların birden fazla kez vergilendiriliyor olması da yine vergi hukukunun ilkelerinden adalet ilkesi ile çelişebileceğinden dolayı Kurumlar Vergisi Kanunu’nda devlet kanuni düzenlemeler ile iştirak kazançlarının vergilendirilmesinde bazı istisnalar getirerek çifte vergilendirmenin önlenmesini amaçlamaktadır.

Devletin en önemli gelir kaynağı olan vergiler üzerinde kanuni düzenleme ile vergi alacağından vazgeçmesi oldukça önemlidir ve getirilen istisnalar devlet gelirinden azalmaya neden olmakta ve kamu harcaması olarak nitelendirilmektedir. Bu nedenle hem çifte vergilendirmenin önüne geçilmesi hem de uygulamalarda yaşanabilecek hatalar sebebiyle devlet alacağında azalmaya sebebiyet verilmemesi için kanunda yapılan düzenlemelerin amaç ve uygulama şartlarının çok iyi değerlendirilmesi gerekmektedir.

Devletlerin ülkeleri üzerinde egemenlik haklarına dayanarak vergi alma konusunda sahip olduğu fiili ve hukuki gücü olarak tanımlanan vergilendirme yetkisinin kullanımı vergide genellik ve adalet ilkeleri ile çelişmeden ve elde edilebilecek en fazla kamu yararının gözetildiği uygulamaların yapılabilmesi vergi kanunlarında düzenlenen istisnalarla mümkün olabilmektedir. Bu bağlamda Vergilendirme yetkisini ülkelerin egemenlik hakkının sonuçlarından birisini olarak değerlendirebiliriz. Ülkelerin vergilendirme yetkisini kullanırken hem ülke içindeki gelir ve servetler hem de yurtdışındaki gelir ve servetler bakımından birtakım uluslararası hukuk ilkelerini dikkate alması gerekmektedir. Bu ilkelerden vatandaşlık ilkesi ile mükellefin vatandaşlık ilişkisi içinde olduğu ülke tarafından vergilendirilmesi

esas alınmakta iken yerleşim ilkesi ile vergi mükellefinin yerleşim yeri hangi ülke ise o ülke tarafından vergilendirme söz konusu olmaktadır. Vergilendirme yetkisi ile ilgili kabul gören ilkelerden biri de kaynak ilkesidir. Bu ilkeye göre vergi konusu ile vergiyi meydana getiren olayın gerçekleştirdiği ülke vergilendirme yetkisine sahip olarak kabul edilmiştir. Varış ülkesi ve çıkış ülkesi ilkeleri ise ihracata konu olan mal ve hizmetler ile ilgili ilkelerdir zira vergiler açısından malın çıktığı veya ulaştığı ülkeye göre vergilendirme yetkisinin tespit edilmesine dair bir ilke olarak kabul edilmektedir.

Uluslararası ilkeler yoluyla vergilendirme yetkisinin tespit ediliyor olsa dahi ülkelerin vergilendirme yetkilerine sahip oldukları alanlar ile ilgili anlaşmazlıklar yaşamaları neticesinde çifte vergilendirme sorununun meydana gelmektedir. Çifte vergilendirmeye sebep olan bir başka neden ise ülkelerin vergilendirme uygulamaları ve vergi kanunlarındaki farklılıklardır. Bu anlamda çifte vergilendirmenin önlenmesi için uluslararası kapsamda bazı modellemeler geliştirilmekte ve çifte vergilendirmenin önlenmesine çalışılmaktadır. Bu modellerden biri olan OECD modeli vergilendirme yetkisinin vergi mükellefinin yerleşim yerinin bulunduğu ülkeye ait olduğu modeldir. OECD Modeline göre gelir ve servet sahibinin yerleşmiş olduğu ülke vergilendirmede söz sahibi olmakta ve bu modelde gelişmiş ülkeler avantajlı konumda olmaktadır. Çifte vergilendirmeye ilişkin diğer model olan BM modelinde ise yerleşim yeri ilkesi yerine daha çok kaynak ilkesi kabul görmekte ve bu modelde vergilendirme yetkisi belirlenirken gelişmiş ülkelere karşı geliştirmekte olan ülkelerin korunması amaçlanmaktadır.

Kurumlar vergisinin mükelleflerinin vergi kanunlarında yapılan düzenlemeler ile getirilen istisnalardan yararlanabilme şartlarının değerlendirilebilmesi öncelikle kurumların, diğer kurumların sermayesine neden iştirak ettiği konusunun açıklanması ile mümkündür. İştirak kavramı genel olarak ortak olma, katılma anlamına gelmektedir. Şirketler açısından iştirak ise varlığını sürdürebilme, büyüme, kâr elde edebilme, yeni yatırım alanları yaratma gibi birçok amaçla bir şirketin başka bir şirketin sermayesine ortak olması olarak açıklanabilir. İştirak konusu vergi kanunlarımızda açıkça ifade edilmemiştir bu nedenle konunun anlaşılabilmesi açısından çalışmamızda Türk Mevzuatında TBK, TTK, SPK gibi birçok kanunda

İştirak kavramı açıklanarak genel olarak şirketlerin neden iştirak ettikleri konusunda açıklamalara yer verilmiştir.

İştirak kavramının açıklanmasında iştirak oranı önemli bir ölçüt olmakla birlikte vergi mevzuatında farklı iştirak oranlarının öngörüldüğü gözlemlenmiştir. Örneğin TMS-28 ile bu oran asgari %20 olarak belirlenen bu oran iştirak tanımında baz alınan genel oran olarak kabul edilebilir ancak mevzuattaki tüm düzenlemelerde tek bir oranın benimsenmesi uygulama açısından daha doğru olacaktır. İştirak tanımında tek ölçüt sermaye katılım oranı olmamakla birlikte yapılan incelemelerde önemli etki kavramının da oldukça önemli bir kriter olduğu görülmektedir. Önemli etki kavramı yatırım yapılarak sermayesine iştirak edilen işletmenin finansal kararlarının ve faaliyetle ilgili politika kararlarının alınmasına katılma gücünü ifade etmektedir. Bir diğer önemli husus ortak olma durumunun uzun vadeli olması gerekliliğidir zira kısa vadeli atıl fonları değerlendirme amaçlı yatırımlar söz konusu olduğunda iştirak ilişkisinin varlığından söz edilememektedir. Son olarak oy hakkı ve yönetime katılma da iştirak ilişkisinin belirlenmesinde oldukça önemli unsurlardır.

Sermaye, olanak ve teknik altyapının birleştirmesi, yönetim, satış ve pazarlama, işletme giderlerinin azaltılarak kontrol altına alınması, karşılıklı yardımlaşmalar ile rantabilitenin arttırılması, serbest rekabetin kontrol altına alınması, iktisadi etki payının ve nüfuz alanının arttırılması, mamul satışı ile madde-malzeme alımının güvence altına alınması vb. birçok nedenle iştirak ilişkisi kurulabilmektedir. Ancak gerekçesi ne olursa olsun bir kurumlar vergisi mükellefi başka kurumlar vergisi mükellefleri ile iştirak ilişkisi kurduğundan itibaren iştiraklerinden elde ettikleri kâr paylarının vergiye tabi kurum kazancı içinde sayılıp sayılmayacağı önem taşımaktadır.

Yaptığımız incelemeler doğrultusunda tezimiz konusu yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları istisnasının çifte vergilendirmeyi önleme yöntemlerinden biri olduğu sonucuna varılmıştır. Çalışmamızın konusunu oluşturan yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları istisnasında kanunda belirlenen şartlar incelendiğinde sermayesine katılım oranı en az %10 olarak belirlenmiştir. Ayrıca Kurumlar Vergisi Kanunu'nda yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları istisnasından yararlanabilmek için kanunun 5.maddesinin c bendinde yer alan diğer şartlar; yurtdışı iştirakin anonim veya limited

şirket niteliğinde olması, sermayesine iştirak edilen şirketin kanuni veya iş merkezlerinin Türkiye’de bulunmaması, iştirak eden şirketin tam mükellef anonim şirket olması, istisna uygulamasına konu yurtdışı iştirak hisselerinin en az iki tam yıl süreyle elde tutulması ve yurtdışı iştirak hissesi satış kazancının elde edildiği tarih itibarıyla aralıksız olarak en az bir yıl süreyle nakit varlıklar toplamının %75 veya daha fazlasının yurtdışı iştiraklerinden oluşmasıdır.

Yurtdışı iştirak hissesi satış kazançları istisnası uygulamasında özellik arz eden birçok durum bulunmaktadır. Hisse satışının tam mükellef kurumlara yapılması durumu bu özel durumlardan biridir ve bu durumda istisna uygulamasının Türkiye’deki sermaye birikimini hızlandırmak, Türkiye’deki yatırımcıların diğer ülkelerdeki portföylerinde bulunan kazançları Türkiye’ye transfer etmek gibi amaçları olduğu düşünüldüğünde uygulanmaması gerektiği düşünülmektedir. Ancak satışın yurtdışı borsalarda yapıldığı bir durumda kanunda açık bir ayırım yapılmadığı görüldüğünden istisna kapsamında değerlendirilmesi gerekmektedir. Para karşılığı olmaksızın satış olması durumunda VUK’nin yer alan yorum yöntemlerine ilişkin sıranın takip edilmesi gerekmekte, iştirak ve satış işlemlerinin belgelendirilmesi konusu önem arz etmektedir. Yapılan satışta kur farklarının oluşması durumunda oluşan bu farklar istisna kazancın tespitinde dikkate alınmayacak olup satıştan zarar elde edilmesi durumunda ise bu zararın mahsup edilmesi mümkün değildir.

KAYNAKÇA

Ak, Ahmet, **Vergi Hukukunda İştirakler**, Savaş Yayınevi, Ankara, 2009, s.6.

Akalın, Recai Ahmet Enis, **Uluslararası Vergi Hukuku ve Çözüm Yolları**, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Çağ Üniversitesi, 2014, Mersin, s.15.

Akbulak, Yavuz, **Türk Hukukunda Adi Ortaklıklar**, Legal Yayıncılık, Kasım, 2020, s.177.

Akbulak, Yavuz. **TTK Işığında Anonim Şirketlerde Pay Senetleri**, Ankara Barosu Dergisi, 2006, s.506-523.

Akel, Yeliz Neslihan, **Vergi Hukukunda Yorum**, Maliye Araştırma Merkezi Konferansları, Sayı:62, s.79-148.

Akyol, M. Emin, **Kurumlar Vergisinden İstisna Edilen Kazançlar**, Yaklaşım Dergisi, Sayı:172, Nisan, 2007, s.72

Alhan, Acem Süleyman, Çobanoğlu Rıdvan: **Adi Ortaklık Sözleşmesi Tanımı Ve Unsurları**, İstanbul Barosu Dergisi, Cilt:90, Sayı:1, 2016, s. 177

Altaş, Soner, **Limited Şirket Paylarının Devrinde İnce Noktalar**, Legal Mali Hukuk Dergisi, 2015, s.73-84.

Altuğ, Osman, Hanifi Ayboğa, **Örneklerle Uygulamalı Şirket Kuruluşları**, İstanbul, Evrim Yayınevi, 1996, s.251.

Apali, İbrahim, **Sermaye Şirketlerinde İştirak Kazançları ve İştirak Hissesi Satış Kazançlarının Tek Düzen Muhasebe Sistemine Göre Kayıtları İle Vergi Usul Kanunu ve Kurumlar Vergisi Açısından Değerlendirilmesi**, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:30, s. 232.

Arıkan, Zeynep, **Şirket Hukuki Yapısının Seçiminde Vergilendirmenin Rolü ve Önemi**, Dokuz Eylül Üniversitesi İİBF Dergisi, cilt 13, Sayı:1, İzmir, 1998, s.74,75.

Arıkan ,Zeynep, Gürbüz, Salih, **Vergi Hukukunda Fatura ve Benzeri Vesikalar**, *ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies)*, No:5, 2018.

Arısoy, Kadriye. **Stok Satın Alma Maliyetlerinde Vade Farklarının Vergi Usul Kanunu, TMS 2 ve Bobi FRS Açısından İncelenmesi**, Press Academia Procedia, Sayı:7, Ocak 2018, s. 356-358.

Arsoy, Aylin Poroy, **Konsolide Finansal Tablolar Standardına Göre Edinim Tarihindeki Konsolidasyon Prosedürleri**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak, 2016, s. 63.

Ataman, Başak, Özden, Evrim Altuk, **Tek Düzen Hesap Planına Göre Hazırlanan Finansal Tabloların UFRS'ye Uyarlanması ve Rasyo Yöntemi ile Analizi**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı: 44, 2009, s.59

Ayboğa, Hanifi, **İştiraklerle İlgili Uluslararası ve Türkiye'deki Mevzuatın Kapsamı ve Karşılaştırılması**, Mali Çözüm, Yıl:11, Sayı:3, İstanbul 2000, s. 139.

Aydın, Erkan, **Girişim Sermayesi Yatırım Fon ve Ortaklıklarının Gelir Vergisi ve Kurumlar Vergisi Bakımından Vergilendirilmesi**, Marmara Üniversitesi İİB Dergisi, 2015, Cilt: XXXVII, Sayı:II, S. 57-82.

Bankaların Konsolide Finansal Tablolarının Düzenlenmesine İlişkin Tebliğ (Çevirimiçi)<https://www.mevzuat.gov.tr/File/GeneratePdf?mevzuatNo=10770&mevzuatTur=Tebliğ&mevzuatTertip=5> 08.10.2006 Tarih ve 26340 Sayılı Resmi Gazete (Erişim Tarihi: 15.04.2021)

Bakırcı, Aykut, **Tam Bölünme**, Vergi Dünyası, Sayı:257, Ocak 2003, s.102.

Başak, Levent, **Çifte ve Mükerrer Vergileme Kavramının Analizi ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmalarının Uygulanacağı Kişiler**, E-Yaklaşım, Sayı:21, Nisan 2005, s.3.

Başak Levent, **Kurumların Yurtdışındaki İştiraklerinden Elde Ettikleri Kâr Payları Ve Şube Kazançlarının Vergilendirilmesi Esasları**, Vergi Sorunları, Eylül 2004, Sayı 1982, s. 118.

Bay, Hakan, Bakmaz, Zübeyir, Kurumlar Vergisi Matrahının Tespitinde Zarar Mahsubu Uygulaması ve Özellik Arz Eden Hususlar, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:344, Nisan, 2010, s. 159-165.

BDDK, **Bankaların Kuruluş ve Faaliyetleri Hakkında Yönetmeliği**, 27 Haziran 2001 tarih ve 24445 sayılı Resmi Gazete, md.9/3.

Behrendt, Joachim, Gökşenli, Şule, **Mali Bilanço Hazırlama Politikaları**, Öneri Dergisi Sayı:1, 1995, s.83-90.

Bıyık, Recep, **Aydın Kıratlı, İştirak Hisseleri Veya Gayrimenkul Satışından Veya Üretim Tesislerinin Yeni Kurulacak Şirketlere Ayni Sermaye Olarak Konulmasından Doğan Kazançlara İstisna**, Yaklaşım, Özel Ek, Şubat 2001, Sayı: 98, s.9.

Biyan, Özgür, **Türk Vergi Hukukunda Belge Düzeni ve İspat: “Eleştiriler ve Öneriler”** Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Sayı:12, 2012, s.27-55.

Can, Sude, Çifte Vergilendirme ve Çifte Vergilendirmeyi Önleme Yöntemleri. Hukuk Gündemi, Sayı:1, 2018, (çevirimiçi: <http://www.ankarabarusu.org.tr/site/ankarabarusu/hgdmakale/2018-1/10.pdf> Erişim tarihi:23.03.2022), s.49-59.

Cemalcılar, Özgül, Önce Saime, **Muhasebenin Kurumsal Yapısı**, Anadolu Üniversitesi, Eskişehir, İİBF Yayını, Yayın No:1093, 1999, s313.

Çağan Nami, **Demokratik Sosyal Hukuk Devletinde Vergilendirme**, Ankara Üniversitesi Hukuk Fakültesi, s.130.

Çağlar Kamuran, **Kurumlar Vergisinde Zarar Mahsubu ve Özellikli Durumlar**. Mali Çözüm Dergisi, Sayı: 27, 2017, s.197.

- Çalal, Salih, Anonim Şirket Aktifinde Yer Alan İştirak Hisselerine İlişkin Vadeli Satışın Zararla Sonuçlanması, Mali Cözüm Dergisi, Sayı:29, 2019 245-250.
- Çankaya, Mehmet; **İştirak Hisseleri Veya Gayrimenkullerin Satışından Doğan Kazanca ilişkin istisna Uygulaması**, Maliye Postası, Temmuz 2003, s.71-74.
- Cenkeri, Elif, **Uluslararası Düzeyde Yasa Çakışmaları**, Dokuz Eylül Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi, 2010, cilt:12, s.196.
- Çetin, Rizkullah, **Adi Şirketlerin Genel Özellikleri ve Bu Şirketlerin Vergilendirilmesi**, Mali Cözüm Dergisi, 2016, Sayı:26, s.177.
- Çiftçi, Yavuz, **Türkiye Uygulamasındaki İştirak Kavramı İle Uluslararası Uygulamalardaki İştirak Kavramının Karşılaştırılması**, s.36-37.
- Çubukçu, Murat, **Uluslararası Çifte Vergilendirme Sorunu**, İstanbul Üniversitesi Yüksek Lisans Tezi, 2006.
- Dağlıoğlu, İclal, Çiçek, Hüseyin Güçlü, **Uluslararası Vergileme İlkeleri ve Uluslararası Vergilemenin Amaçları Üzerine Bir Değerlendirme**, Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi, 2014, Cilt:12,s. 27-45.
- Dinç, Serhan, **6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu'na Göre Ticaret Unvanı**, Mali Cözüm Dergisi, Sayı:27, 2017, s.77.
- Doğrusöz, A. Bumin, **Yurtdışı İştirak Hissesi Satış Kazancı İstisnasında Yanlış Açıklama**, Referans Gazetesi, 12.04.2007, s.12.
- Doğrusöz A. Bumin, **Anonim Şirketlerin Yurt Dışı İştirak Hisselerinin Elden Çıkarılmasından Sağlanan Kazanç İstisnası**, Yaklaşım Dergisi, Ocak 2007, Sayı:169.
- Duran, Arif, **Örtülü Kazanç Aktarımı İşlemlerinde İlişkili Kişi**, ICPESS (International Congress on Politic, Economic and Social Studies), No:3. 2017.

Durmuş Neslihan Karataş, **Vergi Hukukunda İspat ve Delil**, Ankara Hacı Bayram Veli Üniversitesi Hukuk Fakültesi Dergisi Sayı:18, 2014, s.505-528.

Edizdoğan, Nihat, Niyazi Özker, **Türk Vergi Sistemi**, Bursa, Ekin Kitabevi, 2003, s.169.

Ercan, İbrahim, **Yurtdışı Eğitim Kurumlarına Verilen Aracılık ve Danışmanlık Hizmetlerinin Katma Değer Vergisi Açısından Değerlendirilmesi ve Belge Düzeni**, Mali Çözüm Dergisi, 2013, s.118.

Erduru, İncilay, Yılıkmaz, Seyfi, Deran, Ali, **Hasılat Yaratan İşlemlerin Muhasebeleştirilme İlkelerinin Türk Vergi Mevzuatı ve Türkiye Muhasebe Standartları Kapsamında İncelenmesi, Muhasebe Meslek Mensupları Üzerine Bir Araştırma**, Ömer Halisdemir Üniversitesi İktisadi ve İdari Bilimler Fakültesi Dergisi, Sayı:9, Nisan 2016, s.143-164.

Ergin, Numan Emre, **Vergi Mevzuatı ile TMS/TFRS'nin Değerleme Ölçüleri Açısından Karşılaştırılması**, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı:418, 2016, s.9-20.

Erginay, Akif, **Kamu Maliyesi**, Turhan Kitabevi, 11. Baskı, Ankara 1985, s. 162.

Ergür, Osman Kağan, Bölüm 3: **Uluslararası Hukuk İlkeleri Çerçevesinde Vergilendirme Yetkisi**, *Uluslararası Ekonomi, Parasal İktisat, İksat* Yayınevi, 2020, s.109-130.

Ernst & Young, **100 Soruda Kurumlar Vergisinden İstisna Kazançlar**, 2008, s.2.

Ferhatoğlu, Emrah, **Türk Vergi Anlaşmaları Hukukunda Sermaye Değer Artış Kazançlarının Vergilendirilmesi**, Ankara Üniversitesi SBF Dergisi, Sayı:71, s.279-302.

Fındık Hakkı, **Türkiye Muhasebe Standartları Çerçevesinde Finansal Varlıkların Muhasebeleştirilmesi**, Muhasebe ve Finansman Dergisi, Ocak, 2016, s. 63.

Gençoğlu, Ümit Gücenme, **Ülkemizdeki Muhasebe Uygulamalarının Türkiye Muhasebe Standartlarına Uyumu, MUFAD Muhasebe ve Finansman Dergisi**, Temmuz 2003, s. 27-28

Gökgöz, Ahmet, **İştirak Yatırımlarının Muhasebeleştirilmesi**, Muhasebe ve Finansman Dergisi Sayı:58, 2013, s.1-20.

Güçlü, Yücel, **Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşmaları ve Türkiye**, Uluslararası Ekonomik Sorunlar Dergisi, Sayı XI, Kasım, 2003, s.2.

Gülbil, Tülin Özel, **Transfer Fiyatlandırmasında İlişkili Kişi**, Yüksek Lisans Tezi, Hasan Kalyoncu Üniversitesi, 2015, s.65-68.

İVDB. 10.10.2007 Tarih ve KVK-5/1-e-20611 Sayılı Özelgesi.

İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı' nın 08.05.2007 tarih ve 9340 Numaralı Özelge.

İstanbul Vergi Dairesi Başkanlığı' nın 9/3/2015 tarihli ve 62030549-125[5-2013/436]-402 Sayılı Özelgesi.

İşletmelerdeki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 28) Hakkında Tebliğ, Sıra no:12, 27.12.2005 T. ve 26036 S.RG.

İştiraklerdeki Yatırımlara İlişkin Türkiye Muhasebe Standardı (TMS 28) Hakkında Tebliğ Sıra No: 12.

Kablan, Ali, **Hesap Planı Değişimi Üzerine Bir İnceleme: Tek Düzen Hesap Planı ve Finansal Raporlama Standartlarına Uygun Taslak Hesap Planı Karşılaştırması**, Ekonomi, İşletme ve Maliye Araştırmaları Dergisi, Cilt:2, Sayı:2, 2020, s.105.

Kalaycı, Şeref, Tekşen, Ömer, Dalgat, Hüseyin. **Tekdüzen muhasebe sistemi uygulamalarının genel bir değerlendirilmesi ve Batı Akdeniz Bölgesine yönelik uygulama**. Muhasebe ve Finansman Dergisi, Sayı:25, 2005, s.175.

Karakoç Yusuf, **Genel Vergi Hukuku**, Yetkin Yayınları, Ankara 2007, s.120-124.

Kellecioğlu, M. Aykut, **Tüm Yönleriyle Kurumlardan Elde Edilen İştirak Kazançlarının Vergilendirilmesi**, Finansal Eksen Dergisi, Ankara, Ekim 2018, s.13.

Keskin, Filiz, **Kurumların Taşınmaz Ve İştirak Hissesi Satışlarında Vergi İstisnaları**, İstanbul, Legal Yayıncılık, 2006, s.10-178.

Kızılgül, Uğur, **Uluslararası çifte vergilendirme sorunu ve Türkiye’de çifte vergilendirmeyi önleme anlaşmalarının hukuki etkinliği**, Yüksek Lisans Tezi, Sakarya Üniversitesi, 2019, s.301-321.

Kızılgül, Uğur, Furkan Beşel, **Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önleme Anlaşma Modelleri ve Türkiye'nin Model Yaklaşımı**. Maliye Araştırmaları Dergisi, 2019, 301-321.

Kocaer, Şenol, **Gayrimenkul ve İştirak Hissesi Satış Kazancı İstisnasının Tarihsel Gelişimi ve Öneriler**, Vergi Dünyası Dergisi, Sayı: 338, Ekim 2009, s.62.

Kumkale, Rüknettin, **Anonim Şirketlerde Azlık ve Hakları**, Ankara, 28 Ekim 2004, (Çevirimiçi) <https://www.alomaliye.com/2004/10/28/anonim-sirketlerde-azlik-ve-haklari/> (Erişim Tarihi:09.04.2022), s.1.

Kumkale, Ruknettin, **İş Ortaklığı Nedir**, Dünya Gazetesi, (Çevirimiçi) <https://www.dunya.com/kose-yazisi/is-ortakligi-nedir/26914> (Erişim Tarihi:05.02.2022).

Kurumlar Vergisi Genel Tebliği, Seri No:1, Resmi Gazete Sayı: 26482, 03.04.2007.

Kurşat, Zekeriya, **Yeni Borçlar Kanunumuzda Adi Ortaklık Hükümlerinin Değerlendirilmesi**, İstanbul Üniversitesi Hukuk Fakültesi Mecmuası, 2012, s.301-317.

Kürk, Memiş, **Mükelleflerin Yasal Defter ve Belgelerini Saklama Süresi ve İstisnaları**, Mali Çözüm Dergisi, Sayı:98, 2010, s.98.

Maliye Bakanlığı Gelirler Genel Müdürlüğü'nün 12/5/1998 tarihli ve B.07.0.GEL.0.54/54171685/017590 1 sayılı özelgesi ile yine Maliye Bakanlığı

Gelir İdaresi Başkanlığının 27/11/2006 tarihli ve B.07.1.GİB.0.29/2924-232-2824/093508 Sayılı Özelgesi.

Nas, Adil, **Transfer Fiyatlandırması Yoluyla Örtülü Kazanç Dağıtımının Koşulları ve Hukuki Sonuçları**, Dergipark Dergisi, Sayı:27, 2019, s.28.

Oktar, Salim Ateş, **Vergi Hukuku**, Türkmen Kitabevi, 15. Baskı, İstanbul, 2020, s.15.

Oktay, Cemali, **İştirak Paylarının Muhasebe Kayıtları, İştirak Kazancı İstisnası, İştirak Paylarının Değerlemesi ve Satışı**, Vergi Sorunları Dergisi, Aralık 2004, s.195.

Onay, İsmail, **Transfer Fiyatlandırması (OECD Yaklaşımı Işığında Türk Vergi Pratiği)**, Maliye Hesap Uzmanları Derneği, Eylül 2020, s.110.

Oruç, Hami Şener, **Adi Ortaklık**, Seçkin Yayıncılık, Ankara, 2008, s.175.

Öncel, Mualla, Ahmet Kumrulu, Nami Çağan, **Vergi Hukuku**, Turhan Kitabevi, 30.Baskı, Ankara 2021, s.33-61.

Öz, N. Semih, **Gelir Vergisinde Vergiyi Doğuran Olay, Elde Etme**, Ankara, Maliye ve Hukuk Yayınları, 2006, s.69.

Özaytekin, Nahide, **Türkiye'de Dar Mükellef Kurum Kazançlarının Vergilendirilmesi**, Diss. DEÜ Sosyal Bilimleri Enstitüsü, 2006, s.2.

Özbalcı, Yılmaz, **Gelir Vergisi Kanunu Yorum ve Açıklamaları**, Ankara, Oluş Yayıncılık, 1998, s.610-612.

Öztürkmen, Anıl, **Kurumlar Vergisi Kanununda İştirak Kazançları İstisnası ve İştirak Hissesi Satış Kazançları İstisnası**, İstanbul Üniversitesi Mali hukuk Anabilim Dalı Yüksek Lisans Tezi, İstanbul, 2010, s.134.

Özyürek, Mustafa, **Grup İçi İştirak Hissesi Ve Gayrimenkul Satışlarında İstisna**, Finansal Forum, 21.09.2000, s.10-11.

Pehlivan, Osman, Öz, Ersan, **Uluslararası Vergilendirme**, Yetkin Yayınları, Ekim 2015, s.15-96.

Saraç, Özgür, **Küresel Vergi Rekabeti ve Ulusal Vergi Politikaları**, Maliye ve Hukuk Yayınları, Ankara, 2006, s. 88.

Sayar, Zafer, **Oluşturulmakta Olan Türkiye Muhasebe Standartları Kurulu'nun Işığı Altında Türkiye'de Muhasebe Standartlarının Mevcut Durumu ve Kamuyu Aydınlatma**, Muhasebe ve Denetime Bakış Dergisi, Yıl:2, Sayı:7, Ekim 2002, s.73-80.

Sermaye Piyasası ve Borsa Temel Bilgileri Kılavuzu (SPBTBK), İstanbul, İMKB Yayınları, 16.Bası, 2003, s.550.

Soydan, Billur Yaltı, **Uluslararası Vergi Anlaşmaları**, Beta Yayınları, 1.Baskı, İstanbul 1995, s. 3.

Soydan, Billur Yaltı, **2000'li Yılların Vergisel Mozaïği: Günümüz Vergilerinden Geleceğin Olasılıklarına**, Yaklaşım Dergisi, Sayı 92, Ağustos 2000, s. 47.

Sürmeli, Fevzi, **Genel Muhasebe**, Anadolu Üniversitesi, 2006, s.56.

Şahin, Abdulkadir, **Kur Farklarının Muhasebeleştirilmesi, Vergi Uygulamaları Karşısındaki Durumu Ve Bir Uygulama**. İstanbul Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Yayınlanmamış Doktora Tezi, İstanbul, 2007., s.56.

Şen, Yasin, **Kurumlarda Yurtdışı İştirak Satış Kazancı İstisnası**, Vergici ve Muhasebeciyle Diyalog Dergisi, Sayı:325, Mayıs 2015, s.98.

Şenyüz, Doğan, Mehmet Yüce, Adnan Gerçek, **Vergi Hukuku Genel Hükümler**, Ekin Yayınevi, Bursa 2016, s.329-432.

Taşkın, Yasemin, **Vergi Hukukunda Ekonomik Yaklaşım İlkesine Genel Bakış**, Mali Çözüm, Sayı:109, 2012, s. 69-76.

Tekin, Cem, **Yurt Dışı İştirak Hissesi Satış Kazancına İlişkin Olarak İki Ayrı İstisna Düzenlemesi Mevcuttur**, Vergi Sorunları Dergisi, Ocak 2007, s.72.

Tekin, Cem, Emre Kartaloğlu, **Kurumlar Vergisi Kanunu (Yorum ve Açıklamaları)**, Gelirler Kontrolörleri Derneği Yayını, İstanbul, 2007, sayfa 115.

Terzi, Gökhan, **Uluslararası Çifte Vergilendirmeyi Önlemeye Yönelik Model Vergi Anlaşmaları ve Anlaşmazlıkların Çözüm Yöntemleri**, Gümrük ve Ticaret Dergisi, 2018, cilt:12, s.30-41.

TOBB, **Vergi İhtisas Komisyonu Raporu**, TOBB Yayınları NO:224, Ankara, 1992, s.24.

Tuncer, Selahattin, **Çifte Vergilendirme ve Milletlerarası Vergi Anlaşmaları**, Eskişehir İktisadi ve Ticari İlimler Akademisi, Yayın No: 112-66, Sevinç Matbaası, Ankara 1974, s. 5-6.

Turut, Şenol, **İptal Edilen Kağının Damga Vergisi**, Mali Çözüm Dergisi, 2010, Sayı:99, s.44.

Türk, İsmail, **Maliye Politikası**, Turhan Kitabevi, 26. Baskı, Ankara, 2015, s.120.

Ulusoy, Metin, **Son Değişiklikler Çerçevesinde, Birleşme, Devir, Bölünme, Hisse Değişimi ve İştirak Yoluyla Şirketlerin Yeniden Yapılandırılması**, Yaklaşım Yayıncılık, Eylül, 2004, s.235.

Ünsal, Hilmi, **Vergi Hukuku Türk Vergi Sistemi**, Detay Yayıncılık, 2. Baskı, 2009, s.221-223.

İrfan Vural, **Tam Mükellef Anonim Şirketlerin Yurtdışı İştirak Hisselerini Elden Çıkarmalarına İlişkin Kurumlar Vergisi İstisnasının Şartları**, Gelirler Kontrolörü, Çevirimiçi:https://www.bakis.com.tr/wp-content/uploads/2017/06/tam_mukellef_anonim_sirketlerin_yurt_disi_istirak_hisselerini_elden_cikarmalarına_iliskin_kurumlar_vergisi_istisnasinin_sartlari.pdf (Erişim Tarihi:06.04.2022).

Yaman, Samet, Özkan, Gökhan, **Gelir ve Kurumlar Vergisi Mükelleflerinin Yabancı Memeleketlerde Ödedikleri Vergilerin Mahsubu**, Mali Cozum Dergisi, 2015, Sayı:25, s.129

Yeliven, Lokman, **T.C. Maliye Bakanlığı Vergi Denetim Kurulu Başkanlığı Yeterlilik Etüd Raporu, İstanbul**, 09.01.2012, Rapor Sayısı:201-XL-III-13/1.

Yıldız, Murat, Vural, İrfan, **Kurumlar Vergisi Beyanname Düzenleme Rehberi**, Ankara SMMM Odası, Ankara, 2014, s.211.

Yılmaz, Ejder, **Hukuk Sözlüğü**, Ankara, Yetkin Yayınları, 1996, s.416.

Yücesoy, Yunus, **İştirak Hisseleri Ve Gayrimenkul Satışından Doğan Kazançlara İlişkin İstisna Uygulaması**, Vergi Raporu, Şubat – Mart 2001, Sayı: 51, s.71.

193 Sayılı Gelir Vergisi Kanunu, Resmi Gazete, Sayı:10700, M.80.

3475 Sayılı Vergi Usul Kanunu, Resmi Gazete, Sayı:10703-10704-10705, 04.01.1961.

5281 sayılı Vergi Kanunlarının Yeni Türk Lirasına Uyumu ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılması Hakkında Kanun, 31.12.2004 Tarih ve 26205 Sayılı Resmi Gazete.

5411 sayılı Bankacılık Kanunu, Resmi Gazete, Sayı:25983, 1.11.2005.

5520 Sayılı Kanun Gerekçesi, TBMM, Plan ve Bütçe Komisyonu Raporu, (1/1170, 2/719)..

5520 Sayılı Kurumlar Vergisi Kanunu, Resmi Gazete, Sayı:26205, 21.06.2006.

5811 Sayılı Bazı Varlıkların Ekonomiye Kazandırılması Hakkında Kanun, Resmi Gazete, Sayı:27062, 22.11.2008.

6098 Sayılı Türk Borçlar Kanunu, Resmi Gazete; Sayı: 27836, 11.01.2011.

6102 Sayılı Türk Ticaret Kanunu, Resmi Gazete; Sayı: 27846, 14.02.2011.

6362 Sayılı Sermaye Piyasası Kanunu, Resmi Gazete; Sayı: 28513, 06.12.2012

7061 Sayılı Bazı Vergi Kanunları ile Diğer Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete, Sayı:30261, 28.11.2017.

7143 Sayılı Vergi ve Diğer Bazı Alacakların Yeniden Yapılandırılması ile Bazı Kanunlarda Değişiklik Yapılmasına İlişkin Kanun, Resmi Gazete Sayı: 30425, 18.05.2018.

